

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ביחודא שלים בשם כל ישראל

מר"ה ניהח

קובץ גנוזות ומכתבי רבנים מאמרים וחיידושים ביאורים וקושיות בענינים שונים
לתגובות הערות והארות אפשר לשלוח לכתובת רחוב תאשור 6 ג' - עפולה או לכתובת דוא"ל:

rantorah@gmail.com טלפון: 0527727591

עורך ומחבר רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא ס"ט
שותף בחומר התורני הר"ה ג' מרדכי אלמקייס שליט"א מו"ס "ויכתוב מרדכי" נתיבות

גיליון מס' 885

אחרי מות קדושים-ה'תשפ"ה

תוכן ענינים

- *
הרה"ג שי מור יוסף שליט"א
ואהבת לרעך כמוך
*
הרה"ג איתי שמיר שליט"א
עפולה ת"ו
*
פרשת אחרי מות
*
הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א
מו"ס "ש"ת תורת הקדמונים ד"ח
פתח תקוה
*
שליח ציבור או רב קהילה שלא ספר יום אחד את העומר האם יכול לברך בשביל
מישהו אחר
*
ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניהוח
עפולה ת"ו
*
מדור "אוצר הפנקסים"
מרי"ח ניהוח
*
ברכת אליהו
(דרשות על פרשת השבוע)
לרב אליהו דוויד הכהן זצ"ל זיע"א
*
פרשת אחרי מות
*
ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניהוח
עפולה ת"ו
*
האם יש ענין לטייל בסוריה לאחר שכבשו שוב כמה חלקים ממנה
ובענין קבר מהרח"ו זיע"א
*
התני היקר הרה"ג יוסף רביבו שליט"א
מו"ס תבואתה לראש יוסף ומבוא התלמוד ועוש"ס
עפולה עילית
בס"ד
הערות על מדרש ויושע
*
מדור מכתבים למערכת
מדור תמונות למערכת
- הרב דן סתר שליט"א
עיה"ק לוד ת"ו
פיוט "ידיד נפש" של רבי אלעזר אזכרי זיע"א
*
הרה"ג אברהם דוד ברנד שליט"א
אופקים
*
דריכת הקשת בל"ג בעומר
*
הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א
אלעד
120 שנה לפטירת גאון ישראל האדר"ת:
היומנים נחשפים
*
ריחמ"א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניהוח
עפולה ת"ו
*
האם תמר בתו של דוד המלך ע"ה ניצוץ מאשת פוטיפר
*
הרה"ג שרון שמעון סרוסי שליט"א
מו"ס חן הש"ס ג' חלקים
ראש כולל תורתך קב"ע ברסלב
עפולה ת"ו
*
ליקוטי הש"ס
מקור נאמן חלק ב
*
הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א
מבשרת ציון
*
פרשת אחרי מות
כמה שמות יש לתיש?
*
הרה"ג דן מחבר שליט"א
ביתר עילית
*
אחרי מות – כוח הרשימו שבאדם
*
פרשת קדושים – קדושתו למעלה מקדושתכם
*
פרקי אבות משנה א'

מנהג ידוע ומפורסם הוא בחצרות החסידים, שבל"ג דורכים חץ בקשת ויורים. ובס"ד נבוא לבאר הטעמים השונים שנאמרו במנהג זה.

במי נוהג המנהג

[א] מנהג זה נזכר לראשונה בספר בני יששכר, וז"ל: "מנהג ישראל אשר התלמידים בני בי רב יורו בקשת ביום הזה, והנה שמעתי מאת כבוד אדמו"ו הרב הקדוש מהרמ"מ [רבי מנחם מנדל מרימנוב] זצוק"ל הטעם הוא כי בימי ר' שמעון לא נראתה הקשת, והנה ביום עלותו למרום עושין הסימן הזה".

והוסיף וביאר בזה טעם נוסף, משום שבחנוכה נולד יששכר שהוא עמוד התורה, וטו"ב ימים קודם חג מתן תורה (שבועות) כבר מתחיל להתנוצץ האור הגנוז בתורה. וע"כ נוהגים לדרך הקשת, להזכיר לידת יששכר, שהלא מזלו של חודש כסליו הוא קשת, עי"ש.

ומ"מ, מלשוננו משמע שבימיו לא נהג המנהג הזה אלא בקרב הילדים. אמנם, בספר המדות למוהר"ן מברסלב (ערך בנים אות סג), כ': "דריכת הקשת בל"ג בעומר הוא סגולה לבנים".

ובמראה מקומות מרבי נחמן מוהר"ן (שם) ביאר שמקורו הוא מלשון הפסוק בדברי הימים (א, ח, מ): והיו בני אולם אנשים גבורי חיל דרכי קשת ומרבים בנים. ועפ"ז, יש לבאר טעם העניין עפ"י לשון התרגום שם, דז"ל: והיו בני אולם גברין גברי חילא כבשין יצריהון היך גברא דנגיד בקשתא בחכמתא בנין כן הוו מסגין בגין.

[ויהיו בני אולם אנשים גיבורי חיל כובשין את יצרם כמו איש שמחזיק בקשת בחכמה, לפיכך היו מרבים בנים].

ומדברי מוהר"ן משמע שמנהג זה ראוי הוא אף לגדולים ולא רק לקטנים.

ובס' ליקוטי הלכות (חז"מ הלכות נזיקין, ג) כ' כעין דברי הבני יששכר, וז"ל: "כי רבי שמעון בר יוחאי הוא קשת הברית, כמבואר בדברי רבותינו, זכרונם לברכה (מדרש תהלים לו, ב) שבשביל זה לא נראה קשת בימיו כי הוא בעצמו היה בחינת קשת, שבשביל זה נוהגין לדרך הקשת בל"ג בעומר".

¹ חי בין השנים תקפ"ה-תרנ"ד. נכדו של רבי אהרן גולדשטיין, מחסידיו הקרובים של מוהר"ן. היה תלמידם של רבי נתן מרימנוב ורבי נחמן מטולטשין. חיבר ספרים רבים אשר הידועים שבהם הם "לשון חסידים" ו"דרך חסידים".

שלום עליכם!

אם תרצו לפרסם:

מצ"ב כתי"ק של פיוט 'ידיד נפש' לרבי אלעזר אזכרי זצוק"ל.

מצווה לפרסם הגרסה המקורית והנכונה, ובפרט: "והיתה לך [=נפשי] שפחת עולם", ולא "והיתה לך שמחת עולם".

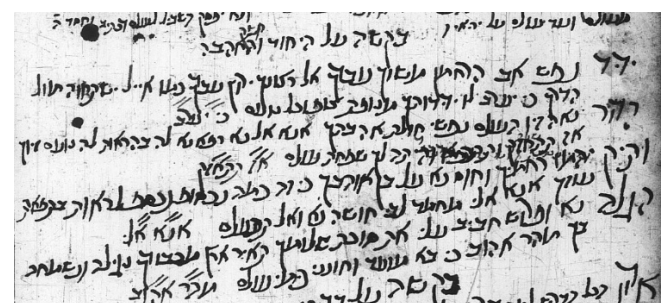
כמו כן "חושה נא ואל תתעלם" ולא "וחוסה".

בשולי הדברים נעיר כי המחבר זצוק"ל חיבר עוד שני חיבורים שקשה להשיגם, אך נמצאים באוצר החכמה תחת השמות הבאים:

א. ספר "מילי דשמיא" (ונציין פנינה אחת משם (עמ' צט), וז"ל: "כל העומד ליבצר כבצור דמי. נמצא, שהרואה בעיני שכלו, עולם חרב רואה; והנצחי, לבדו חי וקיים, עומד, לכן עמו יהיה עיקר פנייתו, תדיר, כי אין זולתו").

ב. "יומנו של רבי אלעזר אזכרי".

יתבשמו הלומדים.

שלום (עמ' קכ): "בל"ג בעומר נהג לדרוך בקשת ג' פעמים ופעם אמר בשעת מעשה כלשון הזה: אינס דו זאלסט מיר געבין, צווי דו זאלסט מיר פארגעבין, דריי דו זאלסט מיר נישט צונמען" (אחד שתתן לי, שנים שתמחול לי, שלושה שלא תקח ממני).

ועי' בס' אזור אליהו (הנ"ל) שכ' לירות החיצים לד' רוחות השמים.

האדמו"ר האהבת ישראל מוויז'ניץ, היה נוהג לצאת אל מחוץ לעיר ושם לירות בקשת⁸. וכן נהג בנו, האמרי חיים. והיה מקפיד ג"כ לירות ג' פעמים⁹.

השפע חיים מצאנו, נהג להחזיק את הקשת ההיפך מדרך העולם, והיינו, כשהיא מכוונת כלפי היורה.

ביאורים נוספים בטעם המנהג

ג] בספר מגן אברהם¹⁰ (רמזי ל"ג בעומר) כ': "דצריך האדם להלביש את עצמו בכלי קרב שיזרוק חצים ובליסטראות לעומת יצרו ולהתגבר עליו שיהא דבוק בתשובה תמיד, וזה מרומז בל"ג בעומר כי ל"ג הוא אותיות ג"ל, שהוא החצי מתיבת גלגל, וגלגל הוא מקיף בעיגול, וחצי גלגל הוא בציר קשת, ומלפנים היה המלחמה בקשת, וזה מרמז שהתשובה צריכה להיות במלחמה גדולה נגד היצה"ר, ועיקר הכלי זיין בקרב לעומת היצה"ר, הוא עסק התורה הקדושה".

בספר אמרי נועם¹¹ (ח"ג, מועדים, לל"ג בעומר) כתב: "כי הוד הוא בחי' רגל והוד שבהוד נקרא רגלין ברגלין. וזהו שרמוז בתיקונים (מג, א); מאן דקטיל לחויה בישא בקשתא בגירין דקשתא רומז על סודות התורה אשר בזה מנגחין קרבא נגד האי נחש. ומזה נתפשט המנהג לירות בקשת ביום ל"ג בעומר הרומז על הוד שבהוד שהוא מודים דרבנן להאמין במילי דרבנן סודות התורה ולקטלא להאי חויה שנגע בירך יעקב ע"י חצים שבקשת. ויש לרמז 'קשת' ר"ת (שה"ש ה, יא) 'קווצותיו תלתלים שחורות' כמו שדרשו חז"ל על כל קוץ וקוץ תילי תלין של הלכות".

והביא טעם נוסף: "נמצא רמז נכון למנהגן של ישראל ליקח הקשת בפסוק (משלי ל, יט) 'דרך אניה בלב ים', כי

ובס' אזור אליהו² (ל"ג בעומר) נראית לכאורה סתירה בעניין זה. דמחד, כ' בריש דבריו "להבין הענין... מה שהמנהג בין הנערים לירות בקשת ביום ההוא". ומאידך, כ' ג"ג שהוא סגולה לזש"ק, וצ"ע.

ועיקר ביאורו בעניין זה: "הנה נודע שהקשת הוא ב' שלישים וע"י הדריכה נתקרבו וכל השלישים מה שמדריכין אותו יותר יורה החץ למרחוק יותר... ואין לך הכנה לתורה יותר מהשפלה והכנעה".

[וכע"ז ביאר בספר ישמח ישראל³ (סוף עניין ל"ג בעומר): "הנה מנהג ישראל הוא להחזיק קשת בימים האלו. והענין הוא דידוע הקשת כל מה שמושך אותו למטה לארץ אזי יריץ אחרי כן החץ למעלה ברום יותר, וכמו"כ הצדיקים כ"מ שהם בשפלות יותר מיחידים יחודים גבוהים ורמים יותר ויותר ותפלתם עולה למעלה מעלה ולכן נקרא היחודים קשת".]

ובס' וידבר משה⁴ (מועדים, ל"ג בעומר) כ': "מה שנהגו הילדים לשחק בקשת ביום זה, כי פטירת הצדיקים הוא בעבור עון הדור, ואילו זכותם של התשב"ר עומדת לדור כמ"ש עשה למען תינוקות של בית רבן... גם רמז בזה על רשב"י כי 'הקשת' בגימטריא 'רבן שמעון בן יוחאי' ורמז בזה על שבימיו לא נראתה הקשת כי זכותו הגין על הדור". הרי כ' דמנהג ילדים בדווקא הוא.

ובס' אהלי יעקב⁵ כ' (ח"א, ל"ג בעומר): "יום ל"ג בעומר הוא יום שמחה כללי, גם את הילדים משמחים ביום הזה ועושים להם קשתות. הטעם: לעשות זכר לרשב"י, שלא נראתה הקשת בימיו, מנהג ישראל תורה הוא ע"י ש שהאריך מאוד.

מנהגים שונים בזה

ב] מצאנו לרבים מגדולי האדמו"רים שנהגו להקפיד לירות בעצמם בקשת בל"ג בעומר (כפי שיובא להלן⁶).

יש שנהגו להקפיד לדרוך את הקשת ג' פעמים. וכן מסופר אודות הרה"ק רבי שלום מקמינקא⁷, בס' אוהב

² חיברו הרה"ק רבי אליהו לרמאן (נפטר בשנת תרמ"ה), האדמו"ר מוויסקוט, תלמידו של המגיד מקוצק.

³ חיברו הרה"ק רבי ירחמיאל ישראל יצחק דנציגר (תר"י-תר"ע), האדמו"ר השני מאלכסנדר.

⁴ חיברו הרה"ק רבי משה רבינוביץ (תרנ"ה-תש"א), האדמו"ר מלברטוב. נספה בשואה.

⁵ להרה"ק רבי יעקב פרידמן, האדמו"ר מהוסיאטין (תרל"ט-תשי"ז). עלה לא"י בשנת תרצ"ז, והנהיג את חצרו בתל אביב.

⁶ ועי' בס' להב אש (פ"ח, מערכה ה, עבודתו בל"ג בעומר), שסופר אודות הרה"ק רבי שמואל אבא מזיכלין (תק"ע-תרל"ט): "וגם היה מנהגו בקודש בל"ג בעומר לצוות להביא לפניו קשת ובעצמו ובכבודו ירה בו כמה פעמים לזכר שבימי התנא הקדוש הזה לא נראה הקשת".

⁷ חי בין השנים תק"י-תר"י. היה רבה של העיר קמינקא, אולם חרף העובדה שדבק בכל גדולי החסידות שבדורו, סרב

להנהיג חסידות בעצמו. רק לאחר פטירתו, ייסדו צאצאיו שושלת חסידית מפוארת.

⁸ קדוש ישראל, ח"א, פ"ד אות לד. ועיי' שאין לגרום לביטול תורה בשביל זה.

⁹ מאיר החיים, ח"ב, פ"ה אות ב.

¹⁰ חיברו הרה"ק רבי אברהם טברסקי "המגיד מטריסק" (תקס"ו-תרמ"ט), בנו של רבי מרדכי מטרנוביל, ומחשובי האדמו"רים בדורו.

¹¹ חיברו האדמו"ר מדז'יקוב הרה"ק רבי מאיר הורוביץ (תקע"ט-תרל"ח), נכדו של רבי נפתלי מרופשיץ.

פעמים זלגו עיני דמע גיל בעת אמירתם, בחשבי אז כאילו קיימתים בפועל.

כן הוספתי לומר כל מנייני המצוות לכל הדעות, כמו הרמב"ן והסמ"ג וספר יראים וחרדים, יום הזה היה לי שמחה יתירה בזכרי שזכיתי להיוולד ביום הקדוש הזה, יום אושר אומתנו ואמת הצלחתנו.

אמנם כל פעם נעצבתי, במידה ששמחתי בה, בהיותי נותן אל ליבי מה פעלתי בכל משך השנה, מאשתקד עד היום, מה תיקנתי בחיי הבלי במשך שנה שלימה, ולשמחה זו מה זו עושה, כבר נמנו וגמרו רבותינו הקדושים נוח לו לאדם שלא נברא משנברא, אמנם התחזקתי בעצמי להוציא העצב מליבי.

אכן בכל ליבי כעסתי על המברכים לברכני ליום הולדתי ולשמחני בו. ומרגלא בפי מעודי, שלא מצאנו שמחת יום הולדת בספרינו הקדושים, רק בלידת פרעה לבד, ודבר זה אינו לרוח עם קדוש המקובל אצלנו, ונוח לו שלא נברא משנברא, ואם כן למה נשמח ביום הולדתינו, בטרם ידענו שהועלנו בבריאתנו, רק צדיקים יכולים לשמוח כדברי התוס' (ע"ז ה. ד"ה שאלמלא וכו'), אבל אנחנו מה חיינו מה מעשינו ומה צדקותינו.

הורגלתי ללמוד הלכות שתי הלחם ברמב"ם פרק ה' מהלכות תמידין ומוספין, ותמיד הייתי מהדר לחדש בהם לכבוד היום, ולמען יהיה לימודי כהקרבנות. וגם בסוגית הגמ' במנחות מדף מ"ה עד דף מ"ט, ושם דף ק', וגם אגדות של מתן תורה שבשבת פרק אמר רבי עקיבא, וחזרתי לחדש אם מעט ואם הרבה, וקבעתי אותם בחיבורינו "סדרי מועדות" ובליקוטים בס"ד". (הגאון האדר"ת ביומנו 'סדר אליהו').

מרן הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ' תאומים זצ"ל – האדר"ת, (ו' בסיון ה'תר"ג – ג' באדר א' ה'תרס"ה), היה רבן של הערים פוניבז' ומיר שבליטא ובסוף ימיו כיהן כרבה של עיה"ק ירושלים.

רבינו האדר"ת זצ"ל נולד עם אחיו התאום, הגאון רבי צבי יהודה רבינוביץ' תאומים זצ"ל, בפיקלין שבליטא, להגאון רבי בנימין רבינוביץ' ולאשתו טובא. כשהיה בן חמש שנים נפטרה אם המשפחה, והאב נאלץ לגדל את בניו לבדו. בהיותו בן תשע עברה המשפחה לעיר שילעל, שם כיהן אביו ברבנות. בגיל שלוש עשרה עד חמש עשרה חיבר עם אחיו-תאומו את החיבור "שבת אחים" על כללי הש"ס. ביומנו התבטא האדר"ת ביחס לאחיו: "אהבת עולם אהבתי ממש כנפשי". יחד איתו חיבר גם את החיבור "בני בנימין".

הקשת נקרא בשם דריכה כמו דורכי קשת ואני"ה עולה גלגל"ל כנ"ל, וזה דר"ך אני"ה היינו לדרוך הגלגל בל"ב היינו אחר עבור ל"ב ימים מחמשים ימי הספירה העולה י"ם אז ידרכו בקשת שהוא כעין גלגל"ל".

ועי' בס' מאור ושמש (רמזי ל"ג בעומר) שהארץ לבאר פנימיות העניין בדרך הסוד.

ובספר אורה ושמחה¹² אשר עוסק כולו בענייני הלולות הרשב"י, הביא טעמים רבים ושונים בעניין זה, עי"ש.

ועי' בס' עטרת ישועה¹³ (ח"ג, ל"ג בעומר) שהביא דעניין דריכת הקשת הוא סגולה לפרנסה.

הגאון רבי שמואל ברוך גוט שליט"א

אלעד

120 שנה לפטירת גאון ישראל האדר"ת:

היומנים נחשפים

במלאות 120 שנה לפטירת האדר"ת, פורס הגאון רבי שמואל ברוך גוט שליט"א, מעורכי ספרי האדר"ת, קטעים מאלפים מיומניו של הרב הליטאי שהסעיר את עולם התורה בחידושי – מסמך מרתק ומעניין, על מסע חייו המפותל וגדוש התלאות של גדול בישראל

"...הנני להודיעכם בני יקירי וחביבי, ה' עליכם תחיו, לאריכות ימים ושנים, בדרכי ה' יתברך ותורתו הקדושה ועול מצוותיו, כל הנהגותי במשך כל השנה, מראשית שנתי, הוא יום מולדתי בחג העצרת.

ליל יום מתן תורתנו הקדושה, רוח אפינו ונשמת חיינו, אשר ביום הזה נולדתי, לא ישנתי בו מעודי עד אחר תפילת ותיקין. לא אזכור מאיזה שנה התחלתי לנהוג כן, ורק את זה ידעתי, כי כבר קודם שנת בר מצוה עשיתי כן, והיה חביב עלי אמירת "התיקון" הנדפס עד לאחת, וכאשר ראיתי כן לאבא מארי זצ"ל, שלמד דוקא סדר "התיקון" ולא לימוד אחר.

ביחוד התענגתי על לימוד תרי"ג מצוות, והייתי מהדר ללמוד אותם עם עוד אחד בעיון ובהבנת הדברים היטב, והייתי מחדש ב"ה תמיד באמירתם הערות חדשות, והייתי שמח מאוד בעת לימודי אותם, והתפללתי אחר כך שאזכה לקיימם, ותהא אמירתי חשובה כקיומם. רבות

¹² חיברו הג"ר אברהם שמחה הורוביץ (תר"ו-תרע"ו), רבה של ברנב שבאחרית ימיו עלה לא"י.

¹³ להרח"ק רבי יהושע הורוביץ מדז"יקוב (תר"ח-תרע"ג).

כשהיה האדר"ת בגיל 16, עברה משפחתו לעיר ראגולי שבמרכז ליטא. שם החל האדר"ת בכתיבת חידושים על הרמב"ם בשם "מעשי למלך". כתיבת חידושים אלו נמשכה עד שנת ה'תרס"ב. ב"ח באלול ה'תר"ך השתדך עם בתו של רבי אריה לייב חזן, מנכבדי העיר פוניבז', הרבנית פיגא מינא. בחול המועד סוכות ה'תרכ"א עקר מבית אביו אל בית חותנו. הוא למד בקלויז בפוניבז', והעיד על עצמו: "חזרתי על כל הש"ס במרוצה וזכרוני קלט בעה"י את הכל". בחודש אדר חזר אל בית אביו, אשר בינתיים עבר לשמש כרב העיר ווילקומיר.

בשנתיים הראשונות לנישואיו חלה במחלת עיניים שממנה התקשה להתרפא, והעיד על עצמו כי "שתי שנים רצופים שלא יכולתי ללמוד, וכמעט שלא למדתי מאומה". הוא עיין וכתב באותה תקופה בשיטת הפלפול, ולדבריו "זאת הייתה לי בנקל, לאשר לא יכולתי לעיין בשקידה". בשנת ה'תרל"ג הוצעה לו כהונת רבנות העיירה פיקעלין, עיירת נערות, אך הוא סירב, משום שחשש מהקפדתו של הרב המכהן אשר חלה בשיתוק. מספר פעמים נוספות הוצעו לו משרות רבנות ברוסיה ולא הסתייע הדבר.

בגיל 29 התמנה האדר"ת כרבה של העיר פוניבז'. בתקופת כהונתו שם הרבה לדאוג לצורכי הנזקקים ונסע בעצמו כדי לאסוף תרומות עבורם. משכורתו כרב העיר הייתה מצומצמת ומשפחתו חיה בתנאים קשים. כמה מילדיו נפטרו ממחלות עקב חוסר אמצעים, ביניהם בתו הצעירה, שהיתה נשואה תקופה קצרה לחתנו הגרא"י הכהן קוק זצ"ל, עליו הוא כותב בספריו בתארי כבוד מופלגים וגדושי אהבה. בל"ג בעומר ה'תרנ"ג, לאחר ח"י שנות רבנות בפוניבז', נעתר האדר"ת לבקשת תושבי מיר לקבל את רבנות עיירתם.

לאחר ששימש שבע שנים כרב במיר נקרא על ידי מרן הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, שהיה ישיש מופלג וראייתו נחלשה, לשמש כעוזרו ברבנות ירושלים, כדי שימלא את מקומו בכס הרבנות לאחר פטירתו. האדר"ת עלה לארץ בשנת תרס"א והחל להשיב לשואלים דבר, כשהוא מרביץ תורה והלכה בעיר הקודש. ביוזמתו הוקם עירוב בין העיר העתיקה בירושלים לשכונות החדשות מחוץ לחומה, והוא אף מימן מכיסו האישי בסתר את הוצאות הקמת העירוב.

אולם האדר"ת נפטר כעבור ארבע שנים, עוד בחייו של הגר"ש סלנט, בג' באדר א' ה'תרס"ה. האדר"ת, הכותב ביומנו האישי שבכל פעם ששם ירושלים מוזכר, הוא בוכה בדמעות שליש מצער החורבן, התבטא שקיצרו את ימיו בכך שמיקמו את דירתו ממול להר הבית, מרוב צער שהוסב לו בכל פעם שהבחין בחורבנו.

רבנו האדר"ת כתב בחייו כמאה ועשרים חיבורים, כאשר רק החיבורים "זכר למקדש", "אחרית השנים" ו"עובר אורח" נדפסו בחייו. כמאה שנה לאחר פטירתו הודפסו רבים מחיבוריו ע"י 'מכון ירושלים', 'מכון אהבת שלום' ועוד. בשנת תשס"ה יצא לאור חיבורו הגדול, הספר 'חשבונות של מצוה', ובו "חקירות, חידושים והערות מאירות על תרי"ג מצוות בסגנונו של הגאון בעל מנחת חינוך ז"ל", ע"י 'מכון ירושלים', ונערך בס"ד ע"י כותב השורות. בחורף האחרון הוציא לאור אאמו"ר הגאון רבי יעקב צבי גנוט שליט"א, את ספרו של האדר"ת 'קבא דקשייתא', בתוספת אלפי הערות ומבואות שהוסיף סביב לדברי האדר"ת.

האדר"ת, שנחשב לאחד מגדולי בעלי הכתיבה בדורו, כתב לעצמו גם יומן פרטי, ובו סיפר על השתלשלות חייו. יומנו המרתק של האדר"ת מעניין מאד מהפן האישי והפן הציבורי. האדר"ת מספר ביומנו בגילוי לב על חיים האישיים שלו, על מוצאו ומשפחתו, על יחסיו היפים בינו לבין אביו הגאון זצ"ל, האם החורגת ושאר המשפחה. בהמשך הוא מספר על התמודדויות החיים, הניסיונות, העלויות והירידות. גם מהפן הציבורי מכיל יומן האדר"ת הרבה מאד מידע על נושאים ציבוריים, מה קרה מאחורי הקלעים, עם תיאורים אותנטיים מאחורי הקלעים. היום, שנקרא על ידי האדר"ת עצמו בשם 'סדר אליהו', נדפס במתכונתו המקורית על ידי מוסד הרב קוק פעם אחת בלבד, בשנת תשד"מ. בשנת תש"ע הדפיסו צאצאי האדר"ת את הספר מחדש, כשהפעם הושמטו מהיומן הרבה קטעים אישיים ומשפחתיים, או קטעים (מאד פיקנטיים...) שעסקו בפרשיות ונושאים ציבוריים שונים מאותה תקופה בליטא, שהאדר"ת כתבם לעצמו, וכנראה לא כדי לפרסם ברבים.

יומנו של האדר"ת הוא אוסף בלום בסיפורים על התקופה, מלווה בהרבה אנקדוטות תורניות והלכתיות מרתקות. אבל יש בו גם הרבה עובדות מצמררות וכואבות על קשייו וניסיונותיו, על יחסיו העכורים עם אמו החורגת ועל המון סבל ודמעות.

@בכיתי על התלאות שאירעו למרדכי היהודי

היומן כולו מרתק ומעניין. הנה מספר קטעים ממנו: "כבוד אאמו"ר זצ"ל, בכל עמלו השגיח עלינו בשבע עיניים. עיניו היו פקוחות על כל מעשינו מילדותנו ועד שהיינו לאיש. עם כל רחמי האב ומוזג הטוב והרך, ועם כל יקרתינו בלבו כאישון עיניו, לא חס שום שמץ רחמים בעת ראה כי עוול בידנו, ובלי חמלה דן אותנו. מילדותו הזהירנו, שלא לשקר, ושלא להזכיר שם שמים לבטלה ח"ו, וגם שלא להזכיר שם ה' כלל בלשון הרגיל בפי כל,

ושלא להישבע שום שבועה המורגלת בכל הילדים, ושא לא לקלל שום איש בשום מין הקללה שיכול להיות. כל זה שמרנו על צד היותר טוב ומעולה, מעולם לא פגענו בכבוד מי שהוא. תמיד היה ממלא פיו הקדוש תוכחות לפנינו לשמור כל מידות טובות, וברוך ה' בילדותינו היינו כבר ממולאים במוסרים ותוכחות. יראנו לעבור על קל שבקלות שבדברי חז"ל הקדושים, וקודש קדשים היה לנו כל דברי רבותינו ז"ל אשר המועל בהם יחטא ויאשם. בילדותינו היינו בקיאים בתורה ובתרגום להפליא, והיינו מקשים סתירות רבות בתרגום אונקלוס, עד כי היינו לשם."

"פעם אחת בכיתי באמצע קריאת המגילה בתחילת סעיף ד', ובשובי לבית, הפציר בי אבי מארי זצ"ל למה בכיתי, וכי היה לי כאב ומחוש, ולא רציתי להגיד עד שגזר עלי וגילתי האמת, כי ליבי דאבה מהתלאות שמצאו למרדכי הצדיק, שלבש שק ואפר וכו'..."

"...בשנות פטירת אמי הורתי זצ"ל עוד לא יכולנו להגיד קדיש כראוי, לפי צעירת ימינו" ... (=כלומר, הם היו ילדים קטנים ממש כשאמם נפטרה, ולא ידעו להגיד 'קדיש' - שב"ג).

"בערך בשנת תרי"ב העתיק כבוד אאמו"ר ז"ל משכנו לעיר שילעל, מפני עניותו שלא הספיק לו השכירות, שלקח אצלם שני רובל כסף ומחצה, והוא רצה שיוסיפו לו חצי רובל כסף, ולא נענו לו.

"... שנה שלימה קודם שנעשינו בר מצוה, ציונו להניח תפילין כדי לחנכנו במצוה היקרה והחביבה הזאת, כאשר כל ימיו היה יושב עטוף בטלית ומוכתר בתפילין רוב היום. קודם יום מולדתנו בתום שנת השלוש עשרה, מלא פיו תוכחות בדברים רכים כשמן ומתוקים מדבש, והראה לנו כי בעוד איזה ימים נצא לרשות עצמינו, והגנו חייבים בכל המצוות כאיש שיבה וגבורות, ועלינו לתת דין וחשבון בעד כל רגע ורגע, ביותר העתיר עלינו דברים לבל נשיח שיחה בטילה. אין די באר הדברים והמוסרים המחוכמים הגיד לנו אז, עד כי בליל ראשון דשבועות שצויה עלי לברך זימון בפעם הראשונה, בכיתי במרירות ודמעות שליש כנחל פרצו מעיני בלי הפוגות, עד כי לא יכולתי לברך, והתאפקתי זמן מסוים... לשמחת בר המצווה, לא הגדנו מאומה, מפני חשש עין הרע."

"קראתי בהפטרה במרכבה בבית המדרש, וזקני הבעלי בתים הלעיוזו על זה, שלא נהגו לקרות לנער הפטרת המרכבה, אך כבוד אאמו"ר ז"ל השיב להם, כי נער כמוהו יכול לקרוא גם במרכבה..."

"כבר בהיותי בן שתים עשרה שנה, החל לפעם בלבי החשק לכתוב חידושי תורה. ותשוקתי היתה מאוד לחדש, אך לא ידעתי איזה דרך ישכון אור. ופעם אחת ראיתי בסידור תיקוני שבת גודל המעלה שמחדשים בשבת, ששואלין לנשמה יתרה אם חידשה או שמעה חידוש תורה, ומאז תאבתי והתאמצתי לחדש איזה דבר או לראות חידוש בתורה בכל שבת, והחילותי לחרות את החדש בעיני, מה שהוא, בפנקס קטן בן ששה עשר בנייר, וקראתי שמו "נשמת שבת".

עוד החילותי לכתוב קונטרס כזה על חידושים שבכל יום, וקראתי "דבב אליהו" על שם הכתוב "דובב שפתי ישנים" והוא ראשי תיבות שמותי, כמובן לא ידע איש מזה, לאשר בטבעי ונחבא לכלים, ובורח מן זוחות הלב ופרסום המעלות. ולכן טמנתי הפנקס במקצוע בגדי, בזויות, אשר הורדתיו שמה על כיס הבגד שקרעתי, ולא היה ניכר כלל שהיה מונח שם, ופעם אחת ידעתי כי חטאתי בשחוק כדרך הילדים, ובטלתי הרבה מתלמודי, ולב אבי מורי ז"ל היה לענשני, ולכן בלא ספק, כאשר יענשני ירגיש בכנף בגדי, ופן יודע לו מפנקסי, חידושי, אשר לא רציתי בהגלותו, לכן חשתי לזורקו לתוך התנור שהסיקוהו אז ונשרף (ולא ידעתי שיש איסור בזה).

בשנות השלוש עשרה והארבע עשרה החילותי לכתוב יחד חידושים עם אחי הרב זצ"ל, בשותפות. ונתייעצנו לחבר חיבורים ביחד על שם שנינו, ועמלנו בשווה. אז חברנו ספר "שבת אחים" על כללי הש"ס, והיו הכללים בפנים ושני ביאורים סביבותם, ועוד הערות בשולי היריעה. ולספר הזה שני חלקים, מחולק לשערים, וכל אחד בשם יקרא. גם חידושים על גמרא אשר למדנו אצל כבוד אאמו"ר ז"ל, רשמתי מידי יום ביומו, וקראנו בשם "קנמן בשם", שהם חידושים על ברכות ביצה שבת מגילה, וגם על הרא"ש למסכת מגילה. ולאשר קנאה רבה היה בלבי על הקורבן נתנאל, על השגותיו ורוחב דעתו להשיג על האחרונים, חיפשתי לתופשו ולהשיבו על דבריו, לזאת קראתי "קן מגילתא". החידושים נכתבו בסדר נאה, אבל לא נזכר במפורש שם אומרו, רק ברמז רשמתי בין השיטין ב.ג.ח. שהוא לזיכרון "אבי" "אני" "אחי", ואלו החידושים היו מעשי ידי, ולא של אחי. כן כתבתי אז קונטרס "ליל שימורים" על הגדה של פסח.

"תשוקתינו ללימוד היה מעט, אבל לכתוב ולחבר ערגה נפשנו מאוד, ויד הזיכרון עמדה לנו ברוך ה' לטובתינו, והכל בהצנע לכת אשר לא יתואר. אך מכבוד אאמו"ר ז"ל לא היה אפשר להחביא, כי בהשקפתו החודרת היה סוקר בסקירה אחת כרגע, והביט והבין את הכל. זכורני שכתבתי חידושים על מסכת בבא בתרא, וטמנתי בין

סגולות לכך שהילדים הרכים לא ימותו

שימו לב לקטע המעניין הבא. "בחורף תרכ"ז נחלתה זוגתי חולי גדול ל"ע. אך ה' שלח דברו וירפאנה וביום עשרים לחודש אייר ילדה בת לאורך ימים, וקראתי שמה בת-שבע שרה רבקה, כעצת רבנו הגר"א ז"ל לקיום ילדים, וגם קראנו שמה אלטא. לסגולה מפורסמת גם מכרתי אותה לאחד שלא מתו בניו בחייו (והוא אבי הרב ר' זלמן טלטמאן שהוא רב בשוואץ לפאניוועז), ככתוב בספר חסידים".

מה כוונת האדר"ת בסגולות הללו? כך כותב רבי יהודה החסיד ב'ספר חסידים' (סימן רמח): "ראובן שיש לו בן ונוטה למות, ויבא שמעון ויאמר לאביו ולאמו, פלוני ופלונית הא לכם שקל, הא לכם כבר ובשר ויין, אני פודה את בנכם שיהא בני ויחיה, כך עושים למי שאין מתקיימים לו בנים, ואין בו משום ניחוש". מרן החיד"א מציין בהערה לספר חסידים, שם: "בראותי דברי רבינו הנאני דרך נוהגים במדינת תוגרמה (תורכיה) ומתקיימים". ויש עדויות מקהילות ספרדיות נוספות שנהגו לעשות כן.

יהודי אשכנז נוהגים על פי הוראת הגר"א שכאשר נפטר תינוק, יקראו לבא אחריו בשני שמות. הראשון שם חדש, והשני על שם התינוק שנפטר [שו"ת בית יצחק יורה דעה ב, קסג א].

וכך כתב הדרכי תשובה (סימן קטז ס"ק מח): "וכה ראיתי בס' עליות אליהו ובמעשה רב אות נ"א שכ' שהוא סגולה לקיום בנים שהילד אשר יולד יקראוהו בשם אחיו המת עם עוד הוספה שם שני חדש והחדש לראשונה ושם המת לאחרונה וכן עשו ועמדה הסגולה לזרע של קיימא". (מאמר נרחב בענין, כתב הרה"ג רבי יוסף ריבלין שליט"א).

ואנו עדיין בקטעי היומן משנת תרכ"ז: "אחרי חג העצרת, אשר כבר נשלמו ששה שני ארוחה שהבטיח לי חותני, וקריאת עיני הוטבו ברוך ה', שמתי פני לגלות למקום תורה לאחוז באומנות אבותי ז"ל. רכוש לא היה לי כלל. השש מאות רובל כסף שהיה צריך לתת לי חותני קודם הנישואין נתן לי רק חמש מאות, ועל המאה [עשה] עיסקא ליתן ח"י רובל כסף לשנה. ובר"ח תמוז שהיה צריך ליתן לי המאה השישית עם הח"י רובל כסף, עשה אחרת. מכספי חמש מאות רובל כסף, הרווחתי עוד מאה רובל כסף מחלוף מטבעות, ואז דחקה לו השעה, לאחר בשנת תרכ"ג תרכ"ד, וכו' היה מרד הפולאנים במדינה, וירד חותני ממצבו שהיה בעל חנות מסחרות (האלו שהפולאנים מרבים במחירים) ובכן לוה ממני כל השש מאות רובל כסף בה"ע [בהיתר עיסקא] ח"י רובל

הספרים להכותל, ולמחרתו, מצאתי מוגה תירוץ על קושיה שהקשיתי בתענית (ד)..."

אנו מדלגים ביומן את לשנת תר"ב (גיל 17 לערך) וקוראים: "ביום ח"י נעשו חיתון יפות, עם בת חותני ר' ליב חזן נ"י מפאנוועז, אשר בא לראגאלי עם גיסו ר' בנציון שאטיל ור' ליב שו"ב, משם לבחנני, ובמזל טוב לאורך ימים טובים נכתבו התנאים. היא האשה אשר הוכיח ה' אותי - את אשר יאהב יוכיח - צלעתי ועזרתי היא אמכם הרבנית מנשים באהל תבורך מרת פיגא מינא תחי' לאורך ימים טובים. שלא בפניה היו התנאים. שמונה מאות רובל כסף לנדוניה ומהם מאתיים רובל כסף להכלה, וגם מורה שעות זהב הבטיח לתת לי אחר הנישואין במזל טוב, וששה שנים ארוחה על שולחנו. ובכן שמחה וגיל בכל חדרי הלב אאמו"ר ז"ל אשר סוף סוף יאיר גם לי".

בשבת ר"ח תמוז פרשת קרח, דרשתי בבית המדרש דוילקאמיר פלפול אשר ברוך ה' ארגתיו בעמלי. ועודדו כהווייתו מיצירתו בכתבי, בקונטרס שבח נעורים כרשום עליו. ביום שני עזבתי ווילקאמיר בלויית אוהבים וידידים, וכבוד אאמו"ר ז"ל ובני ביתו בראשם. נסענו כל הלילה, ובעת תפילת ערבית היינו רחוקים מכפר, וצווה אבי מארי ז"ל להתפלל בדרך, והיה לנו אז עשרה שנסעו ביחד והתפללנו באישון הדרך, וברוך ה' לא נסע שום איש מאז. למחרתו ביום ג' בתמוז היו הנישואין במזל טוב והצלחה לאורך ימים ושנים.

אנו עוברים לקטעי היומן משנת תרכ"א. "מצאתי חובה להפסיק מעט לספר מצדקת אאמו"ר זצ"ל, מה שקרה בעת הנישואין שלי. אז היתה שמחתו בכל לב ונפש, ואין קץ לעליצות נפשו הטהורה, שזכה לזה לגדלני ולהשיאני אישה, אחרי עמל ותלאות אין ספורות ל"ע, ולרוב ששונו הזיקו לו המשקאות, שלא הורגל בהם, ונתעלף ל"ע. ואחרי שהקציהו מהתעלפותו, נתנו לו מעט מים להפיג רוחו ולחזק לבבו, ותיכף שפתח עיניו שאל אם סיננו המים. ויהי הדבר לפלא בעיני כל העומדים סביבו, על עוצם חסידותו וזהירותו.

"אחרי הנישואין דמיתי כי עליתי על במתי עב, וכי מעתה אוכל לשבת השקט ושאנן על התורה ועל העבודה. אבל לא מחשבות ה' מחשבותינו, אחרי עבור שני ירחים מנישואי, חשתי במיחוש עיניים, ולרוב תשוקתי לעיין בספרים לא השגחתי על אזהרת הרופא למנוע מלימוד וכתיבה. הן הנה היו בעוכרי שתי שנים רצופות שלא יכולתי ללמוד וכמעט שלא למדתי מאומה אז, לא עליכם..."

שמירה מאיזה אכילה, הכל היה טוב ומעולה, לא היה חסר לי בבריאותי דבר ברוך ה'.

בשנת תרכ"ח היה רעב גדול בכמה פלכי המדינה וביחוד בפלך קוונא וארץ ליטא, ומסילת הברזל טרם היה בארץ, ולכן מתו הרבה פשוט מזלעפות רעב ל"ע. ככרות לחם מסובין נמכרו בראש כל חוצות, גם דוחן הובא ממקומות בנגב ונמכרו לעניי עם. שתי שנים זו אחר זו היו שנות בצורת, תרכ"ז היה ריבוי הגשמים, ותרכ"ח היה עצירת הגשמים, לולא עזרת אחינו באשכנז שהמטירו אלפי רבבות שקלים לאחיהם שבזאמוט וליטא והפלכים הקרובים לגבול, בכל שבוע ושבוע באו למאות רובל כסף בכל עיר, להושיע לעניים ולאביונים, ולולא הם מי יודע מה היה, מי כעמך ישראל.

אז התירו רבנים רבים לעניים מיני קטניות בפסח, והרה"ג ר' אברהם שמעון טרויב ז"ל מקידאן התנגד לזה, והראה לבני עדתו כי אינם צריכים לזה, לאחר יש לאל ידם למכור בזול חטים לבלי נצטרך להתיר דבר הגדור מימי אבותינו. גם כבוד אאמור"ר הגאון ז"ל לא היה דעתו נוחה להתיר אך לא מיחה לאחרים.

רבינו האדר"ת מתאר ביומנו משנת תר"ל את פטירת אביו זצ"ל אב"ד ראגאלי, כשהאדר"ת הסתפק האם כדאי לו ללוות את מיטת אביו. וכך הוא כותב: "בהיפרדי ממנו בליל ערב יום הכיפורים, לוזה אותי כל המדרגות אל החצר, וברכני ונסעתי. ותיכף הכה לי לבי מדוע לא אמרתי לו 'יהי רצון שנזכה להתראות עוד'. ולא לחינם הגיד לי לבי מכאובי זה, כי ביום חמישי ט"ז מרחשון לקו המאורות, בבוקר יום המר והנמהר נקראתי על ידי הטעלעגראף לבוא לוילקאמיר, לאחר ניטל העטרה והורם תפארת ישראל וקדושו, מר אבא נקרא לשיבה של מעלה. בני ביתי לא גילו לי כי נסתלק ארון הקדש, וחשתי לשכור פאסט [מרכבת דואר], עד שבאתי לעת מנחת הערב ומצאתי כבר עסוקים בטהרת גופו הקדוש. אז הלכו כל הקהל לבית הכנסת הגדולה להספידו, והדרשן הזקן הרה"ג ר' יצחק אהרון נ"י (שהוא כעת בירושלים עיר הקודש) הספידו שמה. בתוך הקהל הרבה אשר עמדו צפופים איש על רעהו בדוחק רב, נדרשתי גם אני לדרוש דבר מה, אך לא ידעתי מאומה, ונפל לי ברעיוני מעט על המאמר 'אבא קיים' (=כוונתו לסיפור המובא בגמרא בפסחים ג' ע"ב – שב"ג) ועוד איזה הערות על מאמרים אחרים, אשר איני זוכרם עוד, זולת על אבא קיים ככתוב בדרשותי, ובחיבור 'זהב שבא' בפסחים בס"ד. הקבורה היתה בלילה אחר תפילת ערבית. ואז בהליכתי נתייעצתי עם הרב הדרשן הנזכר אם לילך או לחוש לדעת המקובלים שהחמירו הרבה בזה. ואמרנו שלשית הרבה מהראשונים היא מצות עשה לטמאות

כסף לשנה מר"ח תמוז שנת "תברך" וכה נתברכתי עד עתה. מעתה צא וחשוב הקרן והריווח מהשטר של מאה רובל כסף מר"ח תמוז תרכ"א, ומהשטר של שש מאות רובל כסף מר"ח תמוז תרכ"ב, על היתר ריווח, ח"י רובל כסף לשנה, ואחרי שנה גם הריווח לקרן. וכבר עשיתי ברוך ה' חמשה פרוזבולין וה' יזכני ויחיני לעשות עוד ועוד. תודה לק-ל קיימתי בו לאו דלא תהיה לו כנושה, לא הזכרתיו מאומה בעת שלא היה יכול להשיב, וה' ישיב לי מעמלי ויעמיד במרחב רגלי.

קטעים מהיומן משנת תרכ"ח: "החורף תרכ"ח היה עז מאוד. פעם אחת בטיילי לאורך ורוחב החדר, פתאום הואר לפני ביללה בעת היה הירח בהיר בשחקים והכוכבים מאירים, ונחרדתי מאוד, והיה זה שהתנגשו שתי כוכבים. ושוב נשמע שנפלו אבנים מהרקיע באיזה מקום, ונדפס אז במכתבי עת.

כאור היום שבת קדש פרשת שמות באת בת המנוח מר שואל שטאלער שלנו, לחדרני, ותשאל בחרדה על החלום שנחלם לה קודם אור היום, כי נעקר ממנה שן הלחי וכואב לה הרבה ל"ע. ואנחנו כאשר שמענו כמה פעמים מאאמור"ר זצ"ל שהשיב שכיוצא בזה כי טבא הוא וטבא להוי, ואמרנו גם אליה כן, ולא תשים לב לזה. אולם בימי החול חלתה בתה היחדה בת ז' שנה, על מחלת האסכרא ר"ל וביום ערב שבת קדש שבקה חיים לכל ישראל ולנו. אין לתאר עגמת נפשינו שהיה לנו מזה, מה שלא החמרנו עליה לצום ככתוב בשו"ע. ומאז אני נזהר מאוד שלא להקל בחלום כזה בשום אופן, ה' יצילנו מכל רע ויראנו בטוב וישועתו סלה.

רבות מחשבות בלב איש. הרבה מגדלים בניתי לי ביושבי בכבודו של עולם, ובשלווה והשקט למדנו יחד באין מפריע, דמייתי כי אין דומה לי, כאשר אזכה ללמוד כן איזה שנים אז אקנה שלימות נפשי על הצד היותר טוב. אמנם לא כן הייתה עצת ה' יתברך. בעוונותיי שבה כבראשונה מחלת עיני לבטלני מלימודי, לאחר למדנו לפני אור הנר הבהיר, בגמרות החדשות דפוס ווילנא, אשר העלה הוא לכן מאוד, ולא הוזהרתי להינפש כפעם בפעם, לכן הוכרחתי בר"ח שבט להינפש מלימודי ולימד אחי זצ"ל בפנים ואני שמעתי מבחוץ.

פעם אחת באחד השיחות שלנו בעת אכילתנו, סיפר לי גיסי ר' צבי נ"י, ששמע וראה אחד הרופאים המובהקים בוילקאמיר ששותה מים קרים הרבה וגם באמצע סעודתו וכי הוא מבריא מאוד את האדם. והנה החילותי לעשות כן, ואשתה כמה פעמים מים קרים מן החבית שעמדה בפרוזדור שהיה כמה פעמים גם קרח בהם. שתיתי בסעודתי, לפני שינתי וגם בבוקר בקומי, עתה ראיתי איך הייתי אז בריא אולם, לא ידעתי משום

אב גם לישראל, ואם כן היא ספק קיום מצות עשה. והלכתי לאשר לא היה עת להתייעץ, ועד עתה צר לי מאוד על זה, וה' יכפר בעדי, כי לשם שמים כיוונתי..."

בפרעסבורג נתמלאתי אורה ושמחה

על בחורי ישיבת פרעסבורג מספר האדר"ת (ביומנו משנת תרל"א), תוך כדי שהוא שוזר נידון בהלכות תפילת הדרך: "בא בחור נעלה משיבת פרעסבורג לאותה אכסניה, שלמד שם כמה שנים, והיה לו כשרונות טובות, ומדם, שהיה אומר ביאור על כל פסוק שאמרו לו, תיכף, בלא עיון, כאשר בעיני ראייתי זאת כמה פעמים. שמעתי ממנו תהילת הישיבה בפרעסבורג, עד שהשתוקקה נפשי ליסע לראותה.

"בספרי זאת לידידי הרב ר' שלמה נעטער ז"ל, נתן מכתב על ידי להגר"א ראזענבוים ז"ל מגדולי ועשירי פרעסבורג, והלל אותי כי ראה גדלי בתורה מאשר דיברתי עם הרב ר' יעקב יהודא לעווי מירושלים ת"ו וכו' נסעתי על הספינה בערב שבת קדש ותיכף בהתנועה התפללתי תפילת הדרך, ואז נלווה איתי מופלג אחד וירא אלוקים ואמר לי שעדיין לא יצאה הספינה מן העיר ואין לומר עדיין תפילת הדרך, והשבתי דמה שצריך לצאת מעיבורה של עיר הוא רק בדרך יבשה שמא ישוב לביתו ונמצא ברכתו לבטלה, אבל בספינה או בעגלת הקיטור שאי אפשר לשוב עוד צריך להתפלל תיכף, שזה מיקרי החזיק בדרך.

"בבואי לעיר פרעסבורג, לא ידעתי אנה לסור, באין לי שום מכיר ויודע אותי, והלכתי אחרי אותו האיש הנלווה אתי בדרכי, שראיתיו מעיין בדרך בספר קיצור שו"ע (שלא נדפס עדיין ברוסיה), ובאתי לביתו ברשותו. והנה נתמלאו כל חדרי לבבי אורה ושמחה, במצאי בביתו בחורי חמד לבושי עוז והדר מתענגים על התורה, כותבים חידושי תורה של הר"מ ואב"ד".

אין דבר שיבאני לידי בכי מאשר זכרון ירושלים וגלות

השכינה

כפי שכבר סיפרנו, תריסר ילדים נולדו לגאון האדר"ת ולאשתו, ושבעה מהם נפטרו עד הגיעם לנערות (בממוצע מתו באותה תקופה כחמישים אחוז מהנולדים). בתו החולה אסתר פראדיל בת ה-14 היתה צדקת, וריחמה על אביה שאף הוא היה חולני, וחסה על הוצאותיו המרובות עבור הטיפול בה. אפילו את החלב שקנו למענה רצתה לתת לאביה, כי גם הוא חולה.

הנה קטעים מצמררים שכתב הגאון האדר"ת זצ"ל על בנו הקטן שנפטר צעיר מאד לבית עולמו, על גודל מדרגותיו ועל עדין לגדולות:

"בפרשת משפטים נולד לנו בן זכר אחר וקראתי שמו עזריאל בנִימין. והיה יפה תאר מאוד חרוץ וזריז בכל דרכיו ומעשיו וביחוד שם עיניו עלי על כל צעד וצעד לראות מנהגי ועל כל דבר היה שואל אותי למה אני עושה כן. באביב ילדותו היה בקי היטב בכל הברכות, זריז במצוות לפי ערכו, בשובו מלמודו שהיה חביב עלינו מאוד שזכייתי לראות בני הולך לתלמוד תורה הלכנו למולו ואמרנו: הנה עזריאל בא! כנהוג בלשון חבה. וכעס על זה וכמה פעמים הקפיד על זה ואמר מה הוא זה שאני בא, מטבעו היה ענו בדעתו, שלותי ושמחתי ממנו לא ארכה לנו מפני מחלה שתקפתו.

אין די באר צערו ותלאותיו של הילד הנעים והרף הזה אשר נשא חן בעיני כל רואיו מדברותיו ומבטאיו היקרים, יפיו וחנו השפוף על פניו ועל כל תנועותיו המשיכו לו לב כל רואיו, וביותר לאשר לא היה מדבר רק מדברי תורה ויראת שמים.

בנוסעינו מן תחנת רפפת בורשא עד בית חותני נ"י, אמרתי לו: "ראה והבט על הבתים והמגדלים הנפלאים והנאים", והוא לא התפעל מאומה, שום דבר לא לקח אל לבו. ותכף בבאנו לבית שעה חמישית בבקר לקח את התנ"ך ולמד בו בספר יהושע כמו בביתי, אשר היה שוקד לעין וללמד פפי יכלתו. ובעונתי לא למד בתורה רק עד פרשת בשלח עם פרוש רש"י, אף היה יודע ספרים רבים בלשון אשכנז.

בטרם נסענו לוארשא היו לו יסורים עצומים מרגלו ל"ע והיה מטל על ערש דני ר"ל ביסורים גדולים, ובכל זאת לא זזו מידו הספרים הקטנים הפתוחים בלשון אשכנז כמו 'לב טוב', 'חיי אדם', 'מסכת דרך ארץ וזטא' ועוד ועוד, אשר בשום לב הגה בהם תמיד, ואני וזוגתי תחיה שמרנו אותו חליפות בכל לילה.

פעם אחת נזכר מדברי רש"י בפרשת וירא שהקב"ה שומע לתפלת החולה יותר, לכן בקשני להראותו אנה מתפללין בשמונה עשרה בעד חולה, ואמרתי לו: בתוך ברפת רפאנו, וכי די שיתפלל גם בלשון אשכנז שתפלה בכל לשון, והתפלל כן, ואין די באר הדמעות הרבות שנגרו מעיני אף, ואחרי זה אמר לי שכן הדבר שהוקל לו מכאוביו על ידי תפלתו, האמין באמונה שלמה שהקב"ה שמע תפלתו והוכיח אותי מדוע לא אמרתי לו זה כבר, פי אז כבר היה בריא ושלם.

בורשא לא רצה לאכל קדם תפלתו, ואמר שפשאוכלים או שותים קדם התפלה אז היא תפלה פסולה אם לא באשר אני אומר לו שמתר – אז יאכל.

תמיד היה מחשב גימטריאות חשבונות קטנות, והיה מחשב המטבעות שנתנו לו תמיד אחת לאחת כמה

עולים לאיזה גימטריא, כאשר נתוספו לו עוד שעלו למנן שע"ה, והיה לו מזה תענוג רוחני. בעונתי הרבים הוריש לי בסוף הזה. השארתי אצל חותני נ", וגם שם נתפלאו על זהירותי של הילד באכילתו. לא אכל שום פרי מפרות הקיץ בטרם בדקו מתולעים ולא האמין לשום אדם על זה, רק אמר: "אם אבי יאכל, אז יאכל גם הוא", ולא שתה החלב שנחלב בשבת, ועוד ועוד הפליא שומעיו ורואיו בכיוצא בזה.

בליל ראשון של חג הסוכות תר"מ לקחתי אתי בהספה שהייתה בחצר הרחק מביתי, ונשאתי על זרועי, ומרב שמחתי בו שגם הוא יושב אתנו בספה שכחתי מברפת "לישב בספה" וברכתי מרב שמחתי ברפת שהחינו קדם לישיב בספה, ולמחרתו בלילה השנייה ברכתי ברפת ספה קדם פדעת רבנו הגר"א ז"ל, וכפי מנהגי מעודי כן, אז שאלני הילד המחכם הזה מדוע עשיתי הפוך דעת החי אדם, ספר אחר לא ידע, שבליילה הראשונה הוא ספה ואחר כך זמן, ובלילה השנייה זמן ואחר כך ספה ואני ברכתי להפך, וזלגו עיני דמעות מרב שמחתי על בשרונותיו.

אולם בכללות החג ערכה שמחתי בילד הנחמד הזה, חלה בשמחת תורה עוד יותר ממזה שהיה, והחל להקיא מאכלו ואנחנו לא ידענו כי חלה במחלת דלקת המוח ר"ל. למחרת בבקר נטל ממנו הדבור, והראה באצבעות בסדור שיתנו לו מים לטל ידיו להתפלל, וברך בלבד כל ברכות השחר ולא טעם מאומה וגם הרפואות לא לקח בשום אופן בדרך המחלה האימה הזאת ל"ע, ואחר כך אחזו השבץ ר"ל והחל לדבר אבל לא היה עוד שפוי בדעתו כפי הנראה דלגה מחלת רגלו להמוח ומזה דלקה בו הדלקת במוחו והיה מהם ההקאות והשבץ ל"ע. עיניו היו פתוחות והביט לנכח אף לא ראה דבר. לא חדל מלדבר כמה ימים אבל בלא שום דעת וסדור, רק לעתים רחוקים היה משיב על מה ששאלוהו, ודבוריו היו רק מדברי תורה ויראת שמים מלמודו ותפלותיו, ונפלא היה לשמע דבריו שלא אמר שום דבר בטל בכל אותם הימים רק פסוקים ודברי תורה ושיחת יראת שמים הגיד, פסוקי דזמרה קריאת שמע ושמונה עשרה ויתן לך וכל מה שקרא בספרי לשון אשכנז יהודית, ומזה ראו כל שומעיו כי לא היו רעיונותיו רק בתורת ה' ומצוותיו.

פעם אחת קבל מלכות שמים באמירת קריאת שמע באהבה וחרדה עד שנבהלו השומעים לשמע ונמוג לבם. פעם אחת שאל בקול רם ובשמחה אבי מתי יבוא משיח וכיוצא בזה היו הגיוניו ושיחותיו. לא נמנעתי מלהתפלל ולתן צדקה, התפללתי בנפילת אפים על הארץ אולי יענני ה' וירחמיני, אף לא שמע ה' תפילתי, סך בענן מעבור שועתי וביום חמישי ו' מרחשון שנת מר"ת יצאה נשפו

בטהרה למגנת לב כל מכירי ויודעיו אשר השתתפו בצערי. לפי עלי דני כי ביום ראשון דסליחות תרל"ט נדמה לי בחלומי כי נושאים את בתי אסתר פרידא ובני עזריאל בנזמין לקוברם, והחלתי לצום תענית חלום בו ביום ל"ע, אבל לא יכולתי מפני חלישות לבי לגומרו, ורק עד חצות היום צמתי, ואולי היה נקרע הגזר דין אם זכיתי".

ועם כל מכסת צרותיו ותלאותיו הרבות, כותב האדר"ת ביומנו: "אין דבר אשר יביאני לידי בכי תיכף כמו שמביאני זיכרון ירושלים עיר קדשנו ובית תפארתנו, גלות השכינה, גלות התורה וגלות ישראל, אשר ברגע התבונני בהם – זולגות עיני דמעות".

— כמה היינו רוצים להביא בפניכם את כל מאה עמודי היומן המרתק, הפרוס עד שנת תרס"א, עם עלות האדר"ת לכהן כרבה של ירושלים. ניסינו רק לגעת בקצה אדרתו של אחד מגאוני התורה המובהקים, שהתורה היתה משוש חייו. ויתר קורותיו של האדר"ת, כתובים עלי יומנו 'סדר אליהו', טעמו וראו כי טוב.

המאבקים, הנפילות והנסיגות של גדולי ישראל

בתקופת הקורונה כתב אדם חכם את השורות הבאות: "לו היית נולד בשנת תר"ס (1900). כאשר אתה בן 14 מתחילה מלחמת העולם הראשונה ומסתיימת כשאתה בן 18 עם 22 מיליון מתים. אחרי זה מופיעה מגיפה עולמית, בשם "השפעת – הספרדית", שהורגת 50 מיליון אנשים. כשאתה בן 29 אתה שורד מהמשרב הכלכלי העולמי שהתחיל עם קריסה של הבורסה בניו יורק, הגורמת לאינפלציה, מחסור בעבודות ורעב באוכלוסיית העולם. כשאתה בן 33 הנאצים עולים לשלטון. כשאתה בן 39 התחילה מלחמת העולם השנייה. כשאתה מגיע לגיל 45, אתה יודע שבמלחמה מתו 60 מיליון אנשים מתוכם 6 מיליון יהודים בשואה. אם אתה עצמך היית במזרח אירופה באותם הימים, הרי סביר להניח שחלק ניכר ממשפחתך היו נרצחים, נשרפים, מעונים ומתייסרים, רח"ל.

היום בתקופתנו יש לנו את כל הנוחיות בעולם, ונחשפנו למגיפה חדשה. אנשים מתלוננים שבמשך כמה שבועות צריכים להיות בבידוד בבתיים. יש להם חשמל, טלפונים סלולריים, אוכל, מים חמים, וגג בטוח מעל הראש. דברים כאלה ונוחיות כזו לא הייתה קיימת באותם הימים, אבל האנושות שרדה למרות הקושי והאנשים לא איבדו את שמחת החיים. היום אנחנו מתלוננים כשצריכים להסתובב עם מסכות כשאנחנו יוצאים לקניות, לקנות מה שרוצים, אוכל ובגדים בשפע, ברוך השם..."

ריחמ'א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניהוח
עפולה ת"ו

האם תמר בתו של דוד המלך ע"ה ניצוץ מאשת פוטיפר

בס"ד

ט' אייר ה'תשפ"ה

לכבוד תלמידי היקר יהב נהוראי בגים הי"ו שלום וברכה
וכט"ס!

בענין מה ששאלת, וז"ל:

קראתי פעם שבתוך תמר בת דוד היה ניצוץ מאשת
פוטיפר, ולכן יש השוואה בין תמר ליוסף (לדוג' כתונת
הפסים). הרב מכיר מקור? עכ"ל.

אשמח מאד לדעת היכן קראת זאת כי הדברים מענינים,
ואני לא מצאתי, ומה שמצאתי על תמר בתו של דוד המלך
ע"ה, זה מה שכתוב בספר גלגולי נשמות לרמ"ע מפאני
זיע"א, וזה החלי:

באות י' אות ע' כתב, וז"ל: רבי יוסי דמן יוקרת¹⁴, במסכת
תענית [כ"ד א'] דהמית את בנו ובתו, בנו משום דאמר
תאנה תאנה הוציא פירותיך, הוא אלישע הנביא דגירה
דובים בתינוקות¹⁵ ועתה גירה המות בבנו, וגם בתו דהמית
הם תיקון אמנון ותמר בני דוד¹⁶, ובאו בגלגול בני החסיד
הזה לתיקונם, וכאן חילוף הדברים, כי בדוד לא עצב אחד
מבניו לאמר להם מדוע עשית¹⁷, והאיש הזה היה אכזרי
לקנאת ה' צבאות. עכ"ל.

באות י' אות ע"ד כתב, וז"ל: רבי ישמעאל כהן גדול¹⁸ הוא
בסוד יאשיהו¹⁹. וידוע חסידותו כי [כמהו לא היה] לפניו (לא
היה) מלך אשר שב וגו'²⁰, ובילקוט שמעוני (מלכים רמז
ר"א) [שלש מאות] שנה עד שלא נולד [יאשיהו] נקרא שמו,
ובן שמונה שנה מלך, [וכי נער בן שמונה שנים מהו דעתו,

¹⁴ עיין אות ח' ס"ז.

¹⁵ מ"ב ב כד.

¹⁶ עיין לקמן ס"ד.

¹⁷ כתוב (מ"א א ו) על אדניהו ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע
ככה עשית.

¹⁸ עיין אות כ' הערה י"ב. ובחסד לאברהם (מ"ה נכ"ה) וסוד
נשמת רבי ישמעאל בן אלישע כהן גדול הוא נשמת יוסף ואדם
הנוכח, ולכן היה יפה עד מאד דוגמת יוסף, והיה ראוי לעונש,
לתקן הפגם אשר ניצוצות של זרע יוסף הצדיק, ולכן הפשיטו
את עור פניו כנגד (בראשית לו כג) ויפשיטו את יוסף את
כתנתו, וכמו שיוסף נשבה בין המצרים, כן נשבה רבי ישמעאל
בין עכו"ם גיטין (נח.). וברקניט (ויחי פסוק ויקרא יעקב אל
בניו ויאמר האספו) בעון ויפשיטו את יוסף נפשט עור של רבי
ישמעאל.

¹⁹ עיין אות א' סכ"ח.

²⁰ מ"ב כג כה.

כל צורב ותופס ישיבה קרא בעצמו, או לפחות שמע, על
מכתבו הכה – מגדיר ומיוחד, של מרן בעל ה'פחד יצחק'
הגר"י הוטנר זצ"ל, העוסק בנקודה זו עצמה. המכתב
הארוך הודפס ב'פחד יצחק', והנה כמה קטעים מתוכו:
"רעה חולה היא אצלנו שבאשר מתעסקים אנו בצדדי
השלמות של גדולינו, הננו מטפלים בספונס האחרון של
מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלמות שלהם, בשעה
שאנחנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל
בנפשם. הרושם שלך על גדולי ישראל מתקבל באלו
יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצביונם. הפל
משוחחים, מתפעלים ומרימים על נס את טהרת הלשון
של בעל החפץ חיים זצ"ל, אבל מי יודע מן פל
המלחמות, המאבקים, המכשולים, הנפילות והנסיגות
לאחור שמצא החפץ חיים בדרך המלחמה שלו עם
יצרו הרע – משל אחד מני אלה. ודי לנבון שפמותך
לדון מן הפרט אל הכלל.

"התוצאה מזה היא כשנער בעל רוח, בעל שאיפה,
בעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים, נפילות, ירידות,
הרי הוא דומה בעיניו בבלתי "שתול בבית השם".
שלפי הדמיונות של נער זה, להיות שתול בבית השם,
פרושו הוא לשבת בשלות נפש על נאות דשא של מי
מנוחות ולהנות מניצור הטוב, בדרך שצדיקים נהנים
מזיו השכינה שעטרוניהם בראשיהם במסכת גן עדן,
ולאידך גיסא, לא להיות מרגז מסערת היצר על דרך
הפתוב של "במתים חפשי".

והנה עוד דוגמה מוחשית לכך. האדר"ת נחשב כאחד
ומיוחד מגדולי התורה במאה השנה האחרונות. הוא
כיהן ברבנות בשלש ערים חשובות, כולל בירושלים,
ודברי תורתו מתפרסמים בקביעות, גם כעבור 120 שנים
מפטירתו, בכל בית מדרש, אך מי שקורא מעט על
מאורעות חייו מבין מיד כי הם לא היו סוגה בשושנים.
הוא סבל מרורות עוד מילדותו, התקשה בקיאה בעקבות
מחלת עיניים, סבל עוני ומחסור גדול וחלק ניכר מילדיו
נפטרו על פניו בחייו. ובכל זאת, הוא שקד על התורה
במסירות, ביגיעה ובאהבה גדולה, וכתב כ-120 ספרים
נפלאים וחשובים. כמה לקח אנחנו צריכים ללמוד
מכך!...

גם שש"ך דינים כפולים הנרמזים בשמה שעולים כמנין תמ"ר, הם היו מתריסים כנגדה מפני טמאתה מצד האם. "ויאהבה אמנון בן דוד" כי שרשו מן השמאל - בן אחינועם היזרעאלית, שהיתה בסוד הבינה, וגם נרמז בשמו: א"ם נו"ן רזא דאימא עילאה בנון שערים דילה. ואם היה פונה למעלה באורח חיים למעלה למשכיל בודאי שהיה מצליח הרבה מאד, וכל שכן שהיה בכור, אלא שפנה למטה באהבה החומרית התלויה בדבר, וזינא דיליה מצד שמאלא אזיל בתר זיניה ולכן נתקלקל ונענש. עכ"ל.

כל טוב ובשורות טובות

רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא

מח"ס מריח ניחוח

עפולה ת"ו

השואל יהב נהוראי בגים הי"ו לעיין בספר "נגלת אחד הרקים" של ידידי היקר הרה"ג שמעון גד אליהו לסקר שליט"א (עפולה) ויתכן שמכאן הקשר לתמר בת דוד שיתכן שיש בה ניצוץ אשת פוטיפר, וז"ל:

יוסף ואמנון

מצינו, דמיון משהו, בין מעשה אמנון, מפתה תמר (שמואל ב' יג') למעשה יוסף הצדיק מפותה אשת פוטיפר (בראשית לט') בשניהם כתיב "כתנת פסים" (ביוסף ובתמר הקשורה באמנון) וכמו כן שניהם (יוסף ואמנון) נוקטים לשון "הוציאו כל איש מעלי" ואף "אמינון" (כן מופיע בשמואל ב' יג' בשאלת אבשלום לתמר אחותו האם יד אמנון בזה) גימט' "יוסף".

וידוע דהאחים דנו את יוסף למיתה, ואף שכינה נצטרפה עימהם, אלא שלבסוף לא הומת על ידם, ד"קיימא ליה שעתא" שעתיד למלוך, להחיות עם רב, וכההיא (תענית כא') בבקשת המלאך להרוג את ר' יוחנן על שפרש מן התורה, ולא נעשה כבקשתו, כיון שעתיד למלוך, להיות גדול בתורה ורבים יצטרכו ללימודו.

ומ"מ, איך שלא יהיה, נמצאה מידת הדין מופסדת, מאי הריגת יוסף, עד שאלולי דמסתפינא, הייתי אומר, דיתכן ואמנון בן דוד נכנס במקומו, ואף שלאחר זמן טובא הוה, מ"מ לא קשה זה מידי, וכעשרת הרוגי מלכות הניתנים תחת השבטים הקדושים, מוכרי יוסף אחיהם, דאף זה הוה אחר זמן מרובה, והראיה שאף רצח אמנון נעשה ע"י אח, כפי שהיה אמור להיות אצל יוסף, ושמו כשמו, ודמיון מעשים שביניהם, וכדלעיל, המורים אולי על הנ"ל.

ומובא (חגיגה ד:) גבי מרים מגדלת שיער, שנתבקשה למיתה ע"י מלאך המוות, ובמקומה נלקחה מרים מגדלת

אלא מאס את האלילים ושבר את המצבות [וכרת את האשרים], והיתה זכותו מבקעת לפני כסא הכבוד, ובשביל הרעה שהיו [ישראל] עושים בסתר נאסף הצדיק רוח אפינו משיח ה'. וכן רבי ישמעאל כהן גדול היה מטטרון סנדקו, ובישר את אמו מלידתו כשנראה לה, בהלכה ובחזרה מטבילת מצוה אותה הלילה כמה פעמים, והיה גם הוא מהרוגי מלכות²¹, וניטל והופשט עורו מעליו²², כשם שעשו כל בשרו של יאשיהו ככברה²³. ובגמרא גיטין פרק הניזקין [נ"ח א'], מעשה בבנו ובתו של רבי ישמעאל שמתו בבכיה זה היה לתיקון אמנון ותמר דוד²⁴ אח ואחות כי יפת תואר היתה²⁵, וכן גם כן אמנון טוב רואי ויפה, ועתה תיקונו מה שעות אז, הגם כי היו פעם אחרת בבן ובת דרבי יוסי דמן יוקרת, והיא גם היא תמר לא היתה ראויה להסבה, גם ענוש לצדיק לא טוב, וכשם שנפרעין מן המסובב כך נפרעין מן הסבה. עכ"ל.

תמר הייתה בת אשת יפה תואר ושם אמה מעכה ונולדה לדוד המלך קודם שנתגיירה מעכה אמה ולפי דעות אחרות לא היתה בתו של דוד המלך ע"ה אלא הייתה בתה של מעכה שהייתה אשת יפת תואר שהייתה מעוברת מעכו"ם בזמן שלקחה דוד כאשת יפת תואר.

כתב הרמ"ד ואלי זיע"א בספרו משנה למלך על פר' כי תצא (פרק כא, עמ' רפג) בענין בן אהובה ובן השנואה, וז"ל: ידוע שאשת יפת תואר אע"פ שמתקיימת אצל מכניסה מפני שנמצא בה דבר טוב, עם כל זה נמצא בה גם כן החלק הרע המוטבע אליה משורשה, והוא הגורם שנולד ממנה בן סורר ומורה, כי חלק הרע של האם הניתן לו, הוא שוגורם את קלקולו ואת קלקלתו. וגם תמר אחותו, החלק הרע של יפת תואר אמו, הוא שגרם את קלקלתה במעשה אמנון ותמר, כי לטהור מכל צד לא תאונה אליו רעה בלי ספק, ברזא דכתיב: לא יאונה לצדיק כל און. וזהו הטעם שסמך ענין בן סורר ומורה לענין אשת יפה תואר. עכ"ל.

ועיין באריכות בדבריו של הרמ"ד ואלי זיע"א בספרו מושיע חוסים על שמואל (ב ג, עמ' רכח) על אמנון וסוד נשמתו ומדוע נפל במקרה של תמר ובקיצור כי אמנון הוא אם נון ברזא דנון שערים של האם העליונה, ומפני שהחסד הוא סוד האהבה כידוע, לפיכך היה בו מדת האהבה ונפל בטעות אהבת תמר אחותו. עכ"ל.

ועיין עוד בספר מושיע חוסים על שמואל (ב יג, עמ' רפט) שכתב, וז"ל: ולאבשלום בן דוד אחות יפה, שהייתה בת אמו נפת תואר, ולכן טמאתה מצד האם גרמה לה קלקולה. ומה

²¹ שערי דורא (דיני מקואות) בשם ספר המקצעות ולקוטי הפרדס מרש"י ז"ל.

²² רש"י ע"ז יא: ד"ה קרקפילו, וחולין קכג.

²³ תענית כב:

²⁴ עיין לעיל ס"י.

²⁵ ש"ב יג א.

דרדקי, שלא היתה מחוייבת מיתה, ומ"מ כיון דאיתרע מזלה הובאה למיתה תחתיה.

ויש לומר, כמו כן, גבי אמנון, דאף שאינו מחוייב מיתה על "פועלו", וכפסק הרמב"ם ז"ל (הלכות מלכים פ"ח הלכה ח') "תמר מביאה ראשונה של יפת תואר היתה, אבל אבשלום נולד מאחר הנישואין, ונמצאת תמר אחות אבשלום מאמו מותרת להנשא לאמנון, וכן הוא אומר דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך" עכ"ל.

אלא שמ"מ בדרך הנהגתו זו, קרינן ביה "איתרע מזליה" המביאתו אף לכשיכתב ויחתם, מעשהו זה לרוע, לדורות (אבות ה'טז) ו"למות תוצאות" (תהלים סח') לשיתגלגל כמו כן, ויהרג ע"י אחיו אבשלום (ופלא הוא, שבשאלת יוסף לאחיו, גבי אביו, נאמר (בראשית מג') "השלוש לאביכם הזקן" ותוכחה מסותרת היא להם, על יסורי האב, מחמת היעלמותו מן העולם, כבקשתם דמעי קרא, להרגו, ואף מסתתרים שם 'אבשלום' ו'קין' "רוצחי אחים", לרמוז להם, כביכול, כמוכם כמותם) לפיכך מידת הדין התובעת את שלה, על אי הריגת יוסף ע"י אחיו.

ו"כתנת הפסים" ו"הוציאו כל איש מעליו" "ושמו כשמו" ו"מיתה ע"י אח" אולי הם העדות להנ"ל, מלבד נותן הטעם הנגלה של נקמת אבשלום על דבר אחותו תמר. עכ"ל.

ועדיין צ"ע האם יש קשר בין תמר לבין אשת פוטיפר. וה' יאיר עינינו אכ"ר.

הרה"ג שרון שמעון סרוסי שליט"א
מח"ס חן הש"ס ג' חלקים
ראש כולל תורתך קב"ע ברסלב
עפולה ת"ו

ליקוטי הש"ס

ליקוטים שנכתבו על שערי הספרים ממה שזכיתי
וכתבתי וליקטתי מתוך הספרים בלומדי אותם

מקור נאמן חלק ב'²⁶

(א) תפילה בהנץ החמה עדיפא מתיקון חצות (ז).

(ב) שנוטלין ידים בבית כסא נקי כשאין שם ריח רע צריך לכסות האסלא (יז)

(ג) אסור לקרות קריאת שמע וכיוצא בזה בזמן שבית הכסא או האמבטיה פתוחים (כא)

²⁶ לקט פסקים מהרב הנאמ"ן שהיו לי חדשים או שנמצאים במחלוקת הפוסקים למען נדע דעת הרב זצ"ל.

(ד) אין צריך לברך על מסטיק ועם כל זה לא נכנסים עם מסטיק לבית הכסא (כו).

(ה) מקלחת לפני תפילת שחרית רק בשעת הדחק כגון שהוא לא נקי (מב).

(ו) בתחילה נהג ללבוש טלית גדול עם פתיל תכלת רק בשבת (עד) ואח"כ נהג בכל השנה (עה).

(ז) אין למחות במי שהתפילין שלו יוצאות מעט מהמצח (קח).

(ח) גם רווק יכול להניח תפילין של רבינו תם²⁷ (קלא).

(ט) עדיף להניח תפילין של רש"י ור"ת ביחד ולא זה אחר זה (קלה).

(י) מותר בשעת הדחק להניח תפילין ר"ת לפני תפילין של רש"י (קמא).

(יא) עדיף להניח תפילין של ר"ת לפני אשרי ולא לאחר עלינו לשבח (קמה).

(יב) מותר לענות אמן גם על קדיש שהוא בהגדרת מרבה בקדישים (קנו).

(יג) מותר לעלות שליח צבור ללא גרבים²⁸ (קצט).

(יד) עדיף לומר ביהיו לרצון שבסוף העמידה פסוק ששמו כתוב בו מאשר פסוק המתחיל באות הראשונה ומסתיים באות האחרונה של שמו (רכח).

(טו) לא לשנות המנהג שעונים הקהל עליהם השלום אחר הזכרת האבות ועניית לברכה אחר משיב הרוח ומוריד הגשם או מוריד הטל (רלז).

(טז) בספק דיבוק בספר תורה ניתן להשתמש בזכוכית מגדלת לברר הספק (רמו).

(יז) התיבות בברך שמיה ותיבה לי בנין דעבדין רעותך מוקפות בסוגריים כי זה שייך לנשואים בלבד²⁹ (רנב).

(יח) אדם שהגיע לבית הכנסת בשבת באוטו אסור להעלותו לתורה כלל (רנח).

(יט) קדיש שאחר ספר תורה כולם יכולים לומר ויאמרו בלחש (רעה).

(כ) זמן מנחה גדולה חצי שעה שווה ולא זמנית אחר חצות היום (רצא).

(כא) לא נכון להתפלל מנחה גדולה לדעת השלחן ערוך בסימן רלג (רצב) ולא יודע על מה סומכים

²⁷ וכן דעת מו"ר רה"י כף החיים הגר"ח סופר שליט"א, וטעמו שגם תפילין דרש"י צריך שמירה מהרהור ומ"ש.

²⁸ בחלק א' כתב רק מדחק וצ"ע.

²⁹ אמנם ראיתי בספר יסוד מערבי לרב רפאל אוחנה זצ"ל (תקוני החטא אות ג) שתיבות אלו מוקפות כדי לכון המנין ק"ל תיבות כנגד ק"ל שנים שהיה פרוש אדם הראשון מחוה, ועוד שזה כלול בשאלת ותשלם משאלין דלכא. וכמדומני שפרסמתי בעבר הארה זו במכתבי אור תורה.

להתפלל מנחה גדולה בשבת הרי מרן לא חילק בין שבת לחול³⁰ (רצג).

כב) מה שפסק הרב זצ"ל בחלק א שאפשר להתפלל מנחה עד י"ז דקות אחר השקיעה כוונתו לסיים כולה³¹ (רצז).

כג) טוב לומר אחר עלינו לשבח של תפילת ערבית משנת רבי חנניא ואחריה קדיש (שי"ח).

הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א
מבשרת ציון

פרשת אחרי מות כמה שמות יש לתיש?

חידה: איזו חיה בפרשת השבוע יש לה ששה שמות?

התשובה: העז אשר נקרא בששה שמות: גדי, עז, תיש, שעיר, עתוד, צפיר

עז - על שם העזות והפזיזות שיש בו.

גדי - הוא עז בשנתו הראשונה, ובהיותו צעיר ורך, והוא מלשון גדילה כי הולך וגדל.

תיש - על שם הזקן שיש לו ומכונה בשם זה כשמזדקן ונראה כאילו תש כוחו.

שעיר - כידוע לעז אין צמר כמו הכבשים, ויש לו שיער דק וקשה, ועל שם השערות שיש לעז, לכן נקרא בשם שעיר.

עתוד - העזים הצעירים הולכות בראש העדר ומראות לשאר הצאן את הדרך והעתיד, ועל כן נקראים בשם עתודים, כי הם דור העתיד של שאר העדר.

צפיר - בכל ספרי הקודש שנכתבו לאחר גלות בבל מופיע השם "צפיר" ככינוי לעז, ומקור המילה משפות בבל, וכנראה ששם בבבל היו עושים מקרני העז שופרות ובהם היו צופרים.

ובפרשת השבוע אנו קוראים על עבודת הכהן ביום הכיפורים, ואחת העבודות היתה הטלת גורלות על שני שעירי עיזים, גורל אחד לה', ואחד לעזאזל. ורבותינו מבארים ששני השעירים היו שווים בגודלם במראם ובערכם הכספי. (משנה יומא פרק ו' משנה א').

³⁰ ואע"פ שהרה"ג יהודה פתיא זצ"ל בפירושו על האידרא כתב להתפלל מנחה גדולה בשבת אין נוהגין כן (שם).

³¹ א"כ למעשה אפשר להתפלל עד עשר דקות אחר השקיעה למי שמתפלל שבע דקות. ולא יעשו חזרה (רצט).

את השעיר אשר עליו הגורל לה' הקריבו כקרבן חטאת, ולעומתו השעיר אשר עליו הגורל לעזאזל היה הכהן מתוודה עליו את כל עוונות בני ישראל ונלקח למדבר, על ידי איש עיתי ודוחפו מראש הצוק.

רבותינו נדרשו למה רומזים שני השעירים, ומדוע אחד מוקרב לה' והשני מושלך לעזאזל?

ועל פי האמור, בס"ד יש לבאר, שלעז יש תכונות טובות כגון ללכת בראש העדר ולהראות את הדרך והעתיד, ולגלות בגרות כתיש ולעורר את האנשים בצפירה.

ומאיך גיסא לעז יש גם תכונות קשות כמו עזות ופזיזות ושעיר דוקרני שקשה לטוות אותו.

וכן לכל אדם ואדם יש תכונות ומידות טובות, ומידות פחות טובות. ובזה רמזה התורה, שאת כל המידות והתכונות הטובות יש לקחת אותם ולהעלותם לקדושה לכבוד ה'. ואל מולם את כל המידות והתכונות הרעות יש לזרוק אותם לעזאזל המדברה (וראה עוד בזה בספר יערות דבש ח"א דרוש ו').

וה' יזכנו לקדש דרכינו והליכותינו בקודש, ומהרה נזכה לעלות וליראות בבית ה'!

הרה"ג דן מחבר שליט"א
ביתר עילית

בס"ד

לכבוד מעלת הרב הגדול מעו"מ רב פעלים מקבציאל' מפייץ תורה בישראל ממעשה ידיו להתפעל כבוד רבי רן יוסף חיים מסעוד אבוחצירא שליט"א

אחרי מות - כוח הרשימו שבאדם

הרבה נאמר בחז"ל על סילוקם של בני אהרון הכהן, נדב ואביהוא, אך רבנו האור החיים הקדוש שופך אור חדש על עניין זה, ומגלה עומק נפלא שמלמד על שורש הנהגת הדין והחסד בעולם כפותח לנו צוהר להבין מה בעצם היה חטאם

אבל לפני כן נקדים ונאמר מה שנכתב בספר ערבי נחל על פרשת "אחרי מות" בזה הלשון: "עייין מה שכתב בזה רוח אפנו בספר אור החיים ודבריו בלתי מושגים רק ברוח הקודש עכ"ל"

רבנו אור החיים הקדוש שואל: והלא מצאנו כי בעוון העגל מתו שני בני אהרון, שנאמר (דברים ט', כ'): "והלא מצאנו כי בעוון העגל מתו שני בני אהרון, שנאמר (דברים ט', כ'):"

"ובאחרון התאנף ה' להשמידו, וְאֶתְפַּלֵּל... – ופירשו רז"ל (ויקרא רבה פרק ז'): "להשמידו – זו מיתת הבנים". ומשה רבנו בתפילתו הצליח להמתיק את הדין – חציו בוטל, אך חציו התקיים – כי תפילה עושה מחצה, ולכן מתו שני בני אהרון. הא למדת, אפוא, כי מיתת שני הבנים באה בעוון העגל, ככפרה לאביהם. ועם זאת מדגיש האור החיים הקדוש – "ואם לא היה עוון – היה השם שומר רגלי חסידי". כלומר, אלמלא אותו רישום קל של חטא – לא היה מתרחש האסון.

וכאן מעורר האור החיים הקדוש שאלה עמוקה: הלא כאשר אהרון הקריב אל המזבח – ירדה שכינה על ידו, והודיעו לו מן השמים כי נתכפר לו עוון העגל! אם כן, בטלה הסיבה – תתבטל גם התוצאה! אלא שכאן מגלה רבנו יסוד נשגב: "ללמדנו כי הגם שנמחל – אבל רישומו ניכר. והוא כשיעור חוט השערה מהחטא, שיספיק להשבתת מידה הפועלת דין באדם."

כלומר, גם לאחר שהעוון נמחל – הרשימו, הרושם, עדיין פועל. אפילו שהוא קל כחוט השערה, אך די בו כדי להשבית מידת הרחמים ולגרום שהצדיקים לא יישמרו עבתי".

ולפי זה מובנים דברי המדרש על הפסוק (ישעיה ו') "וסר עוונך וחטאתך תכופר" שהעוון הגדול סר, אבל "חטאתך", הרישום הקטן שנותר – עדיין דורש כפרה. זהו כוח הרשימו.

ומכאן נפתח שער גדול לעולם שלם של הבנת כוח הרשימו שבאדם – רושם רוחני שאינו נמחק, לטוב או לרע. אם כך הוא בכוחו של חטא – קל וחומר בכוחה של קדושה להטביע חותמת נפלאה על האדם

וכבר נפתחו על כך עניינים גדולים ונשגבים בענייני כח הרשימו שכוחו גדול להשפיע לכל ימי חייו

האר"י הקדוש : בתורת הצמצום מסביר, כי לאחר שהאור האלוקי הסתלק – נשאר "רשימו" רושם זך – והוא השורש לכל הבריאה. מכאן שגם לאחר ירידה – תמיד נשאר אור דק שממנו אפשר לבנות את הכול מחדש.

בעל התניא – אדמו"ר הזקן , בליקוטי תורה ובאגרת התשובה מבואר: גם כשהאדם נופל ממדרגתו – נשאר בלבו "רשימו" של אהבת ה', נקודה נסתרת שמעוררת אותו לשוב. הוא מכנה זאת: "נקודה פנימית של האמונה".

ומסופר על המגיד ממעזריטש, שלפני שהתקרב לרבו הבעל שם טוב, בירך פעם אחת ברכה ללא כוונה ועל כך צם הרבה תעניות, והנה פעם אחת עבר עבר סמוך לבית מדרשו של הבעל שם טוב, ושמע אותו אומר: "ייתכן שאדם שבירך ברכה ללא כוונה ועל כך התענה ארבעים תעניות – אבל עדיין נשאר בו רשימו! ועכשיו הוצאתי ממנו אפילו את הרשימו – וכששמע זאת המגיד מיד התקרב לבעל שם טוב ונהיה מחסידיו ומגדולי תלמידיו וממשיך דרכו."

רבי צדוק הכהן מלובלין – בספר "צדקת הצדיק" כותב: "כל פעולה טובה שאדם עושה – משאירה רשימו בנפשו. גם אם שכח או התרחק – הרושם פועל בו תמיד." מי שפעם התרגש מתפילה – שנים לאחר מכן אותה התרגשות תאיר בו שוב.

ובכמו כן רבי נחמן מברסלב בספר ליקוטי מוהר"ן תניא, סימן ז' "אפילו אם אדם נפל לחושך גדול – עדיין קיימת בו נקודה קטנה של רשימו, אור של טוב. משם אפשר להיבנות מחדש."

הראי"ה קוק – בספרו "אורות התשובה" כותב: "כל עלייה רוחנית מותירה רושם נצחי בנפש האדם" – הרשימו הזה הוא הזרע לצמיחה מחודשת, והוא שורש ההתחדשות התמידית של התשובה.

גם הרבי מליובאוויטש מדגיש רבות: כל יהודי, בכל מצב, נושא בקרבו רשימו של נשמתו האלוקית, וזהו יסוד תקוות הגאולה והתשובה.

וכך גם מצינו אצל התינוק – עוד בבטן אימו, לומד את כל התורה, ואחר כך המלאך מכהו ומשכחו (נידה ל:), אך הרשימו נשאר בו! וזה מה שמאפשר לו בעתיד ללמוד, להבין, ולחדש חידושים – בזכות אותו רושם נצחי שנחקק בו.

צדיקים הרגישו במקומות מסוימים הארה אלוקית, עד שהתברר: שנים רבות לפני כן היה שם צדיק ששהה באותו מקום, והרושם נשאר. וכמו הפירוש הידוע של הבעש"ט הקדוש על המשנה אבות (גב) "שְׁנַיִם שְׂוֹשְׁבִין וְאֶין בִּינְיָהֶן דְּבְרֵי תוֹרָה, הָרִי זֶה מוֹשֵׁב לְצִידָה וְשׁוֹאֵל הַבַּעַשׁ"ט: מה פשעם של שני האנשים הללו? הלא הם רק ישבו ולא דיברו דברי תורה – האמנם זהו מושב ליציים? והסביר: ייתכן שמקום זה כבר הושחת ברוחו, בעבר, כאשר ישבו בו אנשים קלים או בעלי ליצנות, והרשימו שנשאר וזה שאמר: "הרי זה מושב ליציים" – הכוונה בעבר מהם פועל לרעה גם על היושבים עתה. ולכן, גם

אם האנשים עצמם אינם שותפים במעשה הליצנות, האוירה הרוחנית הטבועה במקום פועלת עליהם שלא ללמוד תורה – וממילא הם נמשכים אחר אותה השפעה נסתר.

וידוע מדברי הזוהר הקדוש (פרשת לך דף צ"ג, וירא קפ"ג) בעניין כסאו של אליהו הנביא: כי אליהו הנביא בא בפועל לברית, ולכן כתבו המקובלים שמהנהג להשאיר זמן מה את הכסא באותו מקום – משום שהרשימו של הקדושה עדיין פועל במקום, וממשיך שפע וברכה לאותו מקום.

אם כך – למדנו כאן יסוד נפלא: הרשימו – רושם רוחני – נשאר באדם ובמקום לעד. גם אם אין הוא מודע לכך, גם אם עבר זמן – ההשפעה אינה נמחקת. אם כך בחטא, קל וחומר במצוות ובתפילות!

ויהי רצון שנזכה אפוא להשאיר את הרשימו של קדושה בכל מקום שנלך, בכל רגע שנחיה – להיות צינור שדרכו ממשיכה ההארה, שנשאיר חותם טוב בתוכנו, סביבתנו, ובקרב כל מי שנפגש עמו

פרשת קדושים – קדושתו למעלה מקדושתכם

נאמר בפרשה: "קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלוהיכם." וכבר עמדו על כך חז"ל במדרש "יכול כמוני? תלמוד לומר: כי קדוש אני – קדושתו למעלה מקדושתכם."

ולכאורה תימה גדולה: וכי אפשר לעלות על הדעת שקדושת בשר ודם תשתווה חלילה לקדושת הבורא יתברך? מה הצורך להדגיש "קדושתו למעלה מקדושתכם" – והלא דבר פשוט הוא וידוע לכל, שאין ערוך ואין דמיון בין קדושת הנברא לקדושת הבורא?

ושמעתי פירוש נפלא מאת הצדיק רבי אלעזר בריזל זצ"ל, כי המדרש אינו שואל אם האדם יכול באמת להיות קדוש כקדושת השם יתברך, אלא כוונתו כך: "יכול כמוני?" יבוא יהודי ויאמר "וכי אדם כמוני, בשר ודם, מסוגל בכלל להיות קדוש? קטונתי!"

ועל זה משיב הכתוב: "תלמוד לומר.. הכוונה – תלמוד את עצמך לומר – 'קדושתו למעלה מקדושתכם' – כלומר, הבורא הוא שמהווה את יסוד הקדושה, ובזכות כל מעשה קטן של יהודי בעבודת ה', הוא מתעלה ומרומם את כל הקדושות כולן! וכמו שנאמר " תנו עוז לאלקים על ישראל גאווה ועוזו בשחקים"

ולכן כל מקום שנאמר בו "קדוש" או "קדושים" בקשר לאדם – נכתב הדבר בכתב חסר, בלי האות ו"ו, לרמוז שאין האדם זוכה לשלמות הקדושה מצד עצמו. תמיד תישאר חסרון, פער, מחסור – כי קדושתו של אדם היא לעולם מוגבלת, יחסית, חלקית. רק הקדוש ברוך הוא, שמקור הקדושה בידו, נכתב בו "קדוש" במילוי שלם – כי קדושתו שלמה ונצחית.

"ואהבת לרעך כמוך אני ה'" (ויקרא י"ט י"ז)

רבים מן המפרשים עמדו על סמיכות הפסוק: "ואהבת לרעך כמוך – אני השם", וביארו בזה רמזים נשגבים. והובא בשם רבינו הקדוש רבי נחמן מברסלב זיע"א, כי כוונת הכתוב היא: גם אם פגע בך חברך או העליבך – אל תשכח שהוא "כמוך", בן אדם כמותך, שגם הוא עובר ניסיונות, קשיים ומלחמות פנימיות. ולכן "ואהבת לרעך" – גם אם הרע – לך. בכל זאת "כמוך".

ואם תתעורר בלבך תמיהה: מדוע הוא עשה לי כך? במה חטאתי לו? – באה תשובת השכינה: "אני השם" אני הוא ששלחתי לך אותו, אני בראתי את הסיטואציה הזאת – כדי שתתוקן נשמתך, כדי שתבחן באהבתך גם בשעה שקשה – ושם תתגלה הקדושה האמיתית.

וכדי להמחיש את יסוד "מידה כנגד מידה" שביסוד אהבת רעים, נספר את המעשה הידוע שמובא בילקוט הגרשוני:

מעשה בשלדג שהיה עף לו מעל פני המים וצד דגים להנאתו. והנה, לכד דג אחד קטן, שכשהרגיש בסכנה התחנן על נפשו: "אנא, רחם עלי! אל תבלעני! הריני דג קטן – מה תועלת תמצא בי?" נכמרו רחמיו של השלדג וכמעט שהחליט לשחררו. אך לפתע – נפקחו עיניו, וראה שהדג פער את פיו ומתוכו יצאו דגיגים קטנים – פרי בטנו. הבין השלדג כי גם הדג הזה – בעודו מבקש רחמים – העלים את רחמיו מהדגים הקטנים ממנו! אמר השלדג לדג: "אתה אינך מרחם – גם אני איני מרחם!" ובלעו! וזהו שאומר הפסוק "ואהבת לרעך כמוך – אני השם" אם אינך אוהב באמת, אם אינך מרחם – דע כי מידה כנגד מידה נוהגת בעולם. וכשם שאתה מתייחס לזולת – כך "אני השם" אם אינך אוהב באמת, אם אינך מרחם – דע כי מידה כנגד מידה נוהגת בעולם. וכשם שאתה מתייחס לזולת – כך יתייחסו אליך מן השמים.

ועוד מובא בספרים הקדושים יסוד נשגב: כאשר אדם אוהב את רעהו ממש כמוהו, באהבת אמת, אהבה שאינה תלויה בדבר – השכינה שורה ביניהם. וזהו נרמז

בפסוק: "ואהבת לרעך כמוך – אני השם" – "אני" כלומר "השם" שוכן בניהם.

וראיי' מהימנא לכך: המילה "אהבה" בגימטריה שלוש עשרה (13) וכשיש פעמיים אהבה – אדם לחברו וחברו לאדם הרי לנו 26 עשרים ושש (26) כשם הוי"ה. באהבה הדדית – השם שורה ביניהם.

ובזה פירשו המובא בגמרא: (עירובין י"ג ע"ב): "מור אמר חדא, ומור אמר חדא ולא פליגי" מחלוקת לשם שמיים אינה אלא השלמה של גוונים, ולא פירוד. וגם כאן "חדא" בגימטריה 13, פעמיים "חדא" זה עשרים ושש (26) כשיש מחלוקת שהיא לשם שמיים, מתוך אהבה – השכינה שורה ביניהם, ואין זו פלוגתא – אלא בניין.

ומדוע באמת מתו תלמידי רבי עקיבא?

התקופה בין פסח לעצרת – היא ימי ספירת העומר – בה מתו כ"ד אלף תלמידי רבי עקיבא, כידוע. ונשאלת שאלה קשה: כיצד ייתכן שרבי עקיבא – הגדול שבגדולים, שתלמידיו מתו באלפים – מדוע לא עצר את המגיפה? מדוע לא התפלל בעדם?

ושמעתי ביאור עמוק: בגמרא במסכת מנחות (דף ס"ח) מסופר על תלמיד בשם רבי יהודה בן נחמיה, שעמד בפני רבי טרפון ושאל שאלה – ושמחתו גרמה צער לזקן. כאשר רבי עקיבא ראה זאת, אמר לו: "יהודה, צהבו פניך? שהשבת את הזקן? חייך שלא יאריך ימים."

וכאשר חיפשוהו לאחר מכן, מצאו שנפטר. ובתחילה חשבתי שהוא אחד מהכ"ד אלף תלמידים – אך חז"ל מגלים שהוא לא היה מתלמידי רבי עקיבא, אלא רק קרוב אליו. מכאן למדנו – תלמידי רבי עקיבא מתו לא במקרה, אלא משום שלא נזהרו במידותיהם. ושואל מרן רבי חיים קנייבסקי זצ"ל בספרו "אורחות יושר" מדוע באמת רבי עקיבא לא הוכיח את רבי יהודה בן נחמיה ואדרבה קיללו וקרה מה שקרה? והסביר זאת כך: המתכבד בקלון חברו, ולזול בלימוד, קנאה ותחרות – קשות לעקירה, ועדיף שהן יעקרו עם בעליהן – ולא יעברו לדורות הבאים. עכ"ד קודשו.

ולכן מובן מדוע לא התפלל רבי עקיבא על כל תלמידיו ועצר את המגיפה הנוראה הזאת ומתו בהם. והדבר ממש נורא נוראות למתבונן ולכן דרש רבי עקיבא: "ואהבת לרעך כמוך – זה כלל גדול בתורה!" ובמיוחד בלומדי התורה.

ומצאתי כתוב רמז לכך במילות הפסוק: (תהלים ל"ד יד) נִצַּר לְשֹׁנָךְ מִרָע: ראשי תיבות נ'פטרו צ'דיקים ר'בים, ל'פי ש'לא נ'הגו כ'בוד, מ'תלמידי ר'בי ע'קיבא. וזהו רמז לאותם צדיקים שנפטרו מחמת שלא נהגו כבוד זה בזה והכשלון היה בלשון הרע כלשון המהרש"א (יבמות ס"ב).

ושמעתי פעם מהו שנאמר "שלא נהגו כבוד זה בזה"? זה בגימ' 12 זה בזה. בייחד 24 כי היו לרבי עקיבא בהתחלה 12 אלף ואחר כך עוד 12 אלף. הקבוצה הראשונה אמרו לשנייה אנחנו יותר מעתיקי השמועה מימכם ולכן כך למדנו מהרב שלנו ואילו הקבוצה האחרונה אמרה להם את דעתם הם שלהם וראו זה פלא: כדי לתקן זאת אחד מהחמישה שלא פגעה בהם מידת הדין היה הלא רבי שמעון בר יוחאי וכדי לתקן את החטא של סך כל התלמידים נכנס למערה 12 שנים ועוד 12 חודש. הרי מדהים הדבר!

ומכאן נוכל להבין גם את הסוגיה הידועה בגמרא (שבת ל"א ע"א), המספרת על הגר שבא לפני שְמַאי, ואמר לו: "גיירני על מנת שתלמדני את כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת." ושמאי, ששמע את הבקשה הקלוקלת, דחפו באמת הבניין שבידו. הלך הגר אל הלל, וגיירו. אמר לו הלל: "מה דעלך סני – לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה כולה – ואידך פירושה הוא, זיל גמור."

והעירו המפרשים: מדוע שמאי לא ענה לו כלל? ומדוע הגמרא מציינת במפורש שדחפו באמת הבניין – ולא הסתפקה באמירה שדחפו בידו ולמה הלל לא אמר לו "ואהבת לרעך כמוך" – כפי שנקבע על ידי רבי עקיבא ככלל גדול בתורה – אלא ניסח זאת בלשון של "מה ששנוא עליך – אל תעשה לחברך"?

והתשובה בזה עמוקה: שמאי, שהיה ידוע בגישתו הקפדנית, החזיק בידו אמת הבניין – הכלי שבו מודדים את יושרו ויציבותו של בניין. דהיינו, הוא רמז לו: תורה איננה מגדל שבוניס אותו על "רגל אחת" בלי יסודות, בלי יגיעה, בלי הדרגתיות. כמו בניין אמיתי – נדרשות לו יסודות עמוקים, מידות ישרות, יסוד של אמת.

ועל דרך הדרש חשבתי לומר בס"ד המילה "שקר" כתובה באותיות שכולן עומדות על רגל אחת – ש', ק', ר'. לכן אמרו חז"ל: במסכת שבת "קושטא קאי שיקרא לא קאי כלומר – האמת היא עומדת, אבל – "השקר אין לו רגליים" אין לו עמידה. כי לעומתו, המילה "אֱמֶת" – כל אות בה עומדת על שתי רגליים – א', מ', ת' – ולכן:

"שפת אמת תיכון לעד". ומכאן גם עומק נוסף: שמאי ראה שהבקשה של הגר – ללמוד את התורה "על רגל אחת" היא בקשה שאין לה קיום, ולכן דחפו – באמת הבניין – כלומר, דחפו באמת, ביסוד, ביציבות – כי בלי אמת ובלי הכנה, אין מקום לתורה. ונפסקה ההלכה כמותן כידוע. לכן שמאי דחפו באמת הבניין שבידו כאומר לו "ריקה אפילו קורות ביתך לא שייכות לך. אבל הלל מידתו תמיד היתה יותר למצוא אפשרות לקרב ולמצוא פתח תקוה לאדם. ושמעתי רמז נפלא בשם "הלל" ר"ת הנח להם לישראל...

ומדוע הלל ענה לאותו גוי דווקא בלשון של "מה ששנוא עליך – אל תעשה לחברך"? משום שידע הלל שהגר, שעומד בשלב ראשוני, אינו מסוגל לתפוס עדיין את עומק המצווה "ואהבת לרעך כמוך" השייכת רק למי שהוא יהודי. אבל לא עשה כן לכל גוי הם לא יוכלו לקיים ואהבת כמוך ממש. ואכן אהבה כזו דורשת בניין פנימי עמוק, רגש, הקרבה. לכן התחיל איתו הלל מן הפן השלילי – "מה שלא תרצה שיעשו לך – אל תעשה לאחרים", יסוד של מוסר אנושי פשוט – לאותו גוי ולוואי ויקיים זאת... ועל פי זה, מובן מדוע הלל מקרבו ושמאי דחפו – כי שמאי דרש יציבות מן ההתחלה, והלל האמין בכוח ההתחלה, גם אם היא קטנה.

נמצאנו למדים: הקדושה, האהבה, והמידות הטובות – הם יסודות התורה, והם שמקרבים את האדם לאביו שבשמים. לא שלמות ולא דרגות עליונות נדרשות מאתנו – אלא מאמץ, רצון, ועבודה פנימית.

והקדוש ברוך הוא, שהוא "קדושתו למעלה מקדושתכם" – מבטיח לנו: "קדושים תהיו – כי קדוש אני". אם רק תתחילו – אני אשלים.

ומכאן נוכל להעמיק עוד יותר בגישת שמאי והלל, ולהבין את שורש המחלוקת שביניהם לא רק בהקשר לגר שביקש ללמוד את כל התורה "על רגל אחת", חשבתי בס"ד על המחלוקת הידועה בגמרא (גיטין נה ע"א) בענייני גזל ותקנת השבים: "מריש הגזול שבנאו בבירה – בית שמאי אומרים: יעקור את כל הבירה ויחזיר לבעלים; ובית הלל אומרים: אין לו אלא דמי מריש בלבד – משום תקנת השבים." הכוונה: אדם גזל קורה, "מריש", ובנה אותה בתוך ביתו כחלק מן התקרה. האם עליו לפרק את כל הבניין רק כדי להחזיר את הקורה עצמה?

בית שמאי אומרים: כן – הצדק מחייבו עליו להחזיר את הגזלה עצמה, אפילו במחיר הרס המבנה. בית הלל אומרים: לא, אלא ישלם את שווי הקורה – כדי שלא תיסגר דלת בפני השבים. אם תדרוש ממנו לפרק את כל ביתו – לא יחזור בתשובה כלל. וזו בדיוק אותה גישה שהביאה את שמאי לדחות את הגר – כי על פי דרכו: הכול או כלום. אמת מוחלטת. או יסוד איתן – או אין טעם להתחיל. לכן שמאי דחפו באמת הבניין שבידו כאומר לו "ריקה אפילו קורות ביתך לא שייכות לך. אבל הלל מידתו תמיד היתה יותר למצוא אפשרות לקרב ולמצוא את בהדרגתיות שבאדם ושמעתי רמז נפלא בשם "הלל" ר"ת הנח להם לישראל... ואף אני אוסיף הלל גם ר"ת הרופא לשבורי לב. כי הוא ראה את ההדרגתיות שבנפש האדם, את שברון הלב של המבקש. ועל כן הלל רומז: "הנח להם לישראל – הלל: הרופא לשבורי לב."

פרקי אבות משנה א'

"רבי אומר: איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם? כל שהיא תפארת לעשיה, ותפארת לו מן האדם."

כאשר קראתי את המשנה הזו – ראיתי בה רמז עמוק לקשר בין יעקב אבינו לאדם הראשון. הרי מידתו של יעקב אבינו היא "תפארת" וכבר אמרו חז"ל: "דמותו של יעקב אבינו חקוקה בכסא הכבוד". ואמרו עוד: "יופיו של יעקב – כיופיו של אדם הראשון."

יעקב אבינו לא היה רק צדיק פרטי ומיוחד שבאבות, אלא שורש כללי בנשמות ישראל ותיקונו של אדם הראשון עצמו. ואח"כ ראיתי שזכיתי לכווין לדברי החיד"א בפירושו שכתב, רבי יהודה הנשיא – בעל המשנה – היה ניצוץ נשמתו של יעקב, אכן נשי"א ר"ת ניצוץ של יעקב אבינו. ויעקב – הוא תיקונו של אדם הראשון.

ולפיכך אמר: "כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם" – תפארת כפולה: הן תפארת פנימית – לפני המקום, והן תפארת חיצונית – לפני הבריות. כי זוהי מידתו של יעקב, מידת התפארת, שהוא השיב לעולם את היופי הרוחני של אדם הראשון, והחזיר את הברק העליון שנפגם בעקבות החטא.

ויש לכך גם רמז מופלא בפסוק: "וירבה אהבת אֶת יעקב", וכתב החיד"א: ראשי תיבות "אהבת" אדם, הראשון, בעל, תחילה – כי רבקה ראתה שיעקב הוא נשמתו המתוקנת של אדם הראשון, ועל כן אהבה אותו.

ורבקה כידוע היתה תיקון חוה אימנו וכמו שנרמז בפסוק "ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה היא" – לה' לנכח' אשתו' ס"ת חוה. ומכאן גם עומק דבריה ליעקב "וְאַתָּה בְּנִי שְׁמַע בְּקוֹלִי" רמזה למחשבה שיקרה בחטא הראשון, כשחווה אמרה לאדם לשמוע בקולה, והוא שמע – והביא חורבן לעולם. כעת רבקה, שהיא תיקון לחוה, מתקנת את אותה שמיעה – ומחזירה את העולם למסלולו ואומרת לו "ועתה בני שמע בקולי" לא כמו בעבר ששמעת לי והביא חורבן לעולם.

רבי ממשיך במשנתו ואומר: הדרך הישרה היא זו שיש בה תפארת לעושיה ותפארת מן האדם – גם כלפי שמיא וגם כלפי הבריות. וזהו ענין "ואהבת לרעך כמוך" – אני השם" שנזכר גם בפרשת קדושים. כי מי שאוהב את חברו באמת – אהבת אמת, לא תלויה בדבר – גורם שתשרה השכינה ביניהם.

שהרי "אהבה" בגימטריה 13, ופעמיים אהבה – 26 – כשם הוי"ה.

והמשנה מסיימת: "הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה: דע מה למעלה ממך – עין רואה, ואוזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים."

כתב בזוהר הקדוש: אשרי "בעלי חשבון" אותם שעושים חשבון נפש בסוף כל יום. וכך ומסופר הרבי ר' זושא מאניפולי, שהיה עושה חשבון נפש היה רושם את מעשיו – ולא נחה דעתו עד שהיה מוחק את כל הכתוב בדמעות של תשובה, והיה מרגיש שמחלו לו – ורק אז היה הולך לישון. וכמובן "עבירות" של הרבי רבי זושא מצוות היו

וכמו שמסופר שכאשר היה חוזר החוזה מלובלין עם חסידיו מ"תשליך", ראו שלקראתם מגיע רבי נפתלי מרופשיץ, לשאל החוזה מלובלין "לאן אתה הולך?" השיב לו "לאסוף את המצוות שהרבי זרק ב"תשליך"..."

ועל פי האמור יובן לענ"ד: "עין רואה, ואוזן שומעת, אם ראית בעיניך מראות לא טובות או שמעת באזן דברים לא כשרים, אז מעתה:" וכל מעשיך בספר נכתבים – תעשה חשבון הנפש, כתוב אותם שקול אותם, התבונן – ותזכה לתיקון.

ובספר "אזור אליהו" לרבינו אליהו הכהן האיתמרי ((ראה הערה למטה) כותב: דע מה למעלה ממך" – זה המצח שהוא בפנים למעלה ועליו חקוקים כל העבירות ואחר כך, העיניים, האוזניים – הם הראשונים לרשום,

לראות ולשמוע את מעשיך. איברך הם עצמם העדים עליך. אם תאמר: אין לי מי שילמדני דרך ה' – השיבך: "וכל מעשיך בספר נכתבים" – הרי הספר פתוח, התורה מונחת – זיל קרא ברב. ושמעתי דבר נפלא על פי זה מובן מדוע כאשר הגיע רבי יוחנן לחכמים לבקר אותם כתוב "יהב ליה ידיה ואוקמיה" (ידועים דברי האריז"ל שהכוונה לשם קדוש) אבל אומר המקובל רבי חיים הכהן מצפת. כי רצה להתבונן בכף ידו האם היסורים של אהבה או יראה וכאשר ראה של אהבה הקימו. ועוד מפרש הרב שם דע לעולם והסתכל לי משהו למעלה ממך בתורה במצוות ישתדל להיות כמותו ודם מעלת התורה שמנריו היה שיברר הקדוש ברוך הוא עין רואה שומעת מיוחדים לראות ולשמוע דברי תורה דווקא ושלא ישמע באוזן מיוחדת לשמע את התורה דברים בטלים וגם שלא יוכל לראות בעין המיוחד לראות בתורה דברים של רשות כדרך שאמר רבי שמעון בר יוחאי במסכת ברכות בירושלמי "אילו הייתי בסיני הייתי שואל מהקדוש ברוך הוא שברא הקדוש ברוך הוא שתי פיות באחד ידבר בדברי תורה ובשני לדברים אחרים. השם עשה גם שניהם כדי שכל מעשיך בספר נכתבים כדי שתקבל שכר על מעשיך אם ניצחת אצלך שלא לדבר או לראות דבר רע או אם עשית להפך כל מעשיך בספר נכתבים לקבל שכר או עונש עכ"ל

ועל דברי הירושלמי מה שאמר רשב"י פירש על פי זה מרן החידא את כוונת הכתוב (תהלים קכ) "מה יתן לך ומה יוסיף לך" – "הכוונה עוד פה לדבר דברים בטלים. והלא – "לשון רמיה" – הלשון האחד שיש לך אתה מדבר דברי רמיה" מה היה קורה לו היה לך עוד לשון, ולכן הבו דלא לוסיף עליה.

ואמר על המשנה הזאת הרב הצדיק מדינוב: אל תתפתה להסתכל על אחרים, אפילו צדיקים, אם הם מאחרים תפילה או נוהגים שלא כתורתך – אתה ראית, שמעת – אל תסטה. אלא "וכל מעשיך שלך בספר נכתבים" שמור את דרכך על פי שולחן ערוך.

ויש פירוש "דע מה למעלה" – מה שקורה למעלה הוא – "ממך" לכן השמר לא לגרום נזק רוחני בגלל המעשים.

ועוד פירוש משם הבעש"ט דע והבט מה היה בעבר בזמן אבותינו והנביאים עד בית המקדש הראשון היתה "עין רואה" – לא נסתר מאומה מנגד עינם והיה גם אורים ותומים וכו'. ואחר כך שזה חסר היה "ואוזן שומעת" היו משתמשים בבת קול, והיום – "כל מעשיך בספר נכתבים" ללכת על פי כל מה שכתוב בספר התורה הקדושה

ואהבת לרעך כמוך

בסייעתא דשמיא, יהי רצון שדברי התורה הללו יהיו לזכות ולהצלחת כלל עם ישראל, לרפואת כל חולי עמך ישראל, לשמירה והצלה לכלל אחינו ואחיותינו, ולביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, אמן.

הנה זה עתה יצאנו מחודש ניסן – חודש הגאולה, שבו נגאלו אבותינו ממצרים, וכדברי רבותינו ז"ל: "בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל" (רש"י, ראש השנה י"א ע"א)

אך לצערנו, ניסן חלף – ועדיין לא זכינו לגאולה השלמה. אולם, אם ברצוננו באמת לזכות לגאולה העתידה – עלינו לעמוד על שורש הגלות הארוכה שבה אנו שרויים קרוב לאלפיים שנה.

חז"ל גילו לנו במסכת יומא (ט, ע"ב): "מקדש שני – שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים – מפני מה חרב? מפני שהייתה בו שנאת חינם"

כלומר, לא החיסרון בעבודת ה' הוא זה שגרם לחורבן – אלא הפגם שבין אדם לחברו. ועל אותו פגם – לצערנו, אנו עדיין נמצאים בגלותנו הארוכה, זה קרוב לאלפיים שנה.

וכך אמר הרה"ק רבי יחזקאל מקוזמיר זי"ע: "כשם שחרב המקדש על ידי שנאת חינם, כך לא ייבנה אלא על ידי אהבת חינם" – ללמדך שאין תיקון אלא באהבת אחים, בהכרת מעלת השני, ובתחושת אחריות של כל יהודי כלפי רעהו.

ומפני כך ראיתי לנכון לכתוב קצת מעניינא דיומא על הפרשה – מעלת אהבת ישראל, עוצמת כוח האחדות, וגודל האחריות המוטלת על כל אחד ואחד מאתנו לדאוג לזולת, לכבדו, להרגיש בצערו, ולבקש את טובתו.

בפרשת שמות, בשעה הרת גורל, בשיא השעבוד האכזרי, כאשר עם ישראל שותת דם תחת ידו של פרעה הרשע – מתגלה הקב"ה למשה רבנו מתוך הסנה הבווער ואומר לו:

"ועתה לכה ואשלחך אל פרעה, והוצא את עמי בני ישראל ממצרים" (שמות ג, י)

אני צריכים להבין שעם ישראל באותו העת, היה שרוי בעוני ובעבדות קשה, נאנקים תחת משא כבד, מוכים ומושפלים עד עפר. יומם ולילה עוסקים בלבנים ובחומר, בלא כל מנוחה לגופם ונפשם.

ואמרו חז"ל שלא היה לשעבוד במצרים דומה בכל אכזריותו ושפלותו. המצרים באותה תקופה גזרו על בני ישראל גזרות קשות ואכזריות – גזרות של עבדות

ונחזור לתחילת המשנה דבריהם של חכמים גם אם נראה שהגענו לסיום אבל זה רק בבחינת תם ולא נשלם. ונחתום בדברי המשנה שפתחנו – ל"דרך ישרה" – זו הדרך שבה לא רק הקב"ה מתפאר בעושה, אלא גם הבריות. זו תפארת יעקב, תפארת של מידת האמת, תפארת של תיקון אדם הראשון, תפארת שבין אדם לחברו, ותפארת שבין אדם למקום.

וכאן אחתום שיח ונזכה בקרוב לביאת המשיח ויהי רצון שנזכה ללכת בדרך זו – דרך של תפארת, אמת, אהבת רעים, וחשבון נפש, ושנשיב עטרת אדם הראשון ליושנה – ע"י מעשים של קדושה ודרך ארץ, עד שנזכה לראות בתפארת עוזו של הבורא יתברך בעולם כולו, במהרה בימינו אמן.

הצב"י דן מחבר ס"ט

ביתר עילית

הספר הקדוש הזה שחיבר רבינו אליהו הכהן האיתמרי זי"ע נקרא על פי מעשה נורא שקרה איתו:

מספר הגאון הקדוש רבי חיים פלאגי זצ"ל (בספרו מ"י חסד על ילקוט שמעוני) שהיה גם הוא רב באיזמיר וסיפר בשם הזקנים, ששם זה ניתן לספר משום שבאשמורת הבוקר ביקש ה"שבט מוסר" לחגור עצמו לתפילה, ולא הבחין שחגר עצמו בנחש!

ובמקום אחר (בספרו "תנופה חיים" פרשת שופטים) סיפר סוף המעשה: כשהתחיל ללמוד לפני התפילה החל הנחש להתנועע עד שלאט לאט התיר הקשר שנקשר בו, ולאט לאט החליק ממנו ולא הזיקו!

ולכך בקרבן תודה חיבר ספרו "אזור אליהו" על הנס שעשה לו ה' והצילו מהנחש.

ומסופר שהצדיק רבי משה מקוברין זצ"ל אמר, שאין זה פלא בעיניו שהנחש לא הכיש את הרב. ויתכן, שאם היה מכישו היה הנחש מת, כשם שאמרו (ברכות ל"ג, ע"א) שערוד הכיש את רבי חנינא בן דוסא, והערוד מת. באותה שעה אמרו: "אוי לאדם שפגע בו ערוד, ואוי לערוד שפגע בו רבי חנינא בן דוסא". מה מתפעל הוא, מכך שה"שבט מוסר" בקש לחגור עצמו, ומצא אבנט משונה, גוף של נחש, ולא הבחין כלל שאין זו פיסת אריג וחגרו למתניו, וקשר ראשו לזנבו, ולא הרגיש...

מייסרת, של הריגת תינוקות, ושל רדיפות נוראות שלא ידעה ההיסטוריה כמותן.

ובידוע שפרעה הרשע – לקה בצרעת – וביקש למצוא מזור למחלתו הנוראה. מה עשה? בעצת חרטומי מצרים, היה נוטל דמם של תינוקות ישראל ורוחץ בהם כדי להתרפא מצרעתו. ומובא במדרש דבר מזעזע, שבכל יום ויום היה פרעה שוחט כשלוש מאות תינוקות כדי לרחוץ בדמם!

ובשעה איומה כזו – כאשר עם ישראל כולו זועק מתוך עומק השעבוד – הקב"ה נגלה למשה רבנו מתוך הסנה הבוהק ומצווה אותו בשליחות שאין חשבה ממנה: "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה..." – תלך לגאול את עם ישראל ממצרים, להוציאם מבית עבדים, ולהובילם אל חירות עולמים.

והדגש הוא על "עתה" לא מחר, לא בעוד זמן, אלא עכשיו! במהירות, בזריזות, בלי שהייה – כי השעה דחופה, עם ישראל נתון בסכנת נפשות יום יומית והגאולה צריכה לצאת לדרך.

ומה עונה משה רבנו לקדוש ברוך הוא? המדרש רבה (שמות רבה ד, ד) מביא דבר מופעים, וכמעט שבלתי נתפס בשכל אנושי! במקום למחר לשליחות הגדולה בתולדות האנושות – לגאול עם שלם משעבוד נורא – משה רבנו משיב לקדוש ברוך הוא ואומר:

"רבון העולם איני יכול מפני שקבלני יתרו ופתח לי ביתו ואני עמו כבן ומי שהוא פותח פתחו לחבירו נפשו חייב לו!"

משה רבינו, האיש שנבחר להיות גואל לישראל, אינו יוצא מיד לשליחות הגדולה, כי בלבו מקנן חשש מוסרי עמוק – שמא ייפגע יתרו!

משה לא שכח לרגע את העובדה שיתרו פתח לו את ביתו בעת שהוא ברח ממצרים, נתן לו מקום לינה, קיבל אותו כבן, ואף השיא לו את בתו ציפורה לאישה – והכול בשעה שהיה נרדף, בודד וחסר כל.

ולכן חשש משה שאם ילך עתה, היישר מן הסנה הבוהק אל מצרים, מבלי להיפרד כראוי מיתרו ולבקש את רשותו – יראה הדבר ככפיות טובה, ועלול לגרום לו עלבון וצער.

והלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו מצווה את משה "ועתה לכה ואשלחך אל פרעה..." ציווי אלוהי, מיידי, בוער! והוא, במקום לצאת מיד לשליחות שמימית זו – משיב "עליי לבקש רשות מיתרו..."

והרי מי ששומע את הדברים הללו – תוהה בליבו: אלוהי השמים והארץ מצווה את משה ללכת לגאול עם שלם, הסובל עינויים קשים בכל יום – וכל רגע של שהות מעמידה את עם ישראל בסכנת נפשות! היינו מצפים

שהקב"ה יגיב בתקיפות: "משה! עזוב הכול וצא לדרך! שליחות של הצלת ישראל קודמת לכל!" – אך לא זו הייתה תגובת ה'

אלא שלא מצאנו בדברי המדרש או בדברי חז"ל ולא ברמזי הפסוקים שום כעס מן השמים על דבר זה. אדרבה – הקב"ה הסכים עם מעשהו של משה. וכך מפורש בתורה:

"וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיָּשָׁב אֶל-יְתֵר חֹתֵנוּ, וַיֹּאמֶר לוֹ אֶלְכָּה נָא וְאֶשׁוּבָה אֶל-אֲחִי אֲשֶׁר-בְּמִצְרַיִם, וְאֶרְאֶה, הַעֲוֹדָם חַיִּים; וַיֹּאמֶר יְתֵרוֹ לְמֹשֶׁה, לֵךְ לְשָׁלוֹם " (שמות ד', י"ח)

ומכאן נלמד יסוד נשגב: עד כמה יקרה וחשובה בעיני השם יתברך מידת "ואהבת לרעך כמוך", עד כמה נעלית היא מידת הכרת הטוב והרגישות כלפי האחר – עד שהקדוש ברוך הוא מלמד אותנו במעשה זה, שאפילו שליחות עליונה של גאולת ישראל כולה – אינה יכולה לבוא על חשבון הפגיעה באחר.

וידוע המעשה המובא בגמרא במסכת שבת (לא, ע"א): בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו: גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו באמת הבנין שבידו. בא לפני הלל, גיירה. אמר לו: דעלך סני לחברך לא תעביד | = מה ששוא עלך, אל תעשה לחברך – זו היא כל התורה כולה..."

ומוסיף על כך רבי עקיבא "ואהבת לרעך כמוך – זה כלל גדול בתורה." (ירושלמי, נדרים ט"ד) ואם כן, למדנו מכאן שכל תורת ישראל מושתתת על יסוד של אחדות, אהבה ודאגה לאחר. ואין זה מותרות, ואין זה 'מעלה יתירה', אלא יסוד הכרחי שבלעדיו – אין התורה מתקיימת ואין השכינה שורה.

וראיתי מדרש נפלא וקדום המובא בספר "מקווה ישראל" לרבי ישראל קושטא זצ"ל (ולא נודע לי מהו מקורו) שמבאר מדוע זכה דווקא הר המוריה דווקא – ולא הר אחר – להיות המקום שבו תשרה השכינה, ושם יבנה בית המקדש, ושם יעמוד המקום הקדוש ביותר לעם ישראל – קודש הקודשים.

מעשה בשני אחים אשר ירשו שדה מאביהם, וחילקו בניהם את השדה שוה בשוה. והנה לימים הרחר בליבו הגדול שבהם, הלא אני כבר בניתי את ביתי ויש לי ב"ה משפחה ומצבי טוב יותר מאחי הצעיר אשר טרם נשא אשה ובנה בית.

אלך אפוא ואעניק לו מתנובת השדה אשר נפל בחלקי, למען תהיה החלוקה צודקת יותר. וכן היה, בכל לילה אחר חצות נשא על כתיפיו ארגזים עמוסים מטוב הארץ והניחם בחלקו של האח מבלי שירגיש בכך.

אחיו הצעיר לעומתו, הרחר גם הוא בליבו ואמר, הלא אחי הגדול ממני עול כבוד של פרנסה רובץ על שכמו,

להעניק, ולהכיל – זוהי אהבה שאינה תלויה בדבר. אלא אהבה הנובעת מראיית הטוב, מן הנתינה, מן ההקשבה וההכלה – עד שהופכים ממש "לבשר אחד" לא רק בגוף אלא גם בנשמה.

ובאמת, מי שזכה להמחיש בדרכו ובמעשיו את הפסוק "והיו לבשר אחד" לא כדימוי בלבד, אלא כמציאות ממשית של חיבור נשמה וגוף – היה הצדיק הירושלמי, רבי אריה לוי זצ"ל.

צדיק קדוש זה, אשר היה התגלמות חיה של מצוות "ואהבת לרעך כמוך" – לא רק בדיבור, אלא בכל נימי נפשו, בגופו ובמעשיו – ידע להרגיש את הזולת, לחיות את כאבו ולחוש את צרכיו, כאילו היו הם שלו עצמו ממש. ואת עוצמת מדרגתו באהבת ישראל, ניתן לראות היטב בסיפור המפורסם, עת הלך עם רעייתו אל רופא בעיר ירושלים:

פעם ליווה הרב רבי אריה לוי זצ"ל את אשתו לרופא, עקב כאבים שחשה ברגלה. כשנכנסו אל חדר הבדיקה, פנה אליו הרופא ושאל: "במה אוכל לעזור?" ורבי אריה השיב: "דוקטור, הרגל שלנו כואבת..."

הרופא הרים גבה בתמיהה, ושאל בפליאה: "הרגל שלכם? למה כוונתך – הרגל שלך או הרגל שלה?" ורבי אריה, בפשטות גמורה ובטבעיות הנוגעת ללב, השיב בשקט "הרגל שלנו".

לא הייתה זו הלצה ולא משחק לשון. רבי אריה לוי זצ"ל דיבר ממקום אמיתי של אהבה ואחדות הלבבות. הוא הגיע לדרגה כה עליונה של אהבת ישראל, עד שהיה מרגיש ממש בגופו ובנפשו את כאבה של אשתו.

ועל אהבה שכזו – אמרו חז"ל: "איש ואישה זכו – שכינה ביניהם" (סוטה יז ע"א). כאשר יש בין בני הזוג אהבה כזו אמיתית, טהורה ונקייה, שבה כל אחד רואה את טובת השני לפני טובתו – שם שורה השכינה הקדושה! שם מתגלה הקשר האלוקי שבין נשמות ישראל!

וידוע המעשה המפורסם, על שני חברים נאמנים שאהבתם איש לרעהו הייתה עזה כמות, אהבה שבלב ובנפש ממש. לימים נשאו שניהם נשים וכל אחד מהם עבר לגור במדינה אחרת.

למרות הריחוק הרב ביניהם, הקשר ביניהם נשמר באהבה עמוקה, על ידי שליחים ואיגרות שכתבו זה לזה, דברים היוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב.

ויהי היום, ואחד מהשניים עלה מעלה מעלה והצליח בעסקיו ונהיה לעשיר מופלג. ואילו חברו ירד מנכסיו, ודחקו אותו החיים עד שנעשה עני מרוד, והיה מחסור גדול שורר בביתו. והנה פרצה מלחמה בין המדינות, והגבולות ננעלו באיסורים וגזרות, וכל מי שנמצא עובר בגבול – אחת דתו להיתלות בעוון ריגול.

שכן הוא מטופל במשפחה מרובת ילדים, ואילו אני אין עלי אלא מזונותי בלבד. אלך אפוא ואעניק לו מתנונות השדה אשר נפל בחלקי, למען תהיה החלוקה צודקת יותר.

וכך היה, בכל לילה אחר חצות נשא על כתיפיו ארגזים עמוסים משוב הארץ והניחם בחלקו של האח מבלי שירגיש בכך. והנה מפעם לפעם, הרגישו שניהם בברכה הסמויה מן העין אשר נפלה בחלקם, ולא ידעו מהיכן מקור הברכה.

עד שבאחד הלילות פגשו זה את זה עמוסים ארגזים על כתפיהם, הבינו מהו מקור הברכה של שניהם, הניחו ארגזיהם ונפלו איש על צווארי רעהו ובכו – בכי של אהבת אחים.

אמר הקב"ה, כאן בהר הזה, בשדה הזו אבנה את משכני ואשרה את שכינתי ובמקום שנפלו דמעותיהם שם יהיה לעתיד לבוא מקום קודש הקדושים.

צריכים אנו ללמוד ממעשה זה, כמה יקר בעיני השם יתברך אהבת רעים אמיתית, הנעשית בתמימות ובלב טהור. מעשה של אהבת חנם וחסד, שבו כל אחד מהאחים חשב על טובת זולתו יותר מעל טובתו האישית.

על מעשה כזה, אומר הקדוש ברוך הוא: "כאן – במקום שבו שרויה אהבת אחים אמיתית – כאן ראוי שתשרה שכינתי, וכאן ייבנה ביתי". לא בכדי נבחר הר המוריה, מקום החיבור והדמעות, להיות המקום הקדוש ביותר לישראל – ללמדנו שיסוד המקדש הוא אהבת ישראל, ובלעדיה – אין השכינה שורה.

וראייה נוספת לכך שאין השכינה שורה אלא מתוך אהבת ישראל ואחדות הלבבות, מצינו בדברי חז"ל במסכת סוטה (יז ע"א): "דרש רבי עקיבא איש ואשה זכו – שכינה ביניהם, לא זכו – אש אוכלתן".

הדרגה העליונה והנעלית ביותר של קיום מצוות "ואהבת לרעך כמוך" היא דווקא בין איש לאשתו, בתוך ביתו של האדם, שם נבחנת המצווה במידת האמת והקרבה עד שמגיעה לתכליתה "על כן יעזב איש את אביו ואמו וידבק באשתו – והיו לבשר אחד".

כאשר זוכים בני הזוג לחיות באהבה, בכבוד הדדי ובאחדות הלב – אזי לא רק שלום שורה בבתם, אלא השכינה עצמה שורה ביניהם, כדברי חז"ל: "איש ואישה זכו – שכינה ביניהם..." (סוטה יז ע"א)

שהרי אהבת איש לאשתו – ואשה לבעלה – היא הביטוי העליון והעמוק ביותר למצוות "ואהבת לרעך כמוך", כי אין רע קרוב ונוגע יותר מאשר עמך בביתך, בלבך ובחייך.

ובאהבה זו, כאשר כל אחד מהשניים חפץ בטובתו של האחר יותר מאשר בטובתו האישית, ומוכן לוותר,

בתנאי אחד, והוא שתצרפו אותי לחברתכם! אשרי חלקי שאוכל להימנות בין אוהבים שכמותכם.

ועל אהבה שכזו – אהבה טהורה ונקייה, שבה אדם מוכן להקריב את הכול למען זולתו – אמר הקדוש ברוך הוא "ואהבת לרעך כמוך – אני השם".

כאשר אתה אוהב את רעך באמת, דואג לו, מרגיש את כאבו, ומוכן למסור נפשך עבורו – "אני השם!" אני רוצה להיות שותף לאהבה שכזו, ולהשרות את שכינתי בניהם.

ויתרה מכך – שע"י אהבת ישראל אמיתית, לא רק שמתקיים רצונו של מקום, אלא אף מתמתקת מידת הדין עצמה ומתחלפת לה במידת הרחמים!

וכך גילה לנו הצדיק הקדוש רבי שר שלום מבעלז זצ"ל על הפסוק "ואהבת לרעך כמוך – אני השם" רמז וסוד נפלא: המילה "כמוך" שווה בגימטריה לשמונים ושש (86) כמניין "אלוקים" שהוא שם המייצג את מידת הדין.

וכאשר אדם מקיים בכל ליבו ונפשו את מצוות "ואהבת לרעך..." במסירות, בכוונה, בלב טהור – אז ה"כמוך" (שהוא בבחינת מידת דין) נהפך ל"אני השם" דהיינו: נהפך לשם מידת הרחמים.

כאשר אתה אוהב את רעך "כמוך" – אהבה כנה, עמוקה וטהורה – אז "אני השם!" אני, השם במידת הרחמים, שוכן ביניכם: מבטל מעליכם את הדינים, ממתיק את הגזרות, ומושך עליכם חוט של חסד ורחמים מלמעלה.

במדרש תהילים (ק"פ, צ"ג) מצינו מדרש נפלא ונשגב, שמגלה לנו את כוחה הגדול של האחדות והשלום, אשר בכוחה להפוך את מידת הדין ולמידת רחמים ולקיים את העולם!

מובא במדרש, כשהקדוש ברוך הוא ברא את העולם, היה כל העולם משוקע במים אדירים, שגברו ועלו – עד שהגיעו לכסא הכבוד. ואז נשמעה הקריאה האלוקית: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים: יִקְווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וְיִתְרָאֶה הַיַּבֵּשָׁה" (בראשית א', ט).

כאשר הארץ שמעה את הציווי האלוקי: התגבהו בה הרים וגבעות, נפערו בה בקעים ועמקים – כדי לפנות מקום למים. וכך נסוגו המים, ירדו אל תוך העמקים, ומילאו את מקומם.

אבל לא עבר זמן רב – והמים גברו שוב, ונתמלאו בגאווה ואמרו: "אין גיבורים כמונו בכל הבריאה! הבה נעלה שוב ונכסה את כל הארץ – כי המקום שניתן לנו צר מדי."

ששמע זאת הקדוש ברוך הוא גער במים ואמר להם: "אל תתגאו בכוחכם! הנה אנוכי שם גבול לפניכם – ואת גבול זה לא תעברו." וכי במה בחר השם יתברך, בחומה

ויום אחד עמדה אשתו של העני ואמרה לו בבכי ובתחנונים: "ילדינו רעבים, הנושים עומדים על פתחינו, ואין מנוס אלא שתלך לחברך לבקש עזרה, אולי ירחם עליך כרחם אב על בנים."

השיב לה בעלה בענווה: "הלא את יודעת כי הדרך אסורה, והמעבר מסוכן – והרי העובר עליו חורץ את דינו למוות!" אך היא הפצירה ובכתה, ודבריה נכנסו אל לבו, ונשא את נפשו וגמל בדעתו לחצות את הגבול.

לרוע מזלו – תפסוהו שומרי הגבול, והביאו אותו לפני השופט לדין בעוון ריגול, ונגזר דינו למיתה בתלייה. כאשר הגיע הדבר לאוזני חברו הטוב, אותו עשיר ירא שמים, בא מהר לפני בית המשפט לבקש רחמים על חברו, אך השופטים נותרו קשים כארז – ואמרו: "המרגל יומת, ואלה דברי המלך!"

ראה העשיר שאין תקווה, וביקש בקשה אחת: "הניחו לחברי ללכת לביתו להיפרד מאשתו וילדיו – ואני אשב במקומו בכלא עד אשר ישוב" נדהמו השופטים מההצעה, אך הסכימו בתנאי אחד: אם לא יחזור בזמן – אתה תיתלה במקומו.

הלך העני לביתו בלב כבד, וכשסיפר לאשתו בדמעות על פסק הדין וביקש להיפרד ממנה ומילדיו – עמדה אשתו מולו בדמעות ובתחנונים ואמרה: "וכי לא די לנו שחיינו רצופים עוני ודחק – עתה גם תלך למוות! תשאירני כאלמנה, ואת ילדיך כיתומים?" ולא נתנה לו לצאת מביתו.

לבו של יהודי יקר זה נקרע בקרבו. הוא נותר בביתו בצער עמוק, אך רוחו לא שקטה. אהבתו לחברו בערה בקרבו – עד שלא יכל לשאת את המחשבה שחברו יעלה לגרדום במקומו. וכאשר ראה כי קרבה שעת גזר הדין – חמק בלילה דרך החלון, יצא למסע מפרך ובזריזות עצומה דילג בדרכים – רק כדי להציל את חברו האהוב, אף במחיר חייו שלו.

ובהגיעו אל מקום המשפט – והנה הוא רואה את חברו עומד כבר על סף התליה בגרדום! התחיל צועק: "עצרו! עצרו! אני הוא האיש! תהרגו אותי – לא את חברי!" אך חברו בשלו: "אני מוכן למות תחתך! לך למשפחתך לשלום! ונפגש בעולם הבא!" אך חברו העני לא היה מוכן לוותר וכך התחוללה מחלוקת מופלאה מי ימות למען מי.

והמלך – אשר לפי חוקי המקום היה נוכח בכל הוצאת להורג – ראה את המחזה הנורא, את האהבה הנפלאה בין שני החברים, את מסירות נפשם אחד עבור השני, ועמד משתומם.

קרא להם המלך ואמר: "כזה לא ראיתי בכל ימי חיי! שניים שכל אחד מהם רוצה למות למען רעהו – ולא להינצל על חשבונות! אני פוטר את שניכם מהדין – אך

יד, א) וכי יעלה על הדעת לומר כן? שיגיד האב לבניו
"אותי עזבו" – תעזבו אותי!

אלא שביאר הרב שליט"א, כי המילה "אותי" רומזת כאן
לעבודת הקודש שבמקדש – להקרבת הקרבנות, לעולות
ולשלמים, לשאר הפאר וההוד שבעבודת ה'.

ואילו המילה "תורתי" אין כוונתה כאן לכללות מצוות
התורה כולה, אלא ליסוד התורה ולשורשה, שהוא
"ואהבת לרעך כמוך". כפי שאמר הלל לאותו גוי שביקש
ללמוד את כל התורה על רגל אחת ואמר לו הרב "דעלך
סני לחברך לא תעביד – דהיינו "ואהבת לרעך כמוך" (

כביכול כך אומר הקדוש ברוך הוא לעם ישראל: עדיף
שתעזבו את עבודת הקרבנות, אותי את גילוי שכינתי
שבמקדש – אבל תקיימו את תורתי שבין אדם לחברו,
דהיינו את ה"ואהבת לרעך כמוך".

ולא שהקרבנות והעבודה בטלים בעיני ה', חס ושלום –
אלא שאין רצון השם בעבודת הקרבנות כשהיא באה
מתוך לב מפולג, ומתוך שנאה או קנאה, שהרי כבר
נאמר "כי חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלהים מעלות".
(הושע ו, 1)

ושרואים אנו את גודל ערכה של האחדות ולרוממות
מעלתה של אהבת חנם, עלינו לעצור לרגע ולהתבונן:
הלא אנחנו נמצאים בגלות קרוב לאלפיים שנה,
משוטטים בעולם, בלא מקדש! בלא שכינה! בלא נבואה!
ולמה? מה מעכב את גאולתנו במשך דורות כה רבים?

חז"ל ענו תשובה חדה וברורה: "מקדש שני – שהיו
עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים – מפני מה חרב?
מפני שהייתה בו שנאת חנם" (יומא ט ע"ב).

בדור שנחרב בו לצערנו בית המקדש השני – לא היה
בדור ההוא שום חסרון בתורה או בעמל המצוות, ואף
לא בגמילות חסדים. אך היה חסר בו דבר אחד – והוא
היסוד שעליו הכל עומד: אהבת חנם. ובלעדיה – נחרב
הבית.

ואם זו הייתה הסיבה לגלות – אז כל עוד שאנחנו לא
נתקן את החטא, לא נגיע אל הגאולה. ולכן חובה
קדושה מוטלת על כל אחד ואחד מאיתנו: להתחיל
לאהוב באמת את חברו, להרגיש את כאבו של האחר,
להשתתף בצערו, לעזור בכל לב, ולהרבות בחסד
ובנתינה.

ובספר תהילות אהרן מובא פירוש נפלא לפסוק: "למען
פית ה' אלקינו – אבקשה טוב לך" (תהלים קכב, ט). אם
אתה כל כך מייחל לגאולה. אם אתה רוצה לראות במו
עיניך בבניין בית המקדש – דע: כי המפתח לכך הוא לא
רק בעבודה הרוחנית הפרטית שלך, אלא באהבה ודאגה
אמיתית לאחר!

גבוהה? בשרשרת הרים? לא ולא. בחר הקדוש ברוך הוא
דווקא בגרגרי החול הקטנטנים – שיהיו גבול לים הגועש.

כאשר ראו המים את גרגרי החול, הם לעגו להם ואמרו
בבוז: "האם אלה ימנעו מאיתנו המים הגדולים והכבירים
מלעלות שוב ליבשה? הרי די לנו בגל הקטן שבגלינו
לשטוף את כל גרגרי החול ולפזרם לכל עבר!"

כאשר ראו גרגרי החול את המים הגועשים שועטים
לעברם – הם נבהלו מאוד, והחלו לנוס לכל עבר בפחד
גדול. כל אחד מהם חש קטן וחסר אונים, ואמר בליבו:
"מה נוכל אנו לעשות מול גלי הים האדירים?"

ויהי כראות הגדול שבגרגרי החול את אחיו נבהלים
ונסים על נפשם – קרא אליהם ואמר:
"אחי, אל תיראו! אמנם קטנים ודקים אנחנו מאוד, וכל
אחד מאיתנו, כשהוא לבדו – כאין ואפס.
די ברוח קטנה כדי להעיפנו הרחק, לקצות הארץ.

אולם אם נעמוד כולנו יחד, שכם אחד, ונתלכד ונתחבר,
נחיה בשלום זה על יד זה ותהי אהבה גדולה בנינו – אז
יראו המים את כוחנו, את אחדותנו, ולא יבוזו לנו עוד!
וכך הם עשו ונוצרה היבשה!

ודבר זה הוא רמז לעם ישראל, שהרי הבטיח הקדוש
ברוך הוא לאברהם אבינו לאחר מעשה העקידה
"כי־ברך אֶבְרָהָם וְהִרְבֵּה אֲרָפָה אֶת־זַרְעוֹ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
וּכְחֹלֹל אֲשֶׁר עַל־שֵׁפֶת הַיָּם" (בראשית כ"ב, י"ז)

וזה לרמז לנו לעם ישראל, כשכשם שכוחו הגדול של
החול הוא באחדותו, כך גם זרעו של אברהם אבינו! כל
עוד עם ישראל מאוחדים ומלוכדים כאיש אחד – אין
אומה ולשון יכולים להם. אבל אם חלילה הם נפרדים,
וכל אחד לבדו עומד – אין כח בהם לעמוד מול מידת
הדין.

וזהו בדיוק מה שראה המן הרשע בדורו, וכך אמר
לאחשוורוש: "יִשְׁנֹן עִם אֶחָד מִפְּזֵר וּמִפְּרֵד בֵּין הָעַמִּים"
(אסתר ג', ח) – כל זמן שהם מפוזרים ומפורדים, אפשר
לפגוע בהם. (הפירוד ניכר בזה שלא קיימו את פסיקתו
של מרדכי היהודי, שפסק לא ללכת למשתה אחשוורוש)

ומובא בתנא דבי אליהו רבה (כח): "כך אמר הקדוש ב"ה
לישראל: בני, כלום חסרתי לכם? מה אני מבקש מכם?
הא איני מבקש אלא כדי שתהיו אוהבים זה את זה ותהיו
מכבדים זה את זה"

וברוח זאת שמעתי חידוש נאה ונשגב מפי הגאון הצדיק
רבי שלמה יהודה בארי שליט"א (ההינוקא), בביאור
דברי חז"ל במדרש איכה רבה על הפסוק "ואותי עזבו
ואת תורתי לא שמרו" (ירמיהו טז יא)

על פסוק זה אומר המדרש "הלואי אותי עזבו ותורתי
שמרו", והלא נאמר "בנים אתם לה' אלוהיכם" (דברים

ולצאת מארבע אמותיו, לראות את זולתו, לכאוב את כאבו, לשאת בעול עם חברו. רק כך נזכה לגאולה.

כך מצינו גם בגאולת מצרים: אף אצל משה רבנו – הרועה הנאמן אשר נבחר להיות גואל ישראל – מתי עלתה קרנו בעיני ה', ונמצא ראוי לשליחות הנשגבה של גאולת ישראל?

שמעתי על כך חידוש נפלא מאת הרב ניסים יגן זצ"ל על הפסוק "וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו, וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם" (שמות ב', י"א) בפשטות, כוונת הכתוב לומר שמשה גדל – והפך לאחד מנסיכי מצרים. אך הרב יגן זצ"ל מביא רעיון נפלא: מתי באמת "גדל" משה בעיני השם יתברך? מתי ראה הקב"ה שהוא ראוי להיות מושיען של ישראל?

לא כאשר גדל בחכמתו, לא כאשר קנה לו עוצמה ומעמד בבית פרעה – אלא כאשר "וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו, וַיֵּרָא בְּסִבְלָתָם" כאשר ראה בצרתם, והיה כואב את כאבם בגופו ממש ובוכה עליהם.

כך מובא במדרש שמות רבה (א, כז): "וירא בסבלותם, מהו וירא? שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר: חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם... והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם.."

שראה זאת השם יתברך אמר: אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל, מעלה אני עליך כאילו אתה גואלם! וכשם שאתה עוזבת את פמליתך וירדת לעזור לבניי, בבוא העת מידה כנגד מידה אני אעזוב את כל פמליא של מעלה – ואדבר עמך בסנה פנים אל פנים: אני ולא מלאך, אני ולא שרף.

ועל כך כתב רבי חיים ויטאל זצ"ל, תלמידו הגדול של האר"י הקדוש, בביאורו לפסוק "ואהבת לרעך כמוך – אני השם"

שואלים הרבה מן המפרשים, ובראשם רבי חיים ויטאל זצ"ל תלמידו של האר"י הקדוש: מהו הקשר בין מצוות "ואהבת לרעך כמוך" לבין חתימת הפסוק "אני השם"? והרי לכאורה, מדובר בציווי שבין אדם לחברו – מה עניינה של חתימה אלוקית זו כאן?

ומבאר רבי חיים ויטאל יסוד נפלא: "שהדרך להגיע לאהבת השם היא ע"י שאדם יאהב את חברו." כאשר אתה אוהב את חברך באמת, כאשר אתה דואג לו, שמח בשמחתו וכואב את כאבו – אזי לבך מתקדש, נשמתך מזדככת, ונפתחים בפניך שערי אהבת ה'.

ככל שגדלה מעלת האהבה לזולת – כך גוברת גם האחריות שעל כתפינו: להרגיש את כאבו של האחר, לחשוב עליו, ולעשות כל שביכולתנו למענו – לא רק כשמבקשים מאיתנו, אלא ביוזמה, מתוך רגישות של ערבות הדדית ואהבת חנם.

"אבקשה טוב לך" – לא לי, אלא לך! כשתדאג לחברך, שתבקש בטובת חברך, אז תזכה ל"למען בית ה' אלוקינו". כי רק מתוך אהבת ישראל – נזכה לגאולה ולביאת משיח צדקינו.

ושמעתי חידוש נפלא מפי הרב הגאון הצדיק ר' דן מחבר שליט"א (ואיני יודע מקורו המדויק) – חידוש מעורר לב, על המעשה הנשגב והנורא שבפרשת העקידה:

כאשר הלכו אברהם ויצחק יחדיו אל הר המוריה, בדרך שואל יצחק את אביו: "וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אֲבִרְהָם אָבִיו... הֲנֵה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים, וְאַיִה הֵשֶׁה לְעֹלָה?" ענה לו אברהם אבינו: "וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֱלֹהִים יְרָאָה לוֹ הֵשֶׁה לְעֹלָה בְּנִי וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו"

חז"ל גילו לנו שבאותו מעמד יצחק הבין שהוא עצמו הולך להיות הקורבן ולהיעקד על גבי המזבח – ובכל זאת נכתב "וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו" שהיה יצחק הולך עם אביו בלב אחד ובמסירות נפש שאין כדוגמתה כדי לעשות רצון אביו ורצון הבורא.

וביאר הרב שליט"א עומק נוסף בדבר: יצחק אבינו, שהיה רואה למרחוק ברוח קודשו, נשא עיניו למרחקים – וראה בנבואתו את כל הגלויות והאסונות שעתידין לעבור עם ישראל.

הוא ראה את ה"אש" ואת ה"עצים", את מדורות האינקוויזיציה, את גזירות השמד, את הפוגרומים, את עליית היהודים למוקדי השריפה, את הדם היהודי שנשפך כמים לאורך הדורות – ושאל בזעקה נוקבת את אביו: "וַיֹּאמֶר הֵשֶׁה לְעֹלָה?"

במדרש נכתב שעם ישראל משול לשה תמים, אשר נמצא בין שבעים זאבים, ואלו הם אומות העולם אשר רוצים רק להרע לעם ישראל. אולם הקדוש ב"ה הוא הרועה ששומר אותם מכל רע!

נודעו יצחק וזעק: – "וַיֹּאמֶר הֵשֶׁה לְעֹלָה?" – עד מתי נשאר כ"שֶׁה בֵּין שְׁבָעִים זְאָבִים"? מתי יבוא משיח צדקינו ויעלה אותנו מן הגלות הארוכה הזאת?

ואברהם אבינו עונה ליצחק תשובה ניצחת: " וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֱלֹהִים יְרָאָה לוֹ הֵשֶׁה לְעֹלָה בְּנִי" אל תדאג נא בני, יש דרך אחת שבכוחה לשמור על השה ולעלותו מן הגלות ולהביא את עם ישראל לגאולתו והיא: "וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו" אם עם ישראל יתאחד, באחדות הלב, באהבת חנם, וידאגו זה לזה – אז תבוא הגאולה.

ולכן, אחינו היקרים, עלינו לדעת, שאין לנו לסגור את ליבנו בתוך עולמנו הפרטי, ולהסתפק בעבודת ה' האישית שלנו ובשלוות חיינו בלבד. חובה קדושה מוטלת על כל אחד ואחד מאיתנו – לפתוח את עינינו

ובשהלכה להביא את בצק האיטריות השני, נגשה תרנגולת לעלה שהיה בחדר, ונקבו בהעלה עד שאבד את צורתו. כשבאה הנערה לחדר וראתה מה שהתרחש כעסה מאוד, ומיד תפשה את התרנגול והמיתה אותו, ויצאה מן החדר עם העלה הקרוע לתקנו כמקודם.

כשראה הארי"הק את מעשי הנערה בשעת כעסה, החליט שאין היא ראויה לו. אך קשה היה לו לבייש אותה ואת בני משפחתה, ולעזוב השידוך בגללה. ולכן החליט לעשות מעשה מוזר, שעל ידו יבטל אבי המשודכת בעצמו את השידוך!

באותה שעה נמנם האב בחדר בו ישב הארי"ה. לקח האריה"ק את הספסל שעמד בחדר, והובילו אל פתח הדלת. אחר עלה על הספסל ועשה את עצמו כאילו הוא מתכוין לשלוח יד בקופת הצדקה שעמדה תלויה מעל לדלת, והניע את הקופה כדי שיבחין בו האב.

וכשהבחין האב במעשיו יצא מן החדר, ואמר לשדכן שאינו רוצה להשתדך עם בחור כי תפשו בקלקלתו. כה התנהג קדוש עליון זה, שהעדיף להתבייש מלבייש אחרים! ישמע חכם ויוסיף לקח!

ואם עד עתה ראינו כמה נזהרו רבותינו בכבודו של אדם, נעמוד משתאים כשנתבונן – עד כמה רגישות מופלאה ישנה גם מצד השמים, אפילו כלפי דומם!

אמרו חז"ל במסכת ברכות (מ, א) עץ הדעת מאכלו של אדם הראשון – נחלקו בו תנאים: רבי מאיר אומר גפן היה, רבי יהודה אומר חיטה הייתה, רבי נחמיה אומר תאנה הייתה.

ונשאלת השאלה, מדוע לא גילה הקדוש ב"ה את מינו של עץ הדעת? אלא שהמדרש תנחומא (בראשית, ח) מגלה לנו עומק נוסף ונסתר:

"חס הקב"ה על עץ הדעת – על יציר כפיו! ואין הכתוב מגלה מיהו אותו עץ – כדי שלא יביישוהו הבריות, שלא יצביעו עליו ויאמרו: 'זהו העץ שעל ידו באה הקלקלה לעולם!'

ומפני כן הסתיר הכתוב את שמו, ללמדך – שגם כשמדובר בעץ, בדבר שאין לו דעת ודיבור – מכל מקום ריחם עליו ה' יתברך, כדי שלא יהפוך לסמל קלון ודופי. ואם כך הוא ביחס לעץ – כמה על אחת כמה וכמה שעלינו להישמר בכבודו של אדם, שלא לביישו, שלא לפגוע בו.

וכך גם מצינו בפרשת שלח, שדיברו המרגלים סרה על הארץ הקדושה ונענשו, ונאמר: "וַיֵּשָׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם, וַיִּבְכּוּ הָעָם בְּלִילָה הַהוּא" (במדבר י"ד)

ובדברי חז"ל ובזוהר הקדוש (שלח קנח,א) מצינו שהנשיאים חטאו כאשר דיברו סרה על הארץ בגלל שחששו לאבד את מעמדם! המנהיגות הייתה ביד

ומן הראוי שנזכור גם את הצד השני של המטבע: עד כמה חמור לפגוע בזולת, ועד כמה חובה עלינו להיזהר בכבודו של האחר, בלבו, ותחושותיו. הגמרא בכתובות (ס"ב, ע"ב) מביאה מעשה נורא, עד כמה התורה חסה על כבודו של האחר, אפילו למען כבוד שמים.

רב רחומי, אחד מתלמידי החכמים הקדמונים, שהיה יושב ולומד תורה בישיבתו של רבא שבעיר מחוצא. מנהגו היה לשוב לביתו פעם אחת בשנה, בערב יום הכיפורים – כדי לשהות עם אשתו. (ככל הנראה הסכימה לכך מתוך אהבת התורה)

והנה באותה שנה, מתוך עיון עמוק בתלמודו, נתעכב רב רחומי וחלף זמנו מבלי ששם לב לכך. בינתיים, אשתו יושבת בביתה ומצפה לבוא של בעלה. היא מחכה ומחכה, סופרת את הרגעים. אבל ככל שעובר הזמן הוא לא בא!

ולבסוף נשבר ליבה, וזלגה דמעה אחת מעינה. דמעה של כאב. דמעה של אכזבה. דמעה של געגוע. ובאותו רגע ממש – היה יושב רב רחומי במקום גבוה בגג הישיבה ולומד תורה. וכשעלתה דמעתה לשמיים התגברה מידת הדין ונגזרה עליו מיתה – הוא נפל מן הגג ונפטר.

ראו נא, אחים יקרים, עד היכן מגיעה עוצמת הפגיעה בזולת. רב רחומי – תלמיד חכם עצום, עוסק בתורה, דבוק בשכינה, כל חייו קודש ללימוד התורה ולעבודת הבורא – ואף על פי כן, לא עמד בזעמה של דמעה אחת שזלגה מעיניה של אשתו!

לא הייתה זו קללה, לא תוכחה, אפילו לא צעקה. רק דמעה אחת. דמעה של כאב טהור. דמעה של אישה שמחכה באמונה, ונפשה נשברה. ועל כך – נגזר דינו. לא משום שנכשל במזיד, אלא משום שלא שם לב. לא הרגיש. לא חווה את כאבה.

ואם תלמיד חכם אדיר, צדיק יסוד עולם – לא ניצל ממידת הדין, מה נאמר אנו, אנשים פשוטים? כמה צריך האדם להיזהר שלא לצער את הזולת – לא את האישה, לא את השכן, לא תלמיד חכם, לא אח – לא במעשה, לא בדיבור, ולא בהיעדר תשומת לב.

ובספר זיכרון אשר מובא סיפור מדהים ומעורר יראה, המלמד עד כמה נזהרו רבותינו זכרונם לברכה שלא לבייש אף יהודי מיישראל. עד היכן הגיעו במידת הזהירות והרגישות, עד כמה היה בליבם פחד ופיק ברכיים – שמא חלילה יגרמו צער או בושה ליהודי, ואפילו לרגע קל. ואעתיק כאן לשונו:

בימי חורפו של הארי"ה הקדוש הציעו לו שידוך אצל ירא ושלם, חסיד ובעל צדקה גדול. כשנסע הארי"ה לראות את המשודכת הושיבו אביה בחדר הספרים, ואח"כ נכנסה הבחורה כשלה דק מאוד של אטריות בידה ופרשה זאת לפני הבחור, להראותו מומחיותה בעבודת המטבח.

יסוד חיינו כיהודים. זה מה שמקרב אותנו אל השם
יתברך באמת.

ולפני שאסיים את דבריי – וכדי שנבין באמת עד כמה
גדולה מעלתה של אהבת ישראל, ועד כמה יקרים מעשי
החסד בעיני המקום ברוך הוא – אביא חידוש אחרון
המאיר באור חדש את ערכה של נתינה טהורה לשם
שמיים שבזכותה קיים המשכן והעולם!

כידוע, המשכן – שהיה מרכז הקדושה, מקום השראת
השכינה והכפרה לעם ישראל – היה בנוי מקירות של
קרשים עשויים עץ, שהוקמו זה לצד זה.

כאשר ביקש הקב"ה ללמדנו מה מחזיק את המשכן כולו,
ומה מחבר בין אותם קרשים – לא בחר השם לא בזהב,
לא בכסף, ולא באריגים, אלא בעץ פשוט – הבריה
התיכון! "וְהַבְּרִיחַ הַתִּיכֹן בְּתוֹךְ הַקְּרָשִׁים מִכָּלֵךְ מִן־הַקֶּצֶה
אֶל־הַקֶּצֶה" (שמות כ"ו, כ"ח).

בתרגום יונתן בן עוזיאל נכתב כי הבריה הזו לא היה
עשוי ממספר חלקים – אלא מעץ אחד ארוך, יחיד
ומופלא, באורך שבעים אמה! וכאשר היו מקימים את
המשכן – היה הבריה הזו מתעקל ונכנס לתוך הקרשים
בדרך נס, מתגלגל כמו נחש – עד שמהדק את כל
המבנה! וכשפירקו את המשכן – היה שב ומתיישר כמות
שהיה, כדי שיוכלו לשאתו בקלות במסעות המדבר.

והשאלה הנשאלת: מנין בא עץ פלאי שכזה? מנין נמצא
עץ באורך שבעים אמה, אשר נעשה בו נס תמידי ומחזיק
את המשכן כולו?

וכאן מגלה לנו רבי יונתן בן עוזיאל זיע"א סוד נפלא
ועמוק: העץ הזה היה "אילנא דנטע אברהם" – זה היה
אותו העץ אשר נטע אברהם אבינו בבאר שבע, ככתוב:
"**וַיֵּטַע אִשָּׁל בְּבֶאֱרַ שְׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עֹלָם**"
(בראשית כ"א, ל"ג).

ומפרש רש"י: "אשל – לשון נטיעה. ויש אומרים: פרס
לטעת בו כל מיני מגדים, ולטעת סוכה ואכסניה
לאורחים." היה אברהם אבינו משתמש באותו העץ כדי
לעשות גמילות חסדים! וכך כתב יונתן בן עוזיאל זיע"א
ההעץ הזה, ששימש להכנסת אורחים – תחתיו ישבו
מלאכים שנראו כערביים, ובו היה עושה חסד יום יום.

ואומר תרגום יונתן, שכאשר יצאו בני ישראל ממצרים –
הלכו מלאכי השרת ונטלו את אותו העץ שנטע אברהם
אבינו בבאר שבע. ובשעה שקרע ה' את ים סוף ונבקעו
המים, והעם צעד בתוך הים בחרבה – היה אותו העץ צף
מעליהם, מלווה אותם מלמעלה.

והיו שואלים: מהו העץ המופלא הזה? והשיבו להם
המלאכים: זהו עץ החסד של אברהם אבינו, העץ
שתחתיו הכניס אורחים, האכיל רעבים והשקה צמאים!

הנשיאים, הנביאים, הזקנים. אך כשייכנסו לארץ, תקום
מלכות, והם יאבדו את כוח מעמדם.

אמרו חז"ל: "אותו לילה – ליל תשעה באב היה. אמר
הקב"ה: אתם בכיתם בכייה של חנים – ואני אקבע לכם
בכייה לדורות." (תענית כ"ט, א)

וכך הפך הלילה ההוא – ליל תשעה באב – ללילה של
בכי נצחי. מאז, בכל דור ודור – אותו לילה נושא עמו
דמעות, חורבנות, אסונות וגלויות. ושורש הכול – בפירוד
הלבבות, בהשקפה אנוכית שאינה מתחשבת באחר
ובהוצאת דיבת הארץ.

וראיתי חידוש נפלא בשם הצדיק המקובל רבי שמואל
ויטאל זצ"ל, בנו ותלמידו של האר"י הקדוש, שכתב דבר
עמוק ונוגע לב: חז"ל במסכת סנהדרין (דף י"ז ע"א) גילו
לנו את נבואת אלדד ומידד שהיו מתנבאים במחנה.

"משה מת, ויהושע מכניס את ישראל לארץ." וכששמעו
זאת המרגלים – אולי לא הייתה כוונתם רק לשמור על
מעמדם או למרוד בשליחות, אלא נבעה גם מדאגה כנה
למשה רבנו!

כותב רבי שמואל ויטאל זצ"ל: ייתכן שהמרגלים ניסו –
מתוך אהבתם למשה רבנו – למנוע את הכניסה לארץ,
כי ידעו שבאותה שעה ייגזר עליו שלא ייכנס, ושימות
במדבר.

כלומר, הפחד הגדול שלהם לא היה רק שינוי הנהגה –
אלא אובדן של רבם, נביאם ומנהיגם. ואולי בשל כך
הוציאו את דיבת הארץ – לבל ייכנס העם, ולבל ייפרד
מהם משה רבנו.

וכאן עלינו לדעת יסוד חשוב: לפעמים אדם עושה דבר
מתוך כוונה טובה, אולי אפילו לשם שמים, וחושב בליבו
שהוא נוהג נכון. אבל אם בסופו של דבר נגרם צער
למישהו אחר – חי או דומם – זו פגיעה לכל דבר.

וכך מצינו גם אצל פנינה, אשת אלקנה, שדרבנה את
חנה להתפלל על הבנים – אך עשתה זאת מתוך כך
שהקניטה אותה, וגרמה לה צער גדול. ואמרו חז"ל (בבא
בתרא טז ע"א):

"ופנינה, לשם שמים נתכוונה... כדי שמעומק צערה חנה
תתפלל להשם בכל ליבה. ואף על פי כן – כשהייתה חנה
יולדת בן, הייתה פנינה קוברת שניים."

ללמדנו – שאף כוונה לשם שמיים אינה מכפרת על צער
שנעשה לזולת בפועל. דין הוא, וצדק הוא – שהקב"ה
מדקדק עד עומק הנפש, ושוקל לא רק את הרצון, אלא
גם את התוצאה.

לכן, אחרי כל אשר ראינו ולמדנו – חובה עלינו להפנים:
לאהוב את האחר, לדאוג לו, לעזור לו בשעת דוחקו,
לשאת עמו בעול, להרבות בחסד ובאהבת חנים – זהו

ובשהקימו את המשכן הקדוש, לקחו בני ישראל את אותו העץ, ועשו אותו הברית התיכון – אותו קרש פלאי שנכנס, בדרך נס, מקצה אחד של הקרשים ועד קצהו השני, ועבר בתוכם כחוט מחבר – החזיק את כל מבנה המשכן כאחד. ומהו הלימוד האדיר שנלמד מכך?

אותו עץ ששימש מצע לאינספור מעשי חסד – זכה לשמש יסוד ועמוד תווך במשכן השם. מה מחזיק את מקום השראת השכינה? מה מחבר את כולנו יחד להיות משכן לאלוקים חיים? אהבת האחר והחסד!

יהי רצון שנזכה כל ימינו לאהוב את זולתנו באמת, לדאוג לאחר, להרגיש את כאבו, לסייע לו במחסורו, ולחיות חיי חסד, חמלה וראיית הטוב – כי בזאת תלויה גאולתנו, ובזה מתגלית שכירת ה' בתוכנו. ונסיים בתפילתו הקדושה של הרבי הצדיק ר' אלימלך מליז'נסק זי"ע, שתהיה נר לרגלנו בכל עת:

"אדרבה, תן בלבנו שנראה כל אחד מעלות חברינו ולא חסרונם, ושנדבר כל אחד את חברו בדרך הישר והרצוי לפניך, ואל יעלה בליבנו שום שנאה מאחד על חברו חלילה... ותחזק אותנו באהבה אליך כאשר גלוי וידוע לפניך שיהא הכל נחת רוח אליך... אמן, כן יהי רצון".

הצב"י שי מור יוסף ס"ט

הרה"ג איתי שמיר שליט"א

עפולה ת"ו

פרשת אחרי מות

על פי המבואר בליקוטי מוהר"ן תנינא בסימן ס"א, ואיתא שם שהשם יתברך הוא למעלה מהזמן והמקום, וככל שזוכה האדם להגדיל דעתו כן זוכה לצאת מבחינת הזמן לבחינת למעלה מהזמן והמקום וכמובא שם לענין החולם חלום שבחלמו נראה לו שעברו שבעים שנה שלמעשה כשניעור משנתו מגלה שעברה רק רבע שעה והכל מחמת שבעת שישן הסתלק השכל ולכן רבע שעה נראית כשבעים שנה והבן היטב.

ואלו הדברים עמוקים ונפלאים מאוד, ובהכרח להקדים שעניין הזמן מתחיל מבחינת ו' קצוות דכל פרצוף, והיינו מאבא דאצילות נמשך סוד האלפים ומחמת שהיה בו חסרון בשבירת הכלים בפרצוף זעיר אנפין שבו מחמת זה נתהווה שית אלפי שנה דהוי עלמא (סנהדרין צז ע"א) ומז"א דבינה נעשו כל מאות השנים ומז"א דז"א נעשו כל עשרות השנים, ומז"א דמלכות נעשו כלל הימים של העולם כמבואר בספר מתן תורה, כי יש תלת מוחין חב"ד, ו' קצוות חג"ת נה"י ומלכות בכל פרצוף ופרצוף. והכלל שהכל הולך על דעת האדם, שיש שדעתו קטנה וזעירה בבחינת ו' קצוות, והיא דעת רוב ככל העולם לאורך כל הדורות, שחיים כל יום בפני עצמו ואין

דעתם מתפשטת מעבר לגבול היום שעומדים בו להבין התכלית הנצחי ולהכלל בקדושה העליונה והם בבחינת בירורי המלכות, כי הולכים אחר השם בדעת קטנה וזעירה ולכן מצליחים להשיג מגדולת הבורא באופן זעיר כפי מידת האור הטמון באותו היום עד שברבות השנים באים לדעת גדולה מחמת רוב הימים שעברו וראו בהם השגחת השם. וכל המצוות שעושים וכל הקדושה שמשגיגים הכל הוא בבחינת אותו היום בלבד כפי הבחינה הפרטית של אותו היום המאירה במערך כלל ימי עולם. ועל דרך משל לו יצויר שהיה מסלול של שבעים אלף פסיעות ובכל יום צריך האדם להתקדם לסוף המסלול, וראה הרואה שימיו של האדם הם עשרים אלף חמש מאות וחמשים ימים (שבעים שנה) נמצא בשביל שיגיע האדם לתכלית והסוף עליו להתקדם כמעט שלושה פסיעות ביום. ויוצר האדם נטע בו היכולת שבכל יום כשילך אחר דרך הקודש יצליח לילך אלו הפסיעות, אולם כשיפגום בבחירה וילך בדרך רשעים לא יתקדם כלל, אדרבא יתרחק ויהיה עליו להשלים אלו הפסיעות.

אולם ככל שמגדיל האדם דעתו יכול להשיג ביום אחד הארה והבנה מגדולת השם מה שלאחר יקח כמה ימים, וכן הלאה שמגדיל דעתו יותר יכול להשיג ביום אחד מה שאחר ישיג בכמה שנים, עד שיש אחד שיכול להשיג השגות של מאה שנים ביום אחד שעובד בו את השם, כי נכלל בז"א דבינה ששם יום אחד הוא כמו מאה שנה של השגה והבנה וכן למעלה למעלה מזה עד תכלית הידיעה דלא נדע מה שאפשר להשיג ברגע אחד.

וזה עניין יום הכיפורים, שהוא יום של תשובה והוא למעלה מהזמן כדאיתא בסימן ע"ט תנינא על פס' (תהלים קל"ט, ט"ז) "ימים יוצרו ולו אחד בהם" – זה יום הכיפורים (תנחומא בראשית כ"ח) ובספר המידות (תשובה חלק שני א') "יום שהאדם עושה תשובה הוא למעלה מהזמן ומעלה כל הימים למעלה מהזמן וכן יום הכיפורים הוא למעלה מהזמן". והעומק שהתשובה היא בחינת בינה (שער הכוונות יום הכיפורים דרו ב'), כי אי אפשר להתחרט על מעשיו רק כשמתבונן בתכלית ובמעשיו ורואה שאינם עולים יפה, ובינה וחכמה הם תרין רעין דלא מתפרשין כמובא בזוהר (חלק ג' ד' ע"א), וחכמה היא קודש שהוא למעלה מהזמן והמקום כמו ששמעתי באריכות נפלאה ומתוקה להפליא ממורי ורבי הרב שלמה יהודה ישמרהו ה' ויחייו, שבכל מקום שמתגלה הקודש נעשה בו עניין של למעלה מהזמן והמקום ולכן בקידושא דבי שמשא ומתקנים פגם הפסיעות (והבן היטב עם המשל שלמעלה והמבואר בספר המידות). ולכן עיקר תיקון יום הכיפורים הוא תיקון הקודש והיינו דכתיב (ויקרא ט"ז, י"ז) "וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבאו לכפר בקדש עד צאתו וכפר בעדו ובעד ביתו ובעד כל קהל ישראל" כי הכהן הגדול הוא שזוכה לדעת נפלאה כזו שיכול להכנס אל הקודש, אל בחינת החכמה ששם בקודש אין זמן ומקום, כמובא מקום הארון אינו מן המידה (מגילה י' ע"ב) כי על הכהן נאמר (מלאכי ב', ז') "כי שפתי כהן ישמרו דעת וכו' כי מלאך ה' צבאות הוא" וזה הפסוק נאמר על

הרה"ג עמנואל מולקנדוב שליט"א
מח"ס שו"ת תורת הקדמונים ד"ח
פתח תקוה

**שליח ציבור או רב קהילה שלא ספר יום אחד את העומר האם
יכול לברך בשביל מישהו אחר**

בחלק א' סי' פ"א הארכת' שהשוכח יום אחד יכול להמשיך לספור בברכה, דמה שהביאו התוס' בשם בה"ג שלא יכול להמשיך ולברך - זהו ט"ס בבה"ג שהיה להם, והעיקר הוא שגם בה"ג סובר שיכול לברך עיש"ב. אולם יש לדון לדעת השו"ע והאחרונים שכן חששו לבה"ג - מה הדין בש"צ או רב שרוצים לברך מחמת ההרגל והבושה אם לא יברכו, האם יכולים להוציא מישהו אחר שלא יברך באותו היום כדין כל המצוות שיש בהם דין ערבות, ואע"פ שיצא מוציא, וחשיב מחוייב בדבר אלא שאינו יכול לקיים את חיובו מחמת שחסר לו ב'תמימות', או דהכא חשיב אינו מחוייב בדבר לדעת בה"ג כיון שהפסיד יום אחד.

ש"צ קבוע שלא ספר יום אחד ורוצה לברך ולהוציא מישהו אחר
בשו"ת יבי"א ח"ח סי' מ"ו אותיות ב' ד' [וחזר על זה בקצרה בחזו"ע יו"ט עמ' רמ"ח-ר"נ] האריך בנידון זה והביא את מחלוקת האחרונים בזה, והעלה שלא יברך בשביל אחר וכדעת רוב האחרונים עיש"ב. אולם לא התייחס הרב זצ"ל מדוע אין להתיר לו לברך מכח ס"ס, שנצרך את דעת האחרונים שהוא כן מחוייב בדבר, וכן את דעת רוב הראשונים שכל יום מצוה בפנ"ע, שכידוע מצרפים את שניהם בספירת העומר לברך.

ובספר ילקוט יוסף ספירת העומר [מהדורת תשע"ט עמ' רכ"ד] כתב בזה"ל: וכן אין להסתמך על ס"ס דשמא כל יום מצוה בפני עצמה ושמא גם בכה"ג איכא דין ערבות, דסברא זו נחשבת כסברא דחוויה דיש לנו להכריע הלכה כדברי הפר"ח ודעמיה דהכי מסתברא וא"א לצרף כל סברא לס"ס. וגם אפשר שכיון שספיה"ע בזמן הזה דרבנן אינו נחשב כל כך מחוייב במצוה, דספיקא דרבנן לקולא, אע"פ שהוא נגד דעת רוח"פ דס"ל שלא הפסיד המצוה ע"כ.

והנה מה שכתב בסוף וגם אפשר וכו' - תמוה מאוד, שהרי בה"ג הוא דעת יחיד ממש, וכל מה שחששו לו זה משום שדבריו דברי קבלה ולא רצו להורות לברך נגדו, אבל לומר שזה ספק דרבנן זהו דבר שאין לו שחר כלל, דודאי מחוייב גמור הוא במצוה כדעת רובא דרבוותא, ופשוט.

ומה שכתב בתחלה שסברא זו נחשבת כסברא דחוויה - כבר הוא עצמו בעמוד לאחר מכן [רכ"ה] כתב שקשה לומר שסברת עשרה אחרונים נקראת סברא דחוויה. וכתב שם טעם אחר דלא מהני הכא ס"ס, כי דוקא כשרוצה לברך לעצמו - בזה מהני ס"ס, כגון שמסופק אם ספר יום אחד

אהרן הכהן כמובא ברש"י שם, כי מחמת שזכה לבחינת מלאך ה' ולדעת והיינו למעלה מהזמן כהמלאך, מחמת זה יכול לכפר בקדש ולהמשיך הקודש עליו ועל ביתו ועל כל קהל ישראל שעל ידי זה עולים כולם למעלה מהזמן והיינו מבחינת ו' קצוות ששם מקום צמצום והמשפט לבחינת הקודש ששם רק רחמים פשוטים ונמתקים כל העוונות, כי עולים כל הימים ונכללים בבחינת למעלה מהזמן ששם אין רע ודין ויכולים לקבל דעת נפלאה מבחינת קודש הקודשים.

ועתה אפשר לתת טעם נפלא למיתת בני אהרן שהיו קדושים בתכלית הקדושה, שזכו במעמד חנוכת המזבח להארת הדעת כל כך עד שעלו למדרגת למעלה מהזמן והמקום כפשוטו והסתלקו לגמרי, ואמנם אין זו התכלית, כי הכהן הגדול מאחיו הוא זה שיועד לחזור מהקודש ולהמשיך אורו המכפר על כל קהל ישראל. וזה התיקון לא יכול להעשות בכל עת והיינו ואל יבוא בכל עת אל הקודש (ויקרא ט"ז, ב'), כי לאו בכל עת אפשר לעלות למקום עליון כל כך ולשוב להאיר על כל קהל ישראל ויוצר הכל בחר בזה היום שכל ישראל עושים תשובה ולכן כל ישראל עולים למעלה מהזמן כי עיצומו של יום מכפר והיינו שבעצם היום מתגלה קודש ובחינת למעלה מהזמן (וכמובא בפירוש הכלי יקר על זה הפס') ולכן בזה היום יכול לעלות אל הקודש, כי בוודאי שייסע בידו אל קדמון לשוב להאיר על כל קהל ישראל, כי כולם בבחינת למעלה מהזמן מחמת התשובה והיום שמכח היום עולים ושבים בבחינת (בראשית מ"ו, ד') "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה גמ' עלה" והיינו שאנכי, בינה, תשובה, יום הכיפורים הוא המסייע בעליה ובירידה כי אז אפשר לעלות אל הקודש. ונדב ואביהוא מחמת גודל המעמד הנשגב שהיה תיקון לחטא העגל סברו שגם עתה הוא כעין יום כיפורים ורצו לעלות לקודש להמשיך כפרה אך הסתלקו למעלה. ולכן הזהיר ה' כאן את הכהן הגדול שלא ימות כשם שמתו אלה כמובא ברש"י דהיינו שלא יסבור על ימים אלה ואחרים שמסוגלים הם לעלות לבחינת למעלה מהזמן והמקום כי זה התיקון יכול להעשות רק ביום הכיפורים שאז כולם עושים תשובה ומגדילים הדעת לבחינת למעלה מהזמן וכח מצוות היום יש בכוחן לשמור את הכהן הגדול שלא יעלה למעלה מידי באופן שיצא מכליו לגמרי ויהיה כנשרף על קדושת השם.

שוב לאחר מכן ממשיכה שודאי חייב, כדי שיצא הוא יד"ח בברכה לכו"ע.

רב קהלה שלא ספר יום אחד ורוצה לברך מדין כבוד התורה
בשול"ת שבט הלוי ח"ג סי' צ"ו נשאל בנידון זה האם יכול לספור בשאר הימים משום שהוא רגיל לספור ברבים ואיכא כבוד התורה ובזיון אם לא יספור, והשיב שבמקום הדחק כזה אפשר לסמוך על דעת הראשונים בסי' תפ"ט דכל יום מצוה בפ"ע ויספור בשאר ימים בברכה וכו'. ועיין כיו"ב או"ח סי' צ"ב ס"א לענין נצרך לנקבו דאע"פ דאית ביה תועבה מעיקר הדין מתירין כה"ג ע"ש במ"א ביאור הלכה ד"ה היה, ומכ"ש כאן דאיכא מחלוקת הראשונים, וכבר ידוע מש"כ הש"ך יו"ד סי' רמ"ב דבשעת הדחק בדרבנן אפשר לסמוך על דעת יחיד עכת"ד. ובספר ילקוט יוסף שם עמ' רכ"ד הקשה על דבריו אמאי התיר בסתם לברך ולא הצריך אפי' לבקש מאחר שיצא י"ח בברכתו שיהא כאן ס"ס ובפרט באיסור ברכה לבטלה החמור עי"ש עוד.

והנה מה שהקשה למה לא הצריך לבקש מאחר וכו' – כבר נשאל בזה השה"ל גופיה בח"ד סי' קנ"ז, והשיב דהוא ס"ל כהפר"ח וסיעתו דלא מהני עצה זו עי"ש.

ומה שהקשה איך היקל באיסור ברכה לבטלה החמור ללא ס"ס וכו', ופסק שם שלא כדברי השה"ל – הנה כה"ג מצאנו בשול"ת יבי"א ח"ח יו"ד סי' ל"ב במקרה של ס"ס בברכות במקום שלום בית וכבוד האשה וכו', והשיב תשובה ארוכה להיתרא, והסתמך על דעת רוב הפוסקים שברכה שאינה צריכה מדרבנן, וכתב בתוך הדברים [אות ג']: וכ"ש לפי מ"ש הרה"ג בעל קהלות יעקב בספרו שיעורין של תורה, שאפי' לדברי המג"א דס"ל שלדעת הרמב"ם איסור ברכה שא"צ הוי איסורא דאורייתא, אין זה אלא בזרק ברכה מפיו שלא לצורך כלל, אבל מי שטועה (וסבור שהוא) [או סומך על דעת איזו פוסק ש] צריך לברך ברכה זו, לכ"ע לא הוי אלא איסור דרבנן. ע"ש. וכן משמע מדברי הרב מטה יהודה (בקונטרס שבט יהודה דמ"א ע"ב, בהערותיו על שול"ת נחפה בכסף סי' ו). ע"ש. וכן כתב בשול"ת אבני צדק (חלק או"ח סימן יז). ויובא להלן בסמוך. וה"נ בנ"ד שכסבור הוא שחייב בפדיון בנו, ומברך כהלכה לפי דעתו, בודאי דהוי רק איסור דרבנן, וא"צ להודיעו, שגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה, דהיינו לאו דלא תסור. ואע"פ שבברכות אנו מחמירים גם במקום ס"ס וכו' כתב המכתם לדוד (סי' ג דף ח ע"א) ד"ה ומה, וכבר כתבנו דכל היכא דאיכא תרי ספיקי תו ליכא לא ריחא ולא קיוהא דאיסורא כלל, משום שהספק ספיקא מועיל להתיר כל איסורים שבתורה, וגם איסור ברכה לבטלה כאחד מהם. ע"ש. וכ"כ הגאון מהר"א הכהן בס' ברית אברהם (מע' ס אות ב). ע"ש. הילכך יש להורות בנ"ד שאין להודיעו כלל, דשב ואל תעשה עדיף, שגדול כבוד הבריות, וגדול השלום עי"ש ב. ואם כי כאן אינו אותו הנידון

וכה"ג, והיינו טעמא כדי שיוכה לברך בעצמו על מצוה שיש אומרים שהיא מה"ת, משא"כ בנ"ד לעצמו אין לו ס"ס ראוי ולכן הוא מבקש מאחד מהקהל שחייב בודאי בברכה זו שהוא יוציאו י"ח, נמצא שהוא נכנס לס"ס כדי להוציא את מי שיכול לצאת בודאי, ובכה"ג אין לסמוך על ס"ס בברכות, כי אדרבה מגרעות נתן, שהרי להפר"ח הוא מברך ברכה לבטלה וחבירו השומע הפסיד הברכה ע"כ.

אולם סברא זו נסתרת מדברי כמה אחרונים שכתבו שאפשר לברך מצד ס"ס ומהם **המכתם לדוד** בסי' ט"ז [אלא שמאין בזה משום דלא מצא בראשונים מי שסובר דחשיב מחוייב בדבר עי"ש, אולם לדידן דחשיב ספק – אפשר לצרף ספק זה], **המאמר** באות י' עי"ש, **ברכת הבית** שער נ' שערי בינה אות כ"א [וז"ל מיהו אם מוכרח להיות ש"צ ומתבייש שלא יספור יש תקנה שיבקש מאחד שלא יברך ויתכוין לצאת בברכתו ואז יכול הש"צ לברך. כן נ"ל. ומותר לעשות כן כמבואר במ"א ס"ק ב'. ומ"מ צ"ע בזה דכיון שהאחר יודע בעצמו לברך והש"צ א"צ לברך לעצמו י"ל דאסור לש"צ לברך, כמו בקידוש דאסור לקדש בשביל היודע כמבואר בסימן רע"ג. ומ"מ י"ל דכיון די"א דיכול לברך אף בדילג מותר בכה"ג וצ"ע ע"כ. הרי שעיקר פקפוקו הוא משום שהשומע בקי, אולם בזה אפשר לצרף את סברת הרבה ראשונים והכרעת הבה"ל שם דס"ל שאפילו בבקי אמרינן אע"פ שיצא מוציא, וסגי בצירוף זה לדחות סברתו היחידאה של בה"ג], **תשובות והנהגות** ח"ד סי' ק"ו עי"ש. וגם אלו שאסרו לברך זה לא משום שלא מהני ס"ס אלא משום דסבירא להו במוחלט שאין הוא בר חיובא.

וביותר, דלא מובן מה שכתב דהכא עושה ס"ס בשביל השני ולא בשביל עצמו, שהרי כאן הוא מוציא ג' את עצמו וגם את חבירו. וגם מה שכתב בעמ' רכ"ו שם: ועוד דס"ס מהני בספיה"ע כדי שיוכל להמשיך לספור בברכה בכל הימים ולא יפסיד את המצוה לגמרי ע"כ. גם זה נסתר מדברי האחרונים הנ"ל דלא ס"ל סברא זו. וגם שהרי יכול להוציא את חבירו בכל יום מכאן ואילך, ולא רק באותו היום.

ומה שכתב שחבירו יפסיד הברכה על הצד שהוא פטור מהדבר – כבר עמד בזה בספר תשובות והנהגות הנ"ל וכתב: אכן אותו אדם שבשבילו בירך הש"ץ להוציאו, נראה דיבקש מעוד אדם שחייב בברכה ודאי ולא ספר שיוציאו ג"כ בברכתו. והיינו משום דלפמ"ש הרי אי"ז מועיל לכל הדעות, וע"כ ישוב וישמע עי"ש.

וע"כ נראה שאם הוצרך אדם לברך כגון שהוא ש"צ וכדומה ולא נעים לו לתת למישהו אחר שיברך ויוציא אותו, יכול לבקש מחבירו שלא יברך, והוא הש"צ – יברך להוציאו, ויסמוך על הסוברים שהוא נקרא מחוייב בדבר [אלא שאינו יכול לקיים 'בפועל' את חיובו], בצירוף רוב הראשונים החולקים על בה"ג, אלא שחבירו ישמע את הברכה ויספור

ממש, מ"מ בודאי שאפשר לקחת את הסברות הנ"ל ולסמוך עליהם במקום של כבוד הבריות וכבוד התורה, ולצרף את הדעות שאין כאן ברכה לבטלה דאורייתא לכו"ע אלא דרבנן, ובמקום כבוד הבריות וכבוד התורה אפשר לעבור על איסור דרבנן של ברכה לבטלה לדעת בה"ג, וכבר כתבנו שבכל דהוא מצרפין כנגד סברא יחידאה של בה"ג.

וא"כ צדקו דברי השה"ל שהתיר לרב קהלה לברך במקום כבוד התורה וכבוד הבריות גם אם לא מוציא אחרים יד"ח, כגון שנזכר ברגע האחרון ואין לו אפשרות לבקש ממישהו שלא יברך, כיון שאז יודע הדבר ושוב יהיה בושה וכדומה.

רב קהלה שלא ספר ורוצה לספור ולהוציא מישהו אחר

הנה בהצטרף ב' הסברות הנ"ל, גם מצד כבוד התורה וכבוד הבריות, וגם מצד שמוציא אחרים יד"ח – נראה שבודאי יכול לברך, ולית דין צריך בשש, וכן מתבאר מדברי הפסקי תשובות בס' תפ"ט אות כ"ב עי"ש, ובעקבותיו פסק כן להדיא בספר הליכות מועד [מלכה] פסח עמ' ת"ב-ת"ה עי"ש.

ומה מאוד יש לתמוה על ספר ילקוט יוסף שם עמ' רכ"ה שהביא את פסק ההליכות מועד [בשם 'אחד ממחברי הזמן'] וכתב עליו: ואמנם צריך לידע גם את כללי הפסיקה דהיאך לא נחוש לסב"ל, ובפרט שבחזו"ע משמע שגם לרב אין היתר לעשות כן, ואיני יודע אם עיין בתוך דברי הכנה"ג והפר"ח וגנת ורדים ומאמר מרדכי וחקרי לב והחיד"א לראות את משמעות דבריהם ע"כ.

דהנה מה שכתב שצריך לידע את כללי הפסיקה – אה"נ, ואדרבה לפי מה שכתבנו, לפי כללי הפסיקה לית דין צריך בשש שאפשר להורות לברך, וכפי שהארכנו במקורות ובסברא.

ומה שכתב שבחזו"ע משמע שגם לרב אין היתר – אה"נ, ועליה אנו דנים שאין דבריו מובנים מדוע החמיר בענין זה כ"כ, ודברי ההר צבי והשה"ל וההליכות שלמה והתשובות והנהגות ושאר האחרונים נראים ומסתברים יותר, ואפשר לפסוק כמותם אע"פ שבחזו"ע לא משמע כן, ואין בזה כל השגה.

ומה שכתב ואיני יודע אם עיין וכו' – איני יודע איך כתב דבר כזה, ומה ראה לכתוב כן, ויש במשפט זה ובכל צורת ההשגה הנ"ל מיעוט כבוד התורה, וכן לא יעשה, ודי בזה.

נמצא, שרב קהילה שלא ספר יום אחד ורוצה לכוין להוציא מישהו יד"ח בברכה יכול לעשות כן, ואין בזה שום איסור, די ש בזה כמה וכמה צדדים להתיירא, וכפי שפסק בספר הליכות מועד, ויפה דן ויפה הורה.

אלא שמה שכתב בספר הליכות מועד שם בהערה ס"ד שיכול גם מכאן ואילך לספור בברכה [בצירוף שהשלים הספירה שהחסיר], אף אם באחד הימים אינו סופר בפני הציבור ואין את החשש של כבוד התורה, כיון שאם לא יעשה כן נמצא שמגלה למפרע שלא עשה כהוגן כשבירך על הספירה בציבור ע"כ. בזה במחכ"ת אין דבריו נכונים [וכפי שהשיג עליו הילקוט יוסף שם], ומפורש בשו"ת מכתם לדוד סוף סי' ט"ז דהא מלתא דפשיטא שלא מן השם הוא זה ואין זה עולה על הדעת כלל להתיר עי"ש. והסברא שכתב שמגלה למפרע וכו' – אינה מובנת, דכשספר בציבור היה לו ס"ס ולכן ספר, משא"כ ביום אחר שאין לו את הספיקות הללו – לא סופר לדעת השו"ע והאחרונים.

סיכום

ש"צ קבוע שלא ספר יום אחד ומתבייש לתת לאחר לספור – יכול לבקש מאחר שלא יספור, והש"צ יברך ויוציא אותו בברכה, משום שיש פוסקים שסוברים שהוא מחויב בדבר אלא שאין לו יכולת לספור, ומצרפים אותם לדעת רוב הראשונים שכל יום מצוה בפ"ע ובס"ס מברכים, וכפי שפסקו אחרונים רבים.

רב קהילה שלא ספר יום אחד ומתבייש לתת לאחר לספור וגם לבקש מאחר שיוציאו, ויש בזה גם כבוד התורה, יכול לברך בעצמו ולסמוך על הפוסקים שבכה"ג אין איסור דאורייתא של ברכה לבטלה, ואיסור דרבנן נדחה מפני כבוד הבריות וכבוד התורה.

אם הרב הנ"ל יכול לבקש ממישהו אחר שיוציא אותו יד"ח בברכה, ומרויח את ב' הדעות הנ"ל – הדבר מועיל בשופי, ועדיף שיעשה כן.

מי שעשה כן – לא יכול להמשיך לספור בשאר הימים כשלא מוציא אחרים או כשאינו בקהילה שלו [לדעת השו"ע ודעימיה שחששו לבה"ג].

ישראל

כיצד יודעין אם ישראל זכאין – בספר עוד יוסף חי פ' שופטים הביא מזוהר חדש פ' תרומה וז"ל, בשלשה דברים הוו ידעין אם ישראל זכאין, האחד בתנא דקרבייא אם סליק באורח מישור. ועוד, כד הוו מתחזי אשא דמדבחה דיוקנא דאריה. ועוד, כד הוו ידוי דכהנא כד פריש ידוי לברך את עמא זקיפין בלא טורח כלל. ורזא דא "ויד' משה כבדים" בגין דבההיא שעתא לא הוו ישראל זכאין, דכתיב "על נסותם את ה'", וכתוב בתריה "ויבוא עמלק", ע"ש. ואלו השייכים לכל יום ויום במשך השנה.

ועוד שניים יש עדים המעידים על זכות ישראל, והם שייכים ביום אחד בשנה דווקא שהוא יום הכיפורים. האחד, אם עולה גורל של שם בימין, והשני ליבון לשון זהורית הנשאר בשעיר המשתלח. וכולם בזמן שבית המקדש היה קיים היו מורים על הזכאות של עם ישראל, וכעת שאין בית המקדש רק ברכת כהנים מורה על כך.

שערים

אלו שערים לא ננעלו – איתא במדרש רבה פ' ואתחנן, אמר רב ענן, לעולם אין שערי תפילה ננעלים, שנאמר "ומי גוי גדול אשר לו אלקים קרובים כהשם אלקינו בכל קראנו אליו", (הובא בספר התקרבנות לה' עמ' קט"ו). וכן שער דמעה לא ננעלו.

תורה

כיצד לזכות לגדול בתורה – א', ע"י ריבוי לימוד תורה. ב', לכון בתפילה. ג', לשמור את עינו. ד', לשמור את פיו. וע"י כך יגיע למדרגות גדולות ועצומות בלימוד התורה וביראת ה'.

שבע מצוות בני נח

סימן לזכרם – ג' עבירות חמורות בישראל שהם ביהרג ולא יעבור, ועוד ד' עבירות שסימנם הוא באותיות ראשונות

³² א"ה ריחמ"א: תודתי נתונה לידידי היקר הרה"ג מרדכי אלמקייס שליט"א מח"ס 'ויכתוב מרדכי' – 'זכרון אפרים' 'דניאל איש חמודות' – 'מצמיח קרן ישועה' – 'כוונות שבת קודש' – 'גנזי שלום' – נתיבות, על כל ההגהות והסדר המופלא שעושה לאוצר הפנקסים שלי, יבורך על הכל מפי עליון בכפל כפלים אכ"י.

בהא"ב, א' ב' ג' ד', והם אבר מן החי, ברכת השם, גזל, ודינים, ע"כ (הובא בהתקרבנות להשם ביאורים לתורה עמ' ק"כ).

זמן ושכל

מה שיעשה הזמן יעשה השכל – בספר אוהב ישראל (חלק הליקוטים פ' עקב) כתב, ומה שיעשה הזמן יעשה השכל, עכ"ל. היינו שאדם יכול להבין הדבר או על ידי שיעבור זמן מה ועוד זמן, ואז יבין הדבר ההוא, או שיתבונן בשכלו ויבין את הדבר, לכן עדיף להתבונן בדבר מאשר עבור הזמן ולהבין.

שור ופר

ההבדל ביניהם – ברש"י (ר"ה כ"ו ע"א) ד"ה שור שהוא כפר, כתב שדווקא שור של מעשה בראשית כבר נקרא פר, שביום שנברא, נברא בקומתו, אבל שור בן יומו קרוי שור, שנאמר "שור או כבש או עז כי יולד", ופר אינו נקרא פר אלא עד בן שלש, עכת"ד.

חטאים

במה ירצה האדם חטאו – בגמ' ר"ה כ"ו ע"א, עיין שם כל הסוגיא, מהמשנה שאדם במה שחטא לא יקריב בו, וכן במה שחטא לא יתנאה בו, שאין קטיגור נעשה סניגור. אלא רק אם הוא קישוט לבית המלך כמו ארון וכפורת וכבוד והבן, וכן אם ע"י כלי זה מראה את העבדות וההכנעה לחבירו מכף ומחתה, או שבא לזכרון לטובה או להזכיר זכות אדם. עיין תוס' ד"ה כיון דלזכרון קאתי שכשבא לעורר זכות השבטים מותר, ע"כ. וע"ש כל הסוגיא.

שופר

עדיפות שופר עם קול נאה – בתוס' (ר"ה כו ע"א) ד"ה חוטא בל יתנאה קאמרינן, משמע שגם בקול יש נוי. וא"כ נפק"מ לשופר עם קול יותר נאה שצריך לקחת אותו לתקוע בו בר"ה, וע"ש.

קרני פרה וראם – במשנה ר"ה כ"ו ע"א כתבו תוס' ד"ה חוץ משל פרה (והטעם במשנה משום שנקרא קרן), שגם ראם נקרא קרן, והביא פסוקים. ומה שלא כתוב במשנה חוץ מראם, משום שאינו חלול ולא ראוי לשופר. וברמב"ן כתב, שאף הקרן של הפרה הוא שופר, ופסולו משום שנקרא קרן. וכתב שם שקרניו של הראם נאות.

יום הכיפורים

לבוש בו טלית מצוייצת מזהבת – כתב הריטב"א (ר"ה כ"ו ע"א), הטלית מצוייצת שהיא מזהבת מותר ללבוש ביום

ברכת אליהו
(דרשות על פרשת השבוע)
לרב אליהו דוויד הכהן זצ"ל זיע"א
(שיצא לאור לפני כ 250 שנה)

פרשת אחרי מות

(א) "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבם לפני ה' וימיתו, ויאמר אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש" ויש להבין מה אמר לו בדיבור ראשון עד שהוצרך לומר אחר כך "ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבא" וכו', ובדיבור הראשון לא אמר לו שום דבר חדש, ואם אתא לאשמועינן שזה הצווי היה אחר מיתת בני אהרן לא היה צריך לומר "ויאמר" היה די לומר "וידבר ה' אחרי מות שני בני אהרן דבר אל אהרן אחיך" וכו' אבל השתא דכתיב "וידבר" ואחר כך "ויאמר" משמע שכל אחד ואחד אתא לאשמועינן חדוש בפני עצמו, ואם כן בדבור הראשון מאי אתא לאשמועינן ביה, גם "וימיתו" יתר דכבר אמר "אחרי מות", גם מה בא להודיענו עתה "בקרבם לפני ה' וימיתו" וכי לא ידענו עד עכשיו שבקרבם לפני ה' וימיתו:

אמנם יובן הכל בהקדים מה שאמרו רבותינו ז"ל שצדיקים במיתתם קרויין חיים, עוד נקדים מה שאמרו בזה בפרשתינו זאת דף ע"א ע"ב על פסוק "וַיִּשָּׁבֶחַ אֱלֹהֵי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכָּבֶר מֵתוֹ"³³ שכבר מתו בההוא זמנא אבל השתא אינון חיים³⁴, משמע דהצדיקים דווקא בשעת המיתה טעמי טעמא דמותא אבל אחר כך חיים הם זה אומרו "בקרבם לפני ה' וימיתו" דווקא בקרבם לפני ה' וימיתו באותו הרגע של שעת הקרבה דווקא מתו אבל אחר כך חיים אינון, דמה שכתב בפרשת שמיני "וימיתו לפני ה' " הוה אמינא דכיון ד"וימיתו" שמתו חס ושלום לעולם כשאר מתים שמיתתם עד תחיית המתים, אבל השתא חזר ופירש "בקרבם לפני ה' וימיתו" לומר דווקא בקרבם וימיתו אבל אחר כך אינון חיים:

(ב) ובזה נבין מה שאמר הפסוק "וימת שם משה בערבות מואב" ויש להבין דמילה "שם" לכאורה נראית יתירה דהיה לו לומר 'וימת משה בערבות מואב' לומר היכן מת ומילת "שם" מאי אתא לאשמועינן :

הכפורים, דהא ודאי כלחוצ דמי. (דהיינו שאינו כשופר שכיון דלזכרון קאתי נחשב כלפנים למרות שהוא בחוץ, מכיון שמכניס את תפילתן של ישראל לפני ולפנים). ולפי"ז אולי כהן גדול היה מותר לו להכנס בטלית מצוייצת מוזהבת לפני ולפנים, וצ"ע (בשם ראש הכולל הרב משה נדב).

טעם תקיעת שופר במוצאי יום כיפור – כתב הריטב"א (ר"ה כ"ו ע"ב), ומה שנהגו לתקוע במוצאי יום הכיפורים סימן תשר"ת, מנהג בעלמא הוא. ויש אומרים כדי לערבב השטן, וליתא, דשטן ביומא דכפורי ליכא, כדאיתא בנדרים (ל"ב ע"א) וביומא (כ" ע"א). ועוד, שתוקעין לאחר מעריב בחול. אלא הטעם כדכתב רבינו האר"י ז"ל שהוא זכר ליובל, ולפי שאין שנת היובל ידועה לכל (אצ"ל לכך) אין ברכה בתקיעה זו, ואין מדקדקין בה בשום פיסול לא בתקיעה ולא בשופר, עכ"ל"ק.

מועדי ה'

ליקוט מהוזהר בענייני מועדים – בתיקוני זוהר חדש דף קי"ב ע"ב כתב וז"ל: א', "אלה מועדי ה'" (ויקרא כ"ג ד'), ומאן אינון מועדי ה' אלין אינון חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות, הרי תלת. תלת אחרנין, ראש השנה חנוכה ופורים, תלתא מנהון אקרין "מועדי ה'", ואינין מקראי קודש, תלתא אחרנין אקרון "אלה הם מועדי".

ב', ובעולם הבא לית ביה אכילה ושתייה, כגונא דא יום הכיפורים די לית תמן אכילה ושתייה.

ג', תא חזי, אלין מועדי ה' אזלין על תיקונא דגופא דמלכא קדישא, ואלין אינון, פסח דרועא ימינא דמלכא ודא חסד, ובגינה אתמר ימין מקרבת. ראש השנה דרועא שמאלא דמלכא ודא גבורה, ובגינה אתמר שמאל דוחה. שבועות דא גופא דמלכא ודא תפארת עמודא דאמצעייתא. חנוכה ופורים אלין אינון תרין שוקין דמלכא, דעלייהו שריא נס, ובגיניהו אתמר אלה פקודי, תרין פקודין ודאי, דבגיניהו אתמר (שמות ג' ט"ז) פקד פקדתי, תרין נביאים, תרין משיחין אינון ודאי.

כל העובר על הפקודים (שם ל' י"ג) דא יסוד ודא חג הסוכות כליל מכולהו, ואיהו העובר על הפקודים דאינון נצח והוה, אית הוא בצבא שלו, יום כיפורים הוא בינה.

³³ קהלת ד, ב.

³⁴ קמו רבי חזקיה ורבי ייסא והלכו. אמרו, ודאי בשעה שצדיקים לא נמצאים בעולם, העולם אינו מתקיים אלא בשביל המתים. אמר רבי ייסא, בשעה שהעולם צריך את המטר, למה הולכים אצל המתים, והרי כתוב (דברים יח) ודרש אל המתים, ואסור? אמר לו, עד כאן לא ראינו כנף צפור העדן. ודרש אל המתים, דווקא אל המתים. שהם רשעי העולם שהם מעמים עובדי עבודה זרה שנמצאים תמיד עם המתים. אצל ישראל, שהם צדיקי אמת, עליהם קרא שלמה, (קהלת ד) ושבח אני את המתים שפבר מתו, בזמן אחר ולא עכשו. שפבר מתו, ועכשו הם חיים ע"כ (זוהר מתורגם).

ריחמ'א ס"ט
עורך ומחבר גליון מריח ניחוח
עפולה ת"ו

האם יש ענין לטייל בסוריה לאחר שכבשו שוב כמה חלקים
ממנה

ובענין קבר מהרה"ו זיע"א

בס"ד

ליל ט' ניסן ה'תשפ"ה

לכבוד הרה"ג עקיבא משה סילבר שליט"א שלום וברכה
וכט"ס!

אחדשה"ט באהבה רבה!

פורסמה ידיעה מעניינת בהאי לישנא: בחג הפסח הקרוב
(תשפ"ה) יתאפשר לציבור הרחב, לחצות את גדר המערכת
בגבול סוריה ולהשתתף בספורים מודרכים שקיבלו אישור
צבאי מיוחד. ע"כ תוכן הידיעה. (הובאו שם עוד פרטים על
המקומות בהם יכולים לבקר. ואכמ"ל).

רציתי לשאול האם סוריה נחשבת לארץ ישראל, לפחות
במקומות הקרובים לגבול של מדינת ישראל, וכן האם יש
איזה ענין לטייל בסוריה, וללכת לקברים או מקומות
קדושים בסוריה כמו קברו של רבי חיים ויטאל זיע"א, ועוד.

כל טוב חג פסח כשר ושמח
רן יוסף חיים מסעוד אביחצירא
מח"ס מריח ניחוח
עפולה ת"ו

תשובתו אלי:

האם ראוי ליושבי ארץ ישראל לטייל בסוריה

היוצא לסוריה כיוצא לחו"ל ואסור לצאת מארץ לחוצה
לארץ (ע"פ רש"י גיטין ח ע"א) וכדמצינו שהמוכר עבדו
לסוריה כמוכר לחו"ל (בגיטין שם), וע"ש עוד דינים וחז"י
דאינו ראוי לצאת לסוריה דדינה לענין זה כחו"ל.

ויש להוסיף דעיקר גנות חו"ל נזכר בשם טומאה כדאי' בכל
מקום טומאת ארץ העמים, ובעמוס ז, יז ואתה על אדמה
טמאה תמות וגו', ולענין טומאה עפרה טמא כחו"ל, והיא
טומאה דרבנן דלא גזרו על א"י ספק כזה כדאמר' בניזיר סה
ע"ב אמר ריש לקיש עילא מצאו וטיהרו ארץ ישראל,
ומדחזי' שבסוריה גזרו ש"מ שסוריה היא מקום טמא של
הקליפות וכמ"ש מהרנ"ש.

וכן במקובלים מבואר טומאת ארץ סוריה, בחדש לאברהם
מעין שלישי עין הארץ נהר יד וכע"ז הביא מהר"נ שפירא
בעל המצת שימורים האריך בכ"מ בענין טומאת סוריה, עי'

אמנם כפי האמור אתי שפיר דאצטריך למכתב "וימת שם"
דאי כתב "וימת משה בערבות מואב" בלא מילת שם הוה
אמינא שמת משה חס ושלום כשאר מתים שמתים עד
תחיית המתים, אבל השתא דכתיב "וימת שם משה" מילת
"שם" אתא לאשמועינן דדווקא שם קרוי מת באותו רגע
דווקא, אבל אחר מותו הרגע של המיתה חי הוא:

(ג) ובזה נבין גם כן מה שאמר הכתוב³⁵ "ויעל אהרן חֲפָלָן
אֶל הָרֹקֶם עַל פִּי יְהוָה וַיָּמָת שָׁם" ויש להבין דמילת "שם"
מאי אתא לאשמועינן דהיה די לומר אֶל הָרֹקֶם וַיָּמָת
וְאָנָּה יִדְעָנָה שְׁמַת בְּהָרֹקֶם, ואם כן מלת "שם" מאי אתא
לאשמועינן:

אמנם כפי האמור אתי שפיר דאצטריך למכתב "וימת שם"
דאי כתב "וימת" סתם בלי מילת שם הזה אמינא שמת
אהרן חס ושלום כשאר מתים דעלמא שאינם חיים עד
תחיית המתים, אבל השתא דכתיב "וימת שם" מילת "שם"
אתא לאשמועינן שם דווקא קרוי מת באותו הרגע דווקא
מת, אבל אחר אותו רגע של המיתה חי הוא ובזה יובן וימת
אהרן שם בראש ההר:

(ד) ובזה נבין גם כן "וישב העם בקדש ותמת שם מרים"³⁶
ויש להבין מילת "שם" למאי אצטריך, בלא מילת "שם"
ידענא דבקדש מתה והיה די לומר 'בקדש ותמת מרים' ואם
כן מילת "שם" למאי אתא:

אמנם כפי האמור אתי גם כן שפיר לומר שם דוקא מתה
הרגע של מיתה ואח"כ חיה היא, נמצא דכל הצדיקים אינן
חיים ועוד ראה שכל הנזכרים הם חיים ממ"ש רז"ל כל מי
שנאמר בו "על פי ה'" מת בנשיקה, וכל המת בנשיקה אינו
מת ואינו מסריח, דדווקא המת ע"י מלאך המוות מאותה
טפה שזורק בו ממנה מת ממנה מסריח, וכמ"ש ז"ל א"כ
משה ואהרן דכתיב בהו עפ"י ה' בנשיקה מתו ואינם מתים
ואינם מסריחים, ומרים אעפ"י שלא כתוב בה על פי ה' כבר
דרשו רז"ל והביאם רש"י ז"ל בפירוש החומש בפרשת
חוקת על זה הפסוק "ותמת שם מרים" אף היא בנשיקה
מתה ומפני מה לא נאמר על פי ה' שאינו דרך כבוד של
מעלה עכ"ל, נמצין דגם מרים מתה בנשיקה, וכיון
דבנשיקה מתה וראי לא מתה ולא הסריחה אלא חיה היא:

הערות/הארות למייל jacovhas@gmail.com יעקב חזן
מהדיר של הספרים "רוב דגן", שו"ת "אות לטובה" ו"תנא
ושייר פני המים" של הרב יצחק עטיה זצ"ל זיע"א

³⁵ במדבר לג, לח.

³⁶ במדבר כ, א.

בספרו טוב הארץ עמ' נו שהדר בסוריא הוא תחת פלגש אחת של ס"מ, ועי"ש שהאריך בביאור ענין הקליפות אשר שם בסוריא, ועי"ש עוד עמוד נה.

וראה עוד במהרנ"ש שם עמ' נז וז"ל, ודע כי היוצא מארץ ישראל לדור דירת קבע לסוריא כשיוצא ארבע אמות לחו"ל, נפשו שהיא מעולם היצירה יוצאה ממנו ונכנסה בו נפש מעולם העשיה סנדלפון, ומתלבשת עליה קליפה אחת מעולם התמורות וקליפה אחת מעולם ס"מ וקליפה אחת מעולם רה"ב והעיקר הוא ס"מ מפני שהוא מושל בכל חו"ל עכ"ל.

ויעוי' בספרי זמנינו בענייני גבולות סוריא בזמנינו.

א"ה ריחמ"א: עוד כתב לי הרה"ג עקיבא משה סילבר שליט"א לאחר זמן (ו' אייר תשפ"ה), וז"ל:

אותם אלו שפינו את קבר מהר"ח ויטאל מדמשק כדי לקבורו בארץ ישראל האם עברו בזה איסור

הלכה פסוקה היא בשו"ע סי' שסג ס"א אין מפנין המת והעצמות לא מקבר מכובד לקבר מכובד וכו' ובתוך שלו אפי' ממכובד לבזוי מותר שערב לאדם שיהא נח אל אבותיו וכן כדי לקבורו בארץ ישראל מותר ע"כ, וכתב שם הש"ך סק"ג משום שהוא כפרתו שעפר א"י מכפרת, דכתיב (דברים לב מג) וכפר אדמתו עמו ע"כ, ועי' בסוף כתובות ובב"ר פרשת ויחי, ועי' גם בירושלמי סוף כלאים על ענין גלגול מחילות ובפסיקתא רבתי פ"א.

ובדרך שיחה ח"ב עמ' שלב הובא בשם הגר"ח שיכול הבעל להעביר את האשה להקבר אצלו בא"י אפי' אם היתה קבורה בחו"ל בקברי אבותיה כמה שנים (ושם הוא נידון בפני עצמו אם יש להעדיף א"י על קברי אבות וקבר בעל על קברי אבות ועכ"פ בצירוף שניהם).

ויעוי' בכמה אחרונים דיתכן שמעיקר הדין היה צריך להתיר גם להעביר מחוץ לירושלים אל ירושלים [עי' שבט הלוי ח"ב סי' רז סק"ב וח"ה סי' קפה סק"ג ומה שציין שם לדברי הרמב"ן בתורת האדם שהביא הב"י סי' שעה ס"ג ורדב"ז ח"ב סי' תשלב, ועי' עוד גשר החיים ח"א פכ"ז אות ט ג ומנחת שלמה ח"ב סי' צו סק"ז].

עכ"פ לפי דברי השו"ע והפוסקים לכאורה יוצא שלא עברו בזה שום איסור אלא אדרבה עשו בזה טובה למת שזכה לכפרת ארץ ישראל וגם זכה להמנע מצער גלגול מחילות על ידי שהעבירוהו בארון בכתף.

אולם באג"מ יו"ד ח"ג סי' קג חידש לענין עצמות השר מונטיפיורי דרך בני המת יכולים להעבירו אבל אחרים אינם יכולים דלמה מעבירים רק מת השר מונטיפיורי ולא גאונים גדולים, ונמצא שמבזים בזה הרבנים והגאונים, עי"ש וצ"ב דמ"מ אם יש טעם למה להעביר מת פלוני למה לא

להעבירו, אבל באמת יעו"ש שהיה עוד טעמים שלא להעבירו דגם המת רצה להקבר בחו"ל לפי דעת האג"מ שם וגם משמע שם שהיה עת צרה ומצוק שהשופטים ניסו לפנות הנכסים המקודשים שנדב השר ויתכן שהיה זה גם טעם לפסק (כעין דברי הגרשז"א דלקמן ודוק), וגם יש שם משמעות בתשובה שהיו שם דברים שלא פירטם הרבה והוא מעין הנ"ל.

ועכ"פ בדיעבד במקום שהעבירו כבר מת אפשר דגם האג"מ מודה דאינם עבריינים דרק קאמר שאין להעדיף מת זה על פני מתים אחרים, ויש להוסיף עוד דבניד"ד שמדובר במהרח"ו שהיה ת"ח יחיד בדורותיו שרבים נאותים לאורו עד היום (המהרח"ו מלבד מה שהוא מוסר התורה של כתבי האר"י ונסמך לזה עי' האר"י בעצמו מלבד זה היה גם המשיך שלשלת חידוש הסמיכה אחר הב"י כמ"ש החיד"א ומשמע שהיה מופלג בחכמה מאחר שנבחר לזה) מודה האג"מ שמותר שהרי טענת האג"מ שאין להעדיף השר מונטיפיורי על פני גאונים גדולים שנמצא כמבזה אותם, וכאן לא שייך לענייננו כיון שהוא ת"ח מופלג, בפרט שהוא קרוב לא"י ואפשר להעלותו בקל ונמצא במקום יישוב של גויים ורבים רוצים להשתטח על קברו, דלכאורה לא עבדו בזה שום איסור.

ובאמת צע"ג במש"כ האג"מ שאם מעלים אדם יש בזה ביזיון לגדולי תורה א"כ באיזה אופן מיירי השו"ע והפוסקים שכתבו להדיא שיכול להעלות אדם.

ויתכן דעיקר טענת האג"מ הוא רק באדם בעל חשיבות כגון השר מונטיפיורי שבזה ניכר שמעלים עצמותיו מחמת חשיבותו אז יש ביזוי לגדולים בתורה החשובים ממנו, אבל כשמעלים אדם לא מחמת חשיבותו אפשר דלא מיירי וכ"ש כשמעלים גדול בתורה מחמת חשיבותו, ומלבד זה היה להאג"מ עוד טענות מלבד זה.

ומש"כ האג"מ דצאצאים יכולים להעלות היינו אפי' במקרה שמעלים שר נכבד שמכיון שהם צאצאיו אין בזה ביזיון לגדולי התורה.

ועי' גם במנח"ש ח"ב סי' צח סק"כ (קמא ב עמ' שסא) שפקפק בסברא דנימא שעל ידי שמעלים צדיק אחד לא"י מבזים צדיקים אחרים, אלא אם כן יש חשש שאם יביאו צדיק לא"י הנכרים יבזו את שאר ביה"ק אין להביא את הצדיק, שלא ייגרם בזיון לשאר הקברות על ידי זה, ואעפ"כ כתב דלענין חסידים ההולכים לאורו של צדיק אפשר שנחשבים צאצאיו לענין העברתו, ויתכן שהמהרח"ו שרוב כתבי האר"י שבידינו הם ממנו חשיב כרבים של כל בעלי הקבלה לענין זה, ועי"ש שכתב שם עוד צדדים בזה דאפשר שהקברים יביאו לחיזוק לתפילה ועבודה, ולא הכריע, והצדדים שכתב שם להיתר עכ"פ חלקם יתכן ששייכים גם בענייננו, ואילו הצדדים שכתב שם לאיסור (שבה"ק שם

בסכנת איבוד ואם יוציאו הקברים של הצדיקים הנכרים ישמידו את בה"ק) אפשר שלא שייכי בענייננו כלל ולא נודע לי המציאות בכ"ז.

(ומש"כ הגרשז"א שכשמעלים גדול בתורה אין בזה ביזיון לגדולי תורה אחרים אפשר דגם האג"מ מודה לזה ולא פליגי).

ומ"מ מן הסתם דגם האג"מ וגם המנח"ש מודים דגם אם יש בזה צדדים להמנע באופנים מסויימים מ"מ מי שהעביר את המת עכ"פ בניד"ד עדיין א"א לומר דמיקרי עבריינא ושעשה שלא כדין כיון שמצד הדין הלכה פסוקה היא דשרי וטובה עשה למת.

ומ"מ יתכן שהיה עליהם להמלך קודם לכן באפטרופסים וגזברים אם יש וכן ברבנים ובמנהיגים ובפרנסים ובציבור לפני מעשה משמעותי כזה מכיון שא"א שכל אחד יבנה במה לעצמו ובמחטף ובהחבא ויעשה דברים שיש בהם משמעות לציבור ולכלל ולמת, וגם צריך לברר אם יש מנהג קבוע בזה בזמנינו בענין העברת מת לא"י ואם יש צוואה מהמת או טעם אחר למה קברוהו שם.

ולגוף הנידון דהקבר כאן הוא בסוריא אם חשיב א"י קצת כבר ציינתי לדברי הגמ' ורש"י גיטין ח ע"א דמבואר שם שלענין יציאה לחו"ל סוריא חשיבא כחו"ל לענין זה, וכן מבואר במקובלים דסוריא הוא מקום הקליפות והרחבתי בזה בתשובה אחרת.

ולא נכנסתי כאן לשאלות בעלות על המקום ועל המבנה אלא רק על נידון העברת המת בלבד. עכ"ל.

א"ה ריחמ"א: בימים האחרונים (אייר תשפ"ה) יש התעוררות בענין קברו של מהרח"ו זיע"א, ואביא כאן חלק מן הדברים שפורסמו (הגיע אלי דרך מכתובת דוא"ל של יצחק כהן מאשדוד), וז"ל:

לכבוד הרב בנימין חמרה שליט"א

וכל חברי ארגון יוצאי דמשק.

שלום וברכה!

שבוע שעבר אירע פרשיה שמסעירה את כל העולם היהודי הציבור חושב שרק חולל קברו של המהרח"ו באופן ארעי ומקרי, העולם אינו יודע שגם ארונו של המהרח"ו נלקח משם, ואיש אינו יודע להיכן הוא נעלם, ואם הוא במנוחה בכבוד הראוי לו.

הרב ניסים נדבו זצ"ל ואביכם הרב אברהם חמרה זצ"ל, היו סבורים בוודאות שארונו של המהרח"ו עדיין בדמשק, שלא כדברי הרב פינטו מקרית מלאכי, ובטח ידוע לכם כל זה.

1. האם אתה יודעים, או יש לכם צילום של החפירה בזווית מתחת למציבה, והמציבה ריקה, ולא חלילה ארונו שוכב שם פרוץ לעיני כל העמים? (כפי שרואים בסרטון, הערבים הסריטו גם תחת למציבה). נשמח מאד אם תוכלו להשיג תיעוד תמונה או סרטון של החלל תחת המציבה שהציבור יבין בוודאות שהעלימו את ארונו של המהרח"ו.

2. האם אתם יכולים לעזור לפענח מי הם החופרים? התפרסמה כתבה בנושא שיכולה לעניין אתכם.

3. התמונה די"קא שהתפרסמה בציבור, האם היא הגיע מאנשי הקהילה המקומית, או מהחופרים עצמם שרצו להעביר מסר לציבור, כי לפי סמיכות החול לחפירה בתמונה שפורסמה בתקשורת זה נראה כמו שעת האפס של החפירה (בסרטון המצורף עם כוחות הביטחון הסורים כבר רואים שערימות החול הוזזו לצדדים, והיא נראית כבר זמן מה אחר החפירה).

4. האם ידוע בוודאות שהחפירה נעשתה ביום רביעי, או שרק אז אנשי המקום מצאו את הקבר פתוח, ויתכן שהחפירה נעשתה כבר זמן רב קודם?

5. האם אתם גם סבורים שמתחת המציבה הכל חלול, וכרגע ארונו של המהרח"ו אינו שם בוודאות? אם כן אתם צריכים לעורר סערה שיזדעזע כל העולם, היכן נמצא ארונו של המהרח"ו? התקשורת לא קלטה את הסיפור רק חשבו שהושחת הקבר וחולל, אסור לקהילת דמשק ורבניה לנוח עד שיתברר היכן ארונו של המהרח"ו ואם הוא במנוחה בכבוד הראוי לו. אנא תעלו לתקשורת ותסבירו את חומרת הסיפור, עיני רבים מצפים שתעשו כן.

אם למשל היו חלילה חופרים את קברו של הבעל שם טוב במז"בוז' באוקריאנה, ומעלימים את ארונו - עולם החסידות לא היה שוקט לרגע. זה היה הכותרת הראשית של ערוצי תקשורת רבים יומם ולילה עד פתרון התעלומה.

כאן זה חובתה הקדושה של קהילת דמשק המעטירה לזעוק בתקשורת את הזעקה הזו. להסביר לעם ישראל מה קרה כאן.

מצורף סרטון של החפירה שבוודאי ראיתם, וכתבה שפורסמה בנושא.

נשמח מאד מאד להתייחסות ומענה.

חתני היקר הרה"ג יוסף רביבו שליט"א
מח"ס תבואתה לראש יוסף ומבוא התלמוד ועושי"ס
עפולה עילית

בס"ד

הערות על מדרש ויושע

עמ' א', בהקדמה, "ואח"כ נוסף עליו בתחלתו הספור של עקדת יצחק אשר באמת אין פה מקומו". אמנם לענ"ד שפיר מובן הקשר והשייכות למעשה זה, שהרי כבר בתחילת דברי המדרש מבאר המדרש "אז נשאו קולם בבכיה ואף משה בכה עמהם, מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר למשה, משה, כבר זכור אני התפילה שהתפלל אברהם אוהבי בשעה שאמרתי לו לך שחוט יצחק בנך", הרי שהטעם שהקב"ה קיבל תפילת משה הוא רק מחמת זכותו של אברהם, וא"כ לזה הובא מעשה זה בתחילה וא"ש.

עמ' ג', "אמר לו הרי שם שהוא כהן גדול והוא יקריב את העולה". חזינן שהגם שאברהם הוא גילה את אלהותו של הקב"ה בעולם, וכל עמ"י בניו ובני בניו, ולו היה גילוי שכינה תדיר, עם כל זאת הבין הוא [ויצחק בנן] בדעתו שקרבן לקב"ה יותר ראוי שיהא קרב ע"י שם, מעל ידו, והוא חידוש בעיני.

שם, "בעוד שהיו מהלכין בדרך קדמו שטן לאברהם ונדמה לו לזקן". נתעוררתי לעי', שהרי ידועים דברי הנפ"ח שלפני חטאו של אדה"ר היה יצה"ר חיצוני, ולאחר החטא נעשה פנימי, והיינו שלאחמ"כ נתבטל היצר החיצוני ונעשה פנימי [שהוא יותר קשה, שנעשה לחלק מהאדם עצמו], וא"כ לצורך מה היה לו לשטן להידמות לזקן וכו', וכי היצר הפנימי לא היה יכול להכניס הרהורים כאלו בליבו, עד שהוצרך להתגלות ע"י יצה"ר חיצוני ולהדמות לו לזקן.

עמ' ד', "אמר לו בחיך או כמותך, אל וכי יש אדם שלומד תורה אחר מותו". והיינו שהשטן ניסה לרמוז לו על כך שאביו רוצה לשוחטו, אלא שיצחק עשה עצמו כאילו לא הבין דבריו, ולפיכך השיב לו וכי יש אדם וכו', ורק אחר כך שהשטן שאלו בפירוש, הוכרח יצחק להשיבו כהוגן. [ומזה יש ללמוד שכן יש ללחום עם היצר בדרך ערמה ופתלתול, שאם הגיע איזה נסיון כל שהוא לאדם לא ילחם עם היצר, אם יכול להשתמט בדרך אחרת, ורק באופן שאין לו אפשרות אחרת, אזי יש לו לצאת למלחמת חרמה כנגדו].

שם, "ונתחלחלו אבריה ולא היתה בעולם, ואעפ"כ התחזקה ואמרה, מה שאמר לו הקב"ה יעשה לשלום ולחיים". היינו שפרחה נשמתה, אלא שאף על פי כן התחזקה ואמרה וכו', והחידוש כאן שאף על פי שמתה עדיין נתחזקה ואמרה שיעשה כפי שציווה ה'. [והנה בבראשית רבה (נ"ח, ה') איתא, "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבנותה... אלא מהיכן בא, מהר המוריה ומתה שרה מאותו צער, לפיכך נסמכה

עקידה לויהיו ימי חיי שרה", וכע"ז איתא ג"כ בפרק דר"א (פל"ב), ובתנחומא (סו' פרשת וירא), אלא שמכל מדרשים אלו נראה שמעשה זה אירע לאחר העקידה, ואילו מדברי המדרש כאן נראה שהיה זה בדרכם לעקידה, ובמדרש הגדול איתא שלאחר העקידה בא אברהם וסיפר לשרה שכמעט עקד את בנו ומזה נפטרה שרה, וזהו בודאי דלא כהנ"ל, [ומבואר שם עוד שהשטן בא אליה בתחילה ולא האמינה לו, ורק לאחר שסיפר לה אברהם האמינה לו ונפטרה], ונמצא שמדרשים חלוקים בביאור סדר הדברים, וראה עוד בויקרא רבה (פ"כ, ס' ב').

יש להבין עוד, מה הכוונה שנתחזקה ואמרה, והרי היא מתה, והיאך שייך להתחזק ולומר, ואולי הקב"ה החיה אותה שוב בכדי שתוכל לומר זאת, וצ"ע.

וכן יש להבין מה שאמרה שרה "יעשה לשלום ולחיים", והרי השטן אמר לה שלזבוח אותו הוליכו בדרך, וא"כ היאך יעשה כן לשלום ולחיים.

שם, "מיד גער הקב"ה בשטן וחרבו המים על הארץ ומצאו עצמם ביבשה". יש לעי' אם נס כזה ע"י שטן הוא אחיזת עינים, או"ד הוי ממש, ולשון המדרש "וחרבו המים על הארץ", ניתן לפרשו בב' אופנים או משום שבאמת לא היה ממשות והמים נעלמו כלעומת שבאו, או שבאמת היו מים ממש ולא היה כן אחיזת עינים בעלמא, וע"כ המים ממש חרבו ונכנסו לארץ ממש.

עמ' ה', "ורוח הקודש משיבה ואומרת להם לא זה ירש ולא זה יירש". מן המילים "אומרת להם", משמע ששמעו רוח הקודש זו, ואין זה כפי שמצינו בחז"ל (דבכל יום ויום יוצאת בת קול מהר חורב, ואין שומעים אותה, וצ"ע איזו זכות היתה להם ששמעו רוח הקודש זו.

גם צריך להבין מה הפרש יש בין בת קול, לרוח הקודש, ומדוע פעמים מצינו בחז"ל שבת קול אומרת, ולעיתים רוח הקודש.

שם, וכשאראה את הסכין אבעט בך מפני פחד הסכין, שהנפש צופה (חצופה)". ומבואר שישנם דברים שאין הגוף יכול לשלוט עליהם, והיינו שאף שיצחק היה רוצה בכל מאודו שיעלהו אביו לעולה, מ"מ אינו יכול לשלוט על הגוף ולכן חשש שמא יבעט בו, והוא חידוש.

שם, "ובכל שעה ושעה שהיא נכנסת בחדר שלה תזכור את יצחק בנה בבכי". מבואר שהיה פשוט ליצחק שאמו גם כן תרצה בכך שיעלה לעולה לקב"ה, וכפי שבאמת כתוב במדרש להלן ששרה נתחזקה ואמרה וכו'. [אמנם יש לדחות ולומר שיצחק רצה שלכל הפחות יהיה לאמו זיכרון ממנו, אבל לא היה ברור לו כן, וצ"ע].

תועיל טענה זו שהוא גדול ממושה בכמה ימים, והרי סו"ס כך ציוה ה'.

שם, "מיד השיב משה דברי הים אל הקב"ה, ואמר לו הקב"ה יש עבד המסהרבר ברבו מה עושין לו, אמר לו משה מלקין אותו... מיד ויט משה את ידו על הים ויבקעהו". מכאן מבואר שמושה ממש קרע את הים שהרי במדרש דימהו לעבד המסהרבר ברבו שמלקין אותו, אלא שראיתי במדרש (שמו"ר, כ"א ט') דאיתא שם, "אמר רבי סימן משל לבעל הזמורה שהיה מהלך בחוץ והזמורה בידו, אמרו אילולי שהזמורה בידו לא היה מתכבד, שמע המלך ואמר לו העבר הזמורה ממך וצא לחוץ, וכל מי שאינו שואל בשלומך אני נוטל את ראשו, כך אמרו המצרים לא היה יכול משה לעשות כלום אל במטה, בו הכה היאור, בו הביא כל המכות, כיון שבאו ישראל לתוך הים, והמצרים עומדים מאחריהם אמר הקב"ה למשה השלך את מטך, שלא יאמרו אילולי המטה לא היה יכול לקרוע את הים, שנאמר הרים את מטך", ופירוש הדברים הוא, שמושה לא הכה את הים בקריעת ים סוף, אלא אדרבה ציווהו ה' להרים את המטה, בכדי שלא יחשבו שנס קריעת ים סוף היה בזכות המטה, והכא מן המדרש מב' לא כן, אלא אדרבה שהכהו משה לים משום שהים היה כעבד המסהרבר. [שוב ראיתי בפ' מהרז"ו (על דברים רבה, ג' ח') שהקשה ע"ד המדרש לגבי הא דאמרו שם, "הים ראה וינזק, מה ראה רבי נהוראי אומר שם המפורש ראה חקוק על המטה, ונקרע", ומבואר כנ"ל שהים נקרע מחמת המטה, והוא סותר לדברי המדרש בשמו"ר, והניח בצ"ע, [ויעו' עוד בפרקי דר"א (פמ"ב) דמבואר שם ג"כ כנ"ל שמושה הראה לים המטה שחקוק עליו שם המפורש ומחמת כן נקרע, וראה בזה עוד בס' בחזקת יד (עמ' נ"ח והלאה) שהביא דברי המפרשים שביארו טעמים נוספים למה הוצרך משה להניח מטהו].

עמ' ז', "עמד עוזא שר של מצרים לפני הקב"ה". מבואר מדברי המדרש ששר של מצרים היה עוזא, אכן בס' למכסה עתיק (שמות, י"ד, י') הביא שמדרשים חלוקים בזה, ד"א שהיה מצרים שמו (שמו"ר פכ"א), וי"א עוזא שמו (מדרש דין, וילקוט בשם מדרש אבכיר), וי"א רהב שמו (זוה"ק ח"ב, רע"ב, ב'), וי"א דומה שמו (זוה"ק שמות י"ח ע"א).

שם, "עמד עוזא שר של מצרים לפני הקב"ה, ואמר לפניו רבש"ע נקראת צדיק וישר ואין לפניך לא עולה ולא משא פנים ולמה אתה רוצה להטביע את בני בים, כלום טבעו אחד מבניך, או הרגו אפילו אחד מבניך". ראה הערת מו"ר חמי שליט"א שהעיר בזה, "האיך יתכן שמלאך עוזא יכול לשקר ולרמות ולהיות חצוף כלפי הקב"ה והרי כך עשו מצרים לעם ישראל, ולא לחנם שמו עוזא מלשון עז פנים, ואולי יש לעשות ליצנותא דע"ז כלומר שלקה במחלת השכחה או שעוזא עיוור רח"ל", עכתו"ד, והאמת אגיד שבתחילה שראיתי דברי המדרש חשבתי ליישב עפ"י מה

שם, מיד ערך את העצים ועקד אותו על המזבח ממעל לעצים, אמץ זרועותיו וגלל בגדיו ונתן שתי ארכובותיו עליו בכח גדול". כל אריכות הלשון כאן היא להורות שאברהם אבינו לא עשה כן רק בכדי לצאת ידי חובת צו"ה, אלא שנתאמץ לעשות הכל בכח גדול, ולזה כוונת המדרש כאן שאברהם טרח בטורח גדול לקיים צו"ה. [ומסתבר שמכיון שאברהם היה כבר זקן, לא היה כוחו במוותניו ואעפ"כ התאמץ בקושי גדול בשביל כך].

עמ' ו', "אלא אחנהו, בלי הסכין ובמליקה בציפורן". ענין זה צריך הבנה טובה מן המציאות, אם בציפורן אפשר להרוג אדם, ובפשטות רק עוף אפשר לעשות כן, וצ"ע.

שם, "מיד הניחו וחזרה בו נשמתו ועמד על רגליו וברך ברוך מחיה המתים". מבואר לכא' שכבר באותו הזמן היו ברכות ידועים בפיהם, ולא נתחדשו הברכות רק בזמן אנשי כנסת הגדולה, וכבר כתבתי להוכיח כן מכמה דוכתי, [ראה בשו"ת ידי אליהו (גליפאפה, ב' ע"א) שהברכות היו מאז ומעולם, אלא שאנשי כהנ"ג יסדום וקבעו אותם, ועשו שיהיה טופס ברכות קבוע, עיי"ש בדבריו היטב, ולכא' דברי המדרש כאן הם ראייה עצומה לשיטה זו, וראה עוד בשבלי הלקט, (הל' תפילה סי' י"ח), ובשו"ת שארית הצאן (ח"א, סי' צ'), ובמדרש תנחומא, (סו' פרשת ויחי, י"ז)].

יש לעי' עוד מ"ט מבואר שרק יצחק בירך ברכה זו, והלא גם לאברהם היה לברך כן, וצ"ע.

שם, "דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין". יש לעי' בכל ענין זה, שכן בתחילה שאמר לו המלאך לאברהם שלא ישחוט, האמין והקשיב לו אברהם והשיבו "לא אשחטהו אלא אחנהו", אולם אחר שאמר לו "ואל תעש לו מאומה", השיבו אברהם דברי הרב ודברי התלמיד וכו', ולכא' אי סבירא ליה לאברהם סברא זו דדברי הרב ודברי התלמיד וכו', מדוע האמינו בתחילה ורצה לחונקו ליצחק, והלא הקב"ה ציווהו לשוחטו וכמו שאברהם גופיה השיבו למלאך אח"כ, "הקב"ה אמר לי לשוחטו, ואתה אמרת לי לא תשחטנו", וא"כ מ"ט כבר על החניקה לא אמר אברהם דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין.

עוד מבואר דמלאך יכול לשקר ח"ו ולומר הפך דברי ה', ועד שלא ישמע אדם שציווהו ה' לאיזה דבר, שחזר בו השי"ת מאותו דבר, אין לו להאמין ואפי' למלאך, והוא חידוש גדול.

שם, "ויען הים אל משה לא אעשה כדברך לפי שאתה ילוד אשה, ולא זו בלבד אלא שאני גדול ממך שלשה ימים... מיד השיב משה דברי הים אל הקב"ה, ואמר לו הקב"ה וכו'". מן המו"מ בין הים למשה נראה שהים האמין למשה רבנו, שהרי לא ענהו בסברת דברי הרב ודברי התלמיד וכו', אלא טענתו היתה רק שהוא גדול ממנו, ולפיכך היה הים כעבד המסהרבר ברבו, כיון שידע שמושה רבנו הוא שלוחו של ה', וא"כ מהי

שם, והם עבדו בהם בכל עבודה קשה שבעולם... ולפי שנעשה בו כל זאת ולא הכיר אותי אנו רוצים לטבעו בים הוא וכל חילו, וכו'. קצת צ"ע לי דברי המדרש כאן, ולכאורה ישנה סתירה בין הדברים, שבהתחלה איתא, "והם עבדו בהם בכל עבודה קשה שבעולם", והיינו שהסיבה להרוג את המצרים היא משום שהם השתעבדו בבניי, ואילו להלן איתא, "ולפי שנעשה בו כל זאת ולא הכיר אותי אנו רוצים לטבוע בים, הוא וכל חילו", ונראה שהסיבה שרצה השי"ת להטביעו בים, הוא משום שלא הכיר בה', ולא משום שנשתעבדו בבני, וצ"ע.

שם, "ואמר רבון העולם יודע אני שחייבים הם לך, אלא יהי רצון מלפניך שתתנהג עמהם במדת הרחמים". כתב מו"ר חמי שליט"א בהערה, "צ"ע מה גרם לעוזא לחזור בו, אלא יש לומר כשיש גילוי שכינה אי אפשר לעמוד בזה והאמת מול העינים", ולענ"ד נראה לומר באופ"א, והוא, דעוזא ניסה בכמה דרכים להציל את מצרים, ובתחילה ניסה לעשות כן עפ"י דין [ולפחות בתחילה אסיק אדעתיה שיוכל אולי לזכות בדין], ולאחר שהבין שלא יוכל לזכות בדין, שב הוא לבקש עפ"י מדת הרחמים.

שם, "לכך נאמר וירא ישראל את היד הגדולה [זו מידת הדין], אשר עשה ה' במצרים ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו". ראה בפ' הרש"ר הירש (ענה"ת שמות, בשלח, י"ז-י"ח), שכתב, "בסיפור הדברים האלה מזכיר הכתוב את שמו הרגיל של הקב"ה, אלהים, ורק בפסו"כ"א, המדבר בפלא מנהיגותו הגלויה של ה' ההולך לפניו בעמוד אש וענן, חוזר שם הוי"ה המציין את אורחות הפלא של השגחת ה' כמו אצל הנפלאות שעשה במצרים", וכע"ז איתא ג"כ בספר שער הייחוד והאמונה (פ"ו), "והנה שם אלוקים הוא מידת שם הגבורה והצמצום, ולכן הוא גם כן בגימטריא הטבע, לפי שמסתיר האור שלמעלה המהוה ומחיה את העולם, ונראה כאלו העולם עומד ומתנהג בדרך הטבע, ושם אלוקים, הוא מגן ונרתק לשם הוי"ה, להעלים האור והחיות הנמשך משם הוי"ה ומהוה מאין ליש שלא יתגלה לנבראים ויתבטלו במציאות", והיינו שהקב"ה מנהיג העולם בשם אלוקים שהוא הצמצום והוא מידת הטבע, ורק בעת ניסים מתגלה השם הוי"ה, ובפרק ה', כתב עוד, "והנה על זה אמרו רז"ל בתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים שיתף בו מדת הרחמים, דהיינו התגלות אלהות על ידי צדיקים ואותות ומופתים שבתורה", והיינו שלצורך הבריאה נצרכים ב' הדברים, גם מידת הדין וגם מידת הרחמים, ושם [בקריעת ים סוף] היו ב' דברים, א' גילוי אלהותו ית' ע"י שם הוי"ה, ולא ע"י שם אלהים [שהוא הטבע, וצמצום אלהות], ב' שימוש במידת הדין כלפי הרשעים, ולא במידת הרחמים.

עמ' ט', "ויורדין מלאכים מן השמים ורוחצין וסכין וכו'". כע"ז מבואר (בספר הישר), וז"ל, "ויהי כשמוע בני ישראל

שראיתי בתוס' (סוטה י"ב, ע"ב, ד"ה בשבילו) שכתבו, שמושה רבינו היה הראשון שהושלך ליאור, וממילא אפש"ל שבפועל לא מתו אף אחד מישראל ביאור, כיון שלאחמ"כ כבר ראו איצטגניני פרעה שמושיען של ישראל במים, ובפרקי דר"א (פמ"א) גם כן מבואר שאף א' מעמ"י לא מתו ביאור, והכי איתא שם, "רבי שילא אומר כל הילדים שהשליכו המצריים ליאור לא מתו, אלא היאור היה מפליט ומשליך אותם למדבר במצרים, והיה הקב"ה מביא סלע בפי כל אחד ואחד והיה מניקם דבש וכו', הרי מבואר שלא מתו אף אחד מעמ"י בגזירה זו, וממילא י"ל שדברי עוזא נכונים הם, משום שבסופו של דבר הצילם הקב"ה, ולא מתו אף א' מעמ"י בגזירותיהם. [ובעיקר דברי המדרש הנ"ל ראה בס' בחוזק יד (87), שהביא פלוגתת המדרשים בענין זה, וראה עוד בס' אשכול יוסף (ענה"ת, פ' שמות, עמ' שצ"ג), ובספר למכסה עתיק (שמות, א', כ"ד) הביא פלוגתא אם י' אלפים תינוקות הושלכו ליאור, או ס' רבוא, וזהו דלא כהתוס' הנ"ל].

אלא שלהלן מדברי המדרש (עמ' ט"ו) מבואר לא כן, "ובכל יום ויום היו אומרים לישראל לעשות כל אחד מהם שש מאות לבנים וכשהיו ישראל פוחת אפילו אחת היו משימין אותו בקיר כנגד מה שפיחת", ומבו' שהיו הורגין בהם, וממילא הדרא קושיא לדוכתא, וצ"ע.

עמ' ח', "והם עבדו בהם בכל עבודה קשה שבעולם". אצטט כאן כמה מן המדרשים על השיעבוד, המורים כדברי המדרש כאן שהיו המצרים עובדים בהם בכל עבודה קשה שבעולם, ראה בכלי יקר (שמות י"א, ד') שהביא שבעת שהיו ישראל משתעבדים במצרים היו המצריים מעירים אותם באמצע הלילה להתחיל בעבודות קשות, והיו מונעין מהם את השינה, וברבנו אפרים (ס"פ שמות) הביא עוד שאחר שהיו בונים בנין גדול, היה אומר להם המצרי סתרו את כל הבנין כי אינו יפה, ובעל הטורים (שמות ה', י"ח) הביא עפ"י דברי הגמ' (סוטה י"א, ע"א) שכל מה שהיו בונים ביום היה נופל בלילה, והיינו שהיו נותנים להם בכוונה תחילה לבנות במקום שהאדמה רכה, ולפיכך הבנין לא היה עומד על כנו, וכבר בלילה היה נופל, ובזבח פסח לאברבנאל (על הגדש"פ) כתב עוד, שלא היו המצרים חורשים בשור או פרה, אלא היו קושרים למחרישה את היהודים בכדי שיחרשו להם את השדות, ואף הנשים והילדים השתתפו במלאכת הבניה והכנת הלבנים (ראה בפרקי דר"א פמ"ח), ובמדרש הגדול (שמות, א', י"ד) מבואר עוד שקושי השיעבוד היה גורם ליהודים חולאים גדולים, ועוד היו משעבדין בהם לנקות הרחובות (ע"י שמו"ר, י' ז'), ולהביא להם מהמדבר דובים ואריות (שם, י"א, ג'), ולכל אחד אחד מישראל נתנו מלאכה של י' בני אדם (רבינו אפרים שם), והיו מכים עד שהבאיש ריחם (שמו"ר ה', כ"א).

להדיא ברש"י (שם, ד"ה לרחוץ) וכאן מבואר לכאן שירדה לרחוץ מפני החום. [וראה עוד בטורי אבן (במגילה שם) שהקשה ע"ד הגמ' הנ"ל מדוע היתה צריכה בת פרעה לטבול, והרי גר אינו צריך טבילה אלא כדי להיכנס לקדושת ישראל, וקודם מתן תורה כולם היו בכלל בני נח, וא"כ למה נצרכת טבילה זו, ובמרומי שדה (שם) כתב לבאר שטבילה זו לא היתה לשם גירות, אלא שדרך בעל תשובה אפי' ישראל לטבול כדי להיטהר מעונותיו (עי' בזה ברמ"א ביו"ד סי' רס"ח, סעי' י"ב), וממילא י"ל שאף בת פרעה טבלה כדי להיטהר מגילולי בית אביה, וראה בזה עוד במהרש"א (סוטה שם ד"ה לרחוץ), וברש"י (סוטה שם ד"ה וכן הוא), ומה שכתבתי להלן בזה].

שוב ראיתי בס' אשכול יוסף (עה"ת, פרשת שמות, עמ' שצ"ז) שהקשה ע"ד הגמ' במגילה הנ"ל, מניין ההכרח מדברי התורה שבתיה ירדה לרחוץ לשום גירות ולא לשם רחיצה בעלמא, וכתב ליישב בכמה אנפי, א' אם הרחיצה היתה ללא צורך מסוים לא היה משמיענו הפסוק דבר זה, [אמנם יש להשיב ע"כ שהוצרך הפסוק להשמיענו ע"כ לבאר הצלתו של משה], ב' עפ"י המהר"ל בספרו גבורת ה' (פט"ז) שכתב, שהוא נלמד מסברא שלא יתכן שתהיה הצלת ישראל על ידי עכו"ם, וכיון שהצלתו של משה [מושיען של ישראל] נתגלגל על ידה, ע"כ מוכח מזה שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה, ג' דמלשון הפסוק "ותחמול עליו" מבואר שבכדי להציל את משה היה צורך במידת הרחמנות, והרחמנות הוא א' מהסימנים הנמצאים רק ביהודים (עי' יבמות, ע"ט, ע"א), וממילא מוכרח שנתגיירה ואז התעוררה לפעול להצלת משה. [וראה עוד בס' הישר דאיתא שם, דבמכת בכורות הגיע בתיה אל משה וראתה אותו שותה ושמוח עם כל ישראל, ואמרה לו הלא זה יהיה גמול הטוב על כל אשר עשיתי לך, שגידלתך וטיפחתך ותביא עלי ועל בית אבי הרעה הגדולה הזאת, והיינו שצידדה בעד אביה וכו', ולכא' זהו קצת סותר לכך שהתגיירה, שהרי מזה מוכיח שהיתה עם אביה, וכו', ובאמת בספר הישר כתוב שם שהלכה בתיה לרחוץ מפני החום, ולא שהלכה להתגייר].

שם, "והקב"ה נתן לי דעת שלא רציתי לינק שדיה מחלב טמא". ראה בגמ' סוטה (י"ב, ע"ב) דאיתא שם, "מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצירות כולן ולא ינק, אמר פה שעתיד לדבר עם השכינה ינק דבר טמא", ומדברי הגמ' לא ברור כ"כ מי אמר פה וכו', אלא שבעין יעקב ובמסורת הש"ס [וראה גם בשמו"ר, א' כ"ה] גרסו בדברי הגמ', "אמר הקדוש ברוך הוא", והוא כדברי המדרש כאן, שהקב"ה סיבב מחמת טעם זה של פה שעתיד וכו', שלא ינק משה מפי המצירות.

עמ' י, "שלא רציתי לינק שדיה מחלב טמא, והחזירה אותי לחיק אמי וכו'. עכצ"ל שהיתה בתיה נשואה ומעוברת [או שילדה לפני כן] דאל"כ מנין היה לה חלב, ובאמת בגמ'

את הדבר אשר צוה פרעה להשליך את זכוריהם היאורה ויפרדו מקצת העם מנשיהם ומקצתם דבקו בהנה, ויהי מהיום ההוא והלאה בעת לדת נשי ישראל אשר עודם דבקו, ותצאן השדה ללדת שמה ותלדן בשדה ותעזובנה ילדיהן על פני השדה ותשובנה אל בתיהן, ומי אשר נשבע לאבותם להרבותם שלח להם מלאך ממשרתיו אשר בשמים לרחצו במים, ולסוכו, ולמושחו, ולהחם לו, ולשום בידו שתי חלוקי אבנים, מן האחת יונק חלב ומן השנית יונק דבש, וגם את שערות ראשו מגדל עד ארכובותיו למען יתכסה בהם, לענגו ולדבקו בחמלתו עליו, ויהי בחמול האלהים עליהם ובבקשו להרבותם על פני האדמה ויצו לתבל ארצו ותקבלם להשמר בתוכם עד עת גדולם, ואחרי כן פתחה הארץ פיה ותקיא אותם ויציצו מעיר כעשב הארץ וכצמחי יער, וישבו איש אל משפחתו ואיש אל אבותיו וידבקו בהם, ויהיו ילדי בני ישראל בתבל הארץ כעשב השדה בחמלת ה' עליהם, ויראו כל מצרים את הדבר הזה ויצאו כל מצרים איש אל שדהו איש בצמד בקרו ובמחרשתו ויחרשו על גביו כמשדד תלם בעת הזרע, ויהי בחרשם ולא יכלו להזיק את ילדי בני יעקב וירב העם ויעצמו מאד, ופרעה מצוה את סריסיו יום יום ללכת גושנה לבקש את ילדי בני ישראל, והיה בבקשם והיה במצאם את הילד ולקחו אותו מחיק אמו בחזקה, והשליכוהו היאורה ואת הבת יעזובה אל אמה, ככה יעשו המצרים אל ישראל כל הימים", עכ"ל.

שם, "הוריד חום גדול במצרים". כע"ז איתא ג"כ בספר הישר (פרשת שמות), "וישלח האלהים בעת ההיא שרב וחום בארץ מצרים ויבער בבשר האדם באשר יבער השמש בתקופתו ויצר למצרים מאוד, וירדו כל מצרים לרחוץ על היאור מפני חום השרב אשר בעור בשרם, ותרד גם בתיה בת פרעה לרחוץ על היאור מפני חום השרב ונערותיה הולכות על יד היאור וגם כל נשי מצרים כהנה". [וראה בענין זה עוד את הערת מו"ר חמי שליט"א].

אמנם שוב ראיתי בפרקי דר"א (פמ"ח) שהקב"ה ניגע אותה בנגעים קשים, ולפיכך ירדה בתיה לרחוץ עצמה ביאור, ולא היה כן מחמת חום.

שם, "ירדה בת פרעה". ראה בס' למכסה עתיק (שמות, ב', ה') שהביא פלוגתת המדרשים אם היתה זו בתיה (כן מבואר במגילה י"ג, ע"א), או שלא היתה בת פרעה אלא יתומה אחות צפורה ופרעה גידלה (מדרש תלפיות ענף בתיה בשם זוהר כת"י), ומדברי המדרש דידן אין הכרע בענין זה. [וראה בזה עוד להלן מי היא בתיה, ואפשר דפליגי בפלוגתא זו].

שם, "הוריד חום גדול במצרים עד שירדה בת פרעה לרחוץ על היאור". לכאן הוא דלא כהגמ' במגילה (י"ג, ע"א) דאיתא שם, "ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור, וא"ר יוחנן מלמד שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה", [וכן איתא ג"כ בסוטה (י"ב, ע"ב), והיינו שירדה לטבול לשם גירות, [כמבואר

בקרב הארץ"]. ג' הידיעה שאין בלתו וממילא סוף הטוב לנצח [ולפיכך כתיב במכות אלו, "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ"]. ויש לומר דזהו כוונת רבי יהודה לחלק המכות לג' חלוקות אלו, ואינם ראשי תיבות בעלמא.

אלא שעכשיו נתחדש לי, שכל אלו הראשי תיבות הם שמות קודש, וכמו שמוכח מן המדרש שלפנינו, וכן מבואר ג"כ במדרש רבה (שמו"ר, ח', ג'), וכמו דאיתא שם, "אמר לו היאך אביא עליו י' מכות, אמר לו ואת המטה הזה תיקח בידך, אמר רבי יהודה המטה משקל מ' סאה היה, ושל סנפריון היה, וי' מכות חקוקות עליו נוטריקון דצ"ך עד"ש באח"ב, אמר לו הקב"ה בטכסיס הזה הבא עליו את המכות", [והביא זה בס' למכסה עתיק, (שמות, ד', ב'), וראה להריטב"א בפירושו להגדה של פסח (על פיסקא ובאותו זו המטה) שכתב, "אמרו חז"ל כי המכות היו כתובים שם, וכן צרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ, כי מששת ימי בראשית נעשה, וכן התנה ה' עם מעשה בראשית, ודבריהם חן לשומעים ולכן נקרא מטה האלהים", עכ"ל, נמצא מן האמור שיש בכל ראשי תיבות אלו עומק רב. [ויעוי' עוד בדברי ר"ש מאוסטרופולי הנדפסים לפני הגדה של פסח, וראה עוד בס' בחוזק יד עמ' י"ז בהרחבה].

שם, "ובו היה בודק כל מי שביקש לישא אחת מבנותיו". כל מעשה זה מבואר באורך בפרקי דר"א (פ"מ), בשינוי מעט, וזה הלשון שם, "רבי לוי אומר, המטה שנברא בין השמשות נמסר לאדם הראשון בגן עדן, ואדם מסרו לחנוך, וחנוך [מסרו למתושלח, ומתושלח] לנח, ונח מסרו לשם, ושם מסרו לאברהם, ואברהם מסרו ליצחק, ויצחק מסרו ליעקב, ויעקב הורידו למצרים ומסרו ליוסף בנו, וכשמת יוסף נשלל כל ביתו ונתן בפלטרין של פרעה, והיה יתרו אחד מחרטומי מצרים, וראה את המטה ואת האותות אשר עליו וחמד אותם בלב, ולקחו והביאו בתוך גן ביתו של יתרו, וראה את המטה ולא היה אדם יכול לקרוב אליו עוד, וכשבא משה לביתו נכנס לגן ביתו של יתרו, וראה את המטה וראה את האותות אשר עליו, ושלח ידו ולקחו, וראה יתרו את משה ואמר זה עתיד לגאול את ישראל ממצרים, ולפיכך נתן לו את צפורה בתו לאשה", עכ"ל שם, וכע"ז איתא ג"כ בילקוט שמעוני (שמות, רמז קס"ח), ובספר הישר, וראה עוד במחזור ויטרי (אבות, פ"ה מ"ו ד"ה והמטה), אלא שבמדרש לפנינו מבואר שחבשו יתרו למשה ז' שנים, ורק אח"כ נתן לו בתו לאשה, ואלו מדברי המדרשים שם משמע שהיה כן מיד. [ועוד יש לעי' בכמה שינויים, ושינויי לשון, דוגמת מה שמבואר שם עוד, שיתרו לקח לביתו, ורק אח"כ נתן המקל בחצירו, ומדרשים הנ"ל קיצרו הלשון, ומבואר בהם רק שלא היה יכול לקרוב אליו עוד, וכן שבכל המדרשים הנ"ל איתא "ומסרו", על כל אחד ואחד, והכא לפנינו גבי יוסף כתיב "והפקידו".

(סוטה י"ב, ע"ב) איתא באופ"א והוא, "ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות, ומאי שנא מן העבריות מלמד שהחזירוהו למשה על כל המצטריות כולן ולא ינק, אמר פה שעתיד לדבר עם השכינה ינק דבר טמא", ומדברי הגמ' נראה שלא ניסתה היא להניקו, אלא הלכה למצטריות אחרות, ואדרבה לפי"ד הגמ' אם היה לה חלב אפשר שהיתה מניקתו, כיון שלדברי הגמ' ירדה לטבול לשום גירות, ורק לשיטת המדרש שלא ירדה לרחוץ אלא מחמת החום אפשר לומר שהיא ניסתה להניקתו, ודו"ק. [וראה עוד בזה הערת מו"ר חמי שליט"א שכתב, "כי כנראה הייתה עדיין בגוייתה ועדין לא נתגיירה, ואין לה דין יהודיה"].

שם, וכששמע פרעה כך ביקש להרוג אותי והביא חרב שנונה שבכל העולם לא היה כמוהו". יש לעי' למה הוצרך פרעה להורגו דוקא בחרב זו, וכי א"א להרוג בחרב אחרת. [שוב ראיתי בפרש"י (שמות ב', ט"ו) שכתב לפרש גבי הפסוק ויבקש להרוג את משה, "מסרו לקוסניטר להורגו ולא שלטה בו החרב הוא שאמר משה ויצילני מחרב פרעה", ומקור דבריו המה מדברי המכילתא בפרשת יתרו (פרשה א'), עיי"ש, וברש"י עה"פ ויצילני מחרב פרעה (שמות י"ח, ד') כתב, "כשגילו דתן ואבירים על דבר המצרי ובקש להרוג את משה נעשה צוארו כעמוד של שיש", [ומקור הדברים הוא מדברי הירושלמי (ברכות, פ"ט, ה"א), ושיר השירים (רבה, ז', ד'), וי"ל שלפיכך הוצרכו להביא חרב זו, משום שצוארו של משה היה כשיש ומשלא עלתה בידם להורגו בחרב פשוטה, חשבו להביא חרב זו אותי תועיל, ואף זו לא שלטה במשה רבנו. [ויעוי' עוד בשמות רבה (א', ל"ו) דאיתא שם שהצילו הקב"ה למשה ע"י שהוריד מלאך ונתחלף להם במשה, ופליג לכאן אהנ"ל, כיון דלפי"ז לא בעי' להך ניסא דנעשה צוארו כשיש].

שם, "ומצאתי ציפורה בת יתרו". מבואר שציפורה היתה בת יתרו, אכן ראה בס' למכסה עתיק (שמות ב', כ"א) שהביא דמדרשים חלוקים בזה, די"א שלא היתה בת יתרו לא היתה אחות בתיה מהאם וגידלה יתרו, [כן מבואר בס' מדרש תלפיות ענף בתיה בשם זוהר כת"י].

עמ' י"א, "והיה כתוב בו דצ"ך, עד"ש באח"ב". מזה זמן רב שאני התקשתי מה חידש רבי יהודה במה שהיה נותן בהם סימנים והמה דצ"ך, וכו', וכי אין אנו יודעים לעשות ראשי תיבות בעצמנו, ובפרט שמימרה זו אמרה רבי יהודה וידוע שדברי התנאים נאמרו בדקדוק רב, וממילא תתעצם השאלה ביותר מה חידש ר"י בסימנים אלו, ועכצ"ל שיש עומק רב בסימנים אלו וצריך לדעת מהו, וסייעני השי"ת ומצאתי בס' יתרון האור (ח"א, עמ' ק"ח) שכ', שהמכות נתחלקו לג', חלוקות, א' הכרה במציאות ה' ובמוגבלות האדם, [ולפיכך כתיב "בזאת תדע כי אני ה'"]. ב' האמונה שיש לבורא מגמת הטבה בעולמנו והוא פועל למען הגשמתה, [ולפיכך כתיב במכות אלו, "למען תדע כי אני ה'"]

הישמעאלים לאחר מוחמד שמאמינים שהיה רק שליח [של שקר], ואינו ע"ז ממש.

[שוב ראיתי שכן מבואר להדיא גם במכילתא (פ' יתרו), דאיתא שם, "בשעה שאמר משה ליתרו תן לי את ציפורה בתך לאשה, אמר לו יתרו קבל עליך דבר זה שאומר לך ואני נותנה לך לאשה, אמר לו מהו, אמר לו בן שיהיה לך תחילה יהיה לעבודה זרה, מכאן ואילך לשם שמים, וקיבל עליו, אמר לו הישבע, וישבע לו שנא' ויואל משה, ואין אלה אלא לשון שבועה, שנאמר ויואל שאל את העם לאמר, וכתוב ויאמר נעמן הואיל וקח ככרים, לפיכך הקדים המלאך להרוג את משה, מיד ותקח ציפורה צור ותכרות את עורלת בנה ויירך", ושם לכא' יש להקשות ביתר שאת, כיון שמפורש שם שיתרו ביקש ממשה שיתן בן ראשון תחילה לע"ז, וזה ודאי אסור לכו"ע, וצ"ע. ועתה ראיתי שכבר הקשה כן בס' אשכול יוסף (עה"ת, פ' שמות, עמ' תי"ב), וכתב ליישב בכמה אנפי, יעו"ש, ולכא' חלק מן הישובים שכתב שם נסתרים מהמשך דברי המדרש כאן, שכתוב "מחצה יהודים ומחצה ישמעאלים", ולא רק בן א' כפי שרצה ליישב שם עיי"ש טעמו, וכן ממה דמבואר להלן דכשנולד אליעזר חשש משה שלא ינחו למולו, ולכן נטלו למצרים, והוא ג"כ סותר א' מן הישובים שכתב, עיי"ש].

עמ' י"ג, "אח"כ נתן אותם בבית האסורים זה החשך". והיינו דמדמי ליה לבית האסורים משום החשך, וכעין מה שמצינו (תהילים ק"ז, י'), יושבי חשך וצלמות, דקאי האסורים בבית האסורים. [והנה פליגי רבוותא אי חשוב דמברך הגומל היינו דוקא חבוש אעסקי נפשות, או אף בחבוש על עסקי ממון, ובפתח הדביר (רי"ט, סק"ד) הביא ראיה דאף חבוש על עסקי ממון מברך הגומל, והוא ממאי דבהך קרא גבי חבוש "אינו מזכיר חשש נפשות, כי אם יושבי חושך וצלמות, דהיינו חבוש על עסקי ממון, או אסירי עני וברזל על עסקי נפשות", ולכא' אף מדברי המדרש (כאן) מבואר דקרינן לחשך בית האסורים, אף שלא היה בו סכנת נפשות, וצ"ע].

עמ' י"ד, "ולפי מה שחשבו המצריים לעשות לישראל הביא הקב"ה עליהם המכות". מבואר שכל המכות היו מידה כנגד מידה, ועי' בזה בס' בחוזק יד (עמ' פ"ו), והלאה שהביא שבכמה מדרשים [שמ"ר, ט', י'), ותנחומא (וארא י"ד), ותנא דבי אליהו, (רבה, פ"ז), מבואר שכל המכות היו כדי מכוונות כדי לשלם למצרים מידה כנגד מידה, והמפרשים [עי' חזקוני (ד', כ"ג), ובספורנו (י"ח, י"א), ובמהר"ל (גבורות ה', פל"ב)], שכתבו שהוא נרמז בפסוק (שמות, ד' כ"ב-כ"ג), "ואמרת אל פרעה כה אמר ה' **בני בכורי ישראל**, ואומר אליך שלח את בני ויעבדני, ותמאן לשלחו, הנה אנכי הורג את **בנך בכורך**", הרי בפירוש שהקב"ה מדד למצרים מידה כנגד מידה, ובמהר"ל הוסיף עוד, "ובודאי בלא טעם זה, יש טעם בכל מכה ומכה למא המכה הביא זאת, כמו שמבואר בהגדה בסדר המכות וכו', רק מפני שכל מדותיו של הקב"ה מידה כנגד

אלא שביריטב"א (על הגדש"פ ד"ה ובאותות זה המטה) שכתב, "ונזדמן לו המטה למשה בהר חורב, שירד שם מן השמים, וזהו שנאמר (שמות, ד', י"ז), ואת המטה הזה תקח בידך, לא יאמר אדם "הזה" אלא על מה שבידו שנותן אותו לחבירו", וכן נראה ג"כ מדברי המדר"ר (שמות, ח', ג'), "אמר לו היאך אביא עליו עשר מכות, אמרו לו "ואת המטה הזה תיקח בידך", והוא לכא' סתירא לכל הנ"ל. וראה עוד בס' בחוזק יד (עמ' ה') באריכות, ובס' למכסה עתיק (שמות, ד', ב'), שציין בזה לעוד מדרשים עיי"ש.

שם, "שעל ידו תחרב מצרים וכל המצרים שבתוכה". ומנין ידע כן, ראה בספר בחוזק יד (עמ' ח') שהביא בענין זה דברי הרד"ל (בפירושו לפרקי דר"א פ"מ), גבי הא דאיתא שם, "וכשבא משה לביתו נכנס לגן ביתו של יתרו, וראה את המטה וקרא את האותות אשר עליו, ושלח ידו ולקחו, וראה יתרו את משה ואמר, זה עתיד לגאול את ישראל ממצרים", ופירש הרד"ל שם ידיע יתרו כן משום שעל המטה היו חקוקים "אותות", והיינו ה' מכות שעתיד הקב"ה להביא על המצרים, ומכיון שראה שהיה בו כח [במשה] לתלוש את המטה ולקרוא האותות, ידע והבין שיהיה בכוחו לגאול את ישראל ממצרים, והוסיף עוד שידע שע"י המטה תהיה הגאולה, ורמז לדבר דן אנכי בגימט' מטה, לומר שעם המטה ידין המצרים ויוצא את ישראל, עכתו"ד, [וכע"ז כתב באו"ח לפרש לשון הכתוב (שמות, ד', י"ז), "ואת המטה הזה תיקח בידך אשר תעשה בו את האותות", ירמוז על דרך אומרים ז"ל, שהמטה היה סנפירינון, ולא היה אדם יכול להסיטו אלא משה, וכפי זה לקיחתו יגיד כי הוא בו יעשה את האותות, וזה לך האות כי לא יקרב אל המטה איש זר זולת משה, עכ"ל], ובמחזור ויטרי (אבות, פ"ה, מ"ו) פירש באופ"א, והוא, שיתרו ראה באיצטגנינותו שכל העוקרו יהיה מושיען של ישראל.

אלא שיש לעי' שמאחר שידע יתרו שעתיד נביא לצאת מישראל וכו', א"כ למה כעס עליו והניחו בבור, שכן לאחר מכן מבואר שאחר שהניחו ז' שנים בבור אמרה לו ציפורה שאם הוא חי אחר ז' שנים נדע שהוא צדיק גמור, וכו', ולאחמ"כ הוציאו יתרו משם ונישקו על ראשו ואמר לו, "מעיד אני בך שאתה צדיק גמור, ועל ידך עתידה מצרים שתחרב ועל ידך עתיד הקב"ה להוציא את ישראל ממצרים, וכו'", ומבואר שלאחר מכן הבין יתרו שהוא צדיק גמור, ולכא' הא זה שידע שעתידה מצרים להיחרב על ידו, כבר נודע לו כן בתחילה כדלעיל, וא"כ מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר, וכי בתחילה לא היה ברור לו שהוא צדיק מאחר שהצליח להוציא המטה.

עמ' י"ב, "מה שתוליד בביתי יהא מחצה יהודים ומחצה ישמעאלים". צ"ע היאך הסכים מש"ר לתנאי זה, והרי באותו הזמן הישמעאלים היו עובדים ע"ז ממש, ולא כאמונת

כמה פעמים, ואף המזנה עימה זינה כמה פעמים, אין הולד לא בכור לאם ולא לאב, וצ"ע].

עמ' י"ט, "אמרו חז"ל עשר מכות הביא הקב"ה על המצרים במצרים, וכו', מונעין בנות ישראל מלעשות טבילה לכך הביא עליהם דם". צ"ע דלעיל (עמ' י"ד) הובאו טעמים אחרים לסיבת י' מכות שהביא הקב"ה על המצרים במצרים, ולמה כאן נכתבו טעמים אחרים, ולכאן הוא סתירה לדלעיל.

עמ' כ"א, וברוח אפיך נערמו מים... אמרו חז"ל כשראו מים של אהבה שאהב הקב"ה את ישראל השפילו המים עצמון, בשביל כבוד ישראל, ואף הים השפיל עצמו ועשה עצמו לשנים עשר קרעים כנגד שבטי ישראל, והגביה את גליו למעלה שש מאות אמות, והקפיא את עצמו מלמטה". לכאן משמע מדברי המדרש שהמים נבקעו ונערמו ונהיו בגובה יותר משאר מי הים, וכן מבואר ג"כ בפ' רבנו יוסף בכור שור (עה"ת, פ' בשלח) שכתב, "נבקעו חציין לכאן, וחציין לכאן וכשהיו המים מגיעים למקום הבקעה עולין זה על זה כדכתיב נצבו כמו נד נזלים", וכ"כ הרס"ג (פט"ו פסו' ח'), אולם יש מן המפרשים (ראה בכלי יקר פ' בשלח בפ' א') שכתבו, שנדחפו המים לצדדין ונתפשטו מי הים אל היבשה שעל שפת הים. [וראה אריכות בענין זה בס' מקומות התורה, (פ' בשלח, עמ' ר"ל)].

"עד שקפץ שבט בנימין וירד תחלה וכל השבטים אחריו, לפיכך זכה בנימין ויצא ממנו מרדכי הצדיק שנפדו ישראל על ידו מן מות לחיים". והיינו דהוא מידה כנגד מידה, דכיון ששבט בנימין הציל את עמ"י באותו הזמן ממות המצרים לחיים, לפיכך זכו בימי מרדכי ואסתר, שהיתה הצלת היהודים ע"י מרדכי שהיה משבט בנימין.

עמ' כ"ב, "שמע אותם פרעה כשהיה מטורף בים ונשא אצבעו לשמים". אולי נשא אצבעו להורות על בירור מוחלט שהבין והכיר בה' יתברך, וכעין מה שמצינו בגמ' (מנחות, כ"ט, ע"א), "תנא דבי רבי ישמעאל שלשה דברים היו קשין לו למשה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו", והיינו שהאצבע מורה על בירור, וכע"י זה יש להוכיח מדברי הגמ' בתענית (ל"א, ע"א), "אמר רבי אלעזר עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו", וראה עוד ברש"י (שמות, ט"ו, ב') עה"פ, "זה אלי ואנוהו", שפירש, "בכבודו נראה אליהם והיו מראין אותו באצבע, ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים", והיינו כנ"ל שהאמונה בה' יתברך היתה כ"כ חזקה וחושית, עד שאפשר להראות כן באצבע, וי"ל דאף פרעה אחר כל המכות הגיע להכרה זו בהש"ת.

עמ' כ"ג, "שבשעה שברא הקב"ה את עולמו היתה רחבה ושוה בכל מקום, וכשהרג קין והרג את הבל אחיו, היה תוסס דמו בארץ וקללה הקב"ה מיד נעשו ההרים והגבעות,

מידה, צריך אתה לומר שהיה במכות גם כן מידה כנגד מידה, שאם לא כן לא הביא הקב"ה עליהם מכה זאת", וראה עוד בס' הנ"ל שהאריך בזה, ומה שהביא בזה בשם הרב מסטמאר (ס"ג פ' בא, שנת תשי"ז).

שם, "הם חשבו להשקיע את ישראל במים לפיכך שקע אותם במים". קצת צ"ע שכן בפשוטו לא היה בכוונתם להשקיע את ישראל כולם במים, והראה שכשידעו שמשה היה ביאור הפסיקו גזירה זו, [כמבואר בגמ' בסוטה י"ב, ע"ב], וא"כ למה טבעו כולם מידה כנגד מידה.

עמ' ט"ו, ובכל יום ויום היו אומרים לישראל לעשות כל אחד ואחד מהם שש מאות לבנים". ע"י בזה הערת מו"ר חמי שליט"א, מה שהביא בשם ס' חרדים (פס"ו, אות קכ"ו) שכתב, שהיה כל אחד ואחד עושה לבנים סך ארבע מאות ביום בלילה, וזהו דלא כדברי המדרש שלפנינו, וראה בס' למכסה עתיק (שמות, ה' ח') שציין שכדברי החרדים [שהביא דבריו מהרוקח], כן איתא ג"כ בתוס' השלם עה"ת.

עמ' י"ז, "כשהיה חצי הלילה עבר הקב"ה בתוך מצרים וראה ישראל מלוכלכים בדם מילה ובתיהם מלוכלכים בדם פסח". ראה בס' חמדת אברהם (עמ' שנ"ט) שהביא דברי רש"י על הקרא (שמות, י"ב, ו') "והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחודש הזה, ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל, בין הערבים", שכתב, "ולא היו בידם מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו וכו', ונתן להם שתי מצוות דם פסח ודם מילה וכו', שנאמר מתבוססת בדמין בשני דמים", והקשה ע"כ בספר הנ"ל דבשלמא בדם פסח איכא מצוה בגוף הדם בזריקת הדם, אולם במילה הדם לכאן אינו אלא היכי תמצוי ותוצאה של קיום המצוה, ואינו מעיקר המצוה, ולמה כתוב רש"י שהוא חלק מגוף המצוה. [ויש להוסיף ע"ד שאף כאן מבואר כן, שדם המילה הוא מגוף המצוה].

וכתב לבאר שם, עפ"י דרש"י בשבת (קל"ד, ע"א, ד"ה לכרכי הים) שמבואר מדבריו דאיכא דין מסוים במילה להוציא דם, והיינו דבנוסף להסרת הערלה צריך להוציא דם, [וראה בשו"ת אג"מ יו"ד, ב' ס' קי"ט] שכתב, דמילה ע"י מכשיר שאינו יוצא דם אין למול, מכיון דהטפת דם הוא ג"כ חלק מדיני המצוה דמילה.

עמ' י"ח, "וכיון שמתו הבכורים וגדולי הבית במקום הבכורים וראה פרעה שמתו רוב בניו". יש לעי' שהרי כאמור גזירה זו היתה על גדולי הבית או על הבכורות שבהם, וא"כ למה מתו רוב בניו, וכי רוב בניו היו גדולי הבית או בכורות. [שוב נתבוננתי בזה, וי"ל דכיון שכולם היו שטופים בזימה ממילא כלם היו ממזרים, וכל אחד ואחד היה בכור לאביו, אמנם עדיין קשה לי קצת, דאף אם היו הם ממזרים עדיין היאך הגיע מספר זה לרוב בניו, וכי כל אשה היתה יולדת פעם אחת, וכל אדם היה מזנה פעם אחת, שהרי אם זינתה אשה

ובשביל כך לא רצתה הארץ לבלעם. והעיר ע"כ מו"ר חמי שליט"א, "וצ"ע אם כן איך מברכים על ההרים ועל הגבעות עושה מעשה בראשית כמובא בברכות (פ"ט, מ"ב), והרי ההרים והגבעות נעשו באופן של קללה על שהרג קין את הבל, עכתו"ד.

והנה בימי חורפי דנתי אם אחד מחברי [הרב אליהב שגב שליט"א] בענין מעשה שאירע (באייר תשע"ד) שהחלו לרדת גשמים ואף רעמים, ונסתפקנו האם שרי לברך על אלו הרעמים, שהרי קיימ"ל בתענית (ב, ע"ב, וי"ב ע"ב) יצא ניסן וירדו גשמים סימן קללה הם, וממילא י"ל שאף הרעמים הבאים איתם אין לברך עליהם, מכיון שהם באים יחד עם הגשם שהוא סימן קללה.

וכתב בזה חברי [הנ"ל] כמה סברות, ואביא אותם כי יש ללמוד מהם לענינו הנ"ל, והמה, חדא די"ל שאף שהגשמים הם סימן קללה, מ"מ עדיין נברך על הרעמים כיון דאנו משבחים את כוחו וגבורתו של הקב"ה, ובשלמא אם הברכה היא על ההטבה גופא שהגיעה ע"י הרעם, שפיר שייך לומר דאין לברך, אולם מכיון שהברכה היא על הכח והגבורה של הקב"ה שפיר שייך לומר דיש לברך, ותרי שאין הגשם בעצמו סימן קללה, אלא הזמן שהוא בא הוא סימן קללה, וממילא י"ל דכשמברך על הרעם גופיה, הרי כלשעצמו הוא בודאי אינו סימן קללה.

וב' סברות אלו י"ל ג"כ כאן, דההרים אינם בעצם סימן קללה, אלא שסיבת בריאתם היתה מחמת סימן קללה (בשביל קין שהרג הבל אחיו), ולפיכך שפיר י"ל דיש לברך על ההרים עצמם, בלא להזכיר סיבת בריאתם וכדו', ועוד שאף הכא הברכה היא על הכח והגבורה של הקב"ה שברא הרים אלו, ולא על ההטבה המגיעה מהם, ודו"ק.

והוסיף ידידי הנ"ל עוד, דהנה בשו"ע (סי' ר"ד, ס"א) פסק דיש לברך על הגובאי שהוא החגב שהכל, ובמשנ"ב (שם, סק"ד) כתב דהוא לאפוקי מר' יהודה דס"ל דכל שהוא מין קללה אין לברך עליו, ומוכח מהא דס"ל למרן דשרי לברך אפי' על דבר שהוא סימן קללה, ומכ"ש בענין הנ"ל של הרעמים.

אלא שענתה ראיתי בשו"ת האלף לך שלמה (קלוגר, או"ח סי' ב'), וז"ל, שאלתו במי שמטפטף מי רגלים לאונסו שהובא במנ"א סי' ע"ה לענין תפלה, וע"ז שאל אם יש לברך ע"ז אשר יצר כיון דהוא מין קללה, והביא דברי התומים סי' צ"ז דלכך אין מברכין על הצדקה דהוי מין קללה, ודימה רומ"ז זה נ"כ לזה, ואח"כ תמה על התומים ממה דלא קימ"ל כר"י דאין מברכין על הנובלות מכח שהוא מין קללה, שגג רומ"ז ודימה ענינים נפרדים, דהתם בצדקה אם יברך יהיה הברכה על נתינת צדקה וזה גופו הוי קללה, דאי אפשר לקיים צדקה רק אם המקבל עני, אבל בברכת אשר יצר אטו הוי הברכה על מה שמטפטף תמיד, הוא אינו מברך רק על

גוף הבריאה אשר יצר האדם בחכמה וכו' וזה גופו הוי טובה, ומה בכך דלאיש חזה הוי רעה זה ענין אחר, אבל הברכה הוי על דבר הטובה ולכך לא קשה על התומים שמנובלות, דזה גופו פלוגתת ר"י ורבנן, דהנה על הנובלות הוי הברכה ברכת בפה"ע, והנה מה בכך דעתה הם נוכלות מ"מ גוף הברכה הוי על גוף בריאה וזה הוי טובה, וזה הוי פלוגתת ר"י ורבנן, דר"י ס"ל דאף דכללות הברכה הוי על הטובה כיון דהשתא בא ע"י קללה אין מברכין עליו, ורבנן ס"ל דלא אזלינן בתר השתא האיך בא לידו, רק בתר גוף הברכה וגוף הברכה הוי טובה, אבל בצדקה כל המין וגוף הברכה א"א רק ע"י קללה לכך אין מברכין עליו, וזה פשוט, ולכך כה"ג ודאי חייב לברך, עכ"ל.

ומבואר דס"ל דמאי דאין מברכין על הקללה הוא דין מוסכם, ואינו תלוי בפלוגתת רבי יהודה ורבנן, ובאמת שענין זה מפורש בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' י"ח) כתב שאין מברכין על גירושין ומיתות בית דין, "לפי שה' יתברך חס על בריותיו ואינו חפץ במיתתן של רשעים ולפיכך אין מברכין עליהן", והיינו כנ"ל דקללה ממש לכו"ע אין לברך ואינו תלוי בפלוגתת רבי יהודה ורבנן, אמנם החילוק הנ"ל דדבר שאינו קללה ממש אלא שהגיע ע"י קללה, הוא מבואר להדיא גם בדברי הר"ש קלוגר הנ"ל, וממילא י"ל דבברכת הרעמים, ובברכת ההרים, ודאי יש לברך, דהם עצמם לא הוו, קללה, אלא שהגיעו ע"י קללה. [ועי' בכ"ז בספר היו דברים מעולם (ח"א, עמ' 543 והלאה), שהאריך בענין זה הרבה, ויש לפלפל בדבריו עפ"י מה שכתבתי, וכן בס' גליוני הש"ס (חולין פ"ו, ע"א) שהקשה אהא דכתב רש"י שם, דזיקין וזוועות ורוחות כולם לקללה, דא"כ אמאי רבי יהודה דס"ל דלא מברכים אמין קללה, לא פליג התם לומר דאין מברכין ע"כ, כדפליג אחומץ וגובאי, וראה מה שיישב בס' ראשי בשמים (סי' ו'), די"ל דלא דמי רעמים לשאר מין קללה, כיון דאמר ריב"ל (ברכות, נ"ט, ע"א) דלא נבראו רעמים אלא לפשט עקמומיות שבלב, וכיון דנבראו רק כדי שיפשפש האדם במעשיו שפיר יש לברך עליהם].

מדור מכתבים למערכת

הרה"ג כפיר ברוך מבורך דדון שליט"א
מבשרת ציון

בעזה"י אייר התשפ"ה

כבוד מעלת הרב הצדיק וחסידי, אינו מאבד כבוד סיד.
הרב גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א, מעיה"ת רחובות יע"א
רוב שלום טובה וברכה,

ראה ראיתי לכת"ר שהקשה מדוע אומרים בנוסח התפילה
של אחר ספירת העומר
"וע"י זה יושפע שפע רב בכל העולמות", והשיבוך בטוטו"ד
הגר"נ דיין שליט"א בספרו תנובות שדי (עמ' ס"ח), וכן הרב
ריחמ"א שליט"א בקובץ מרי"ח נחוח (אמור תשע"ג).
ודפח"ח.

ויש להוסיף בס"ד, כידוע שקרבן העומר הוא בכדי שתתברך
תבואה שבשדות, וכמ"ש רבותינו בגמרא בר"ה (טז). פסח זמן
תבואה הוא, ואמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח, בכדי
שתתברך לכם תבואה שבשדות. ע"כ.

ומבואר ברמב"ם (פ"ז מהלכות תמידין ומוספין ה"י) בסדר
מעשה מנחת העומר שהיו י"ב מלאכות שנעשו בהקטרת
העומר, והם: זריעה, קצירה, חביטה, זריה, ברירה, קליה
באש, שטיחה בעזרה, טחינה, ניפוי, בלילה, הנפה, הקטרה.
יעו"ש.

ובדרך רמז, יש לומר ז"ה בגימטריא י"ב, ומימלא אנו
מתפללים שע"י ז"ה היינו ע"י אותם הי"ב מלאכות שנעשות
בעומר, יושפע עלינו שפע רב בפרנסה טובה, כטל ורובה, וה'
דגול מרבבה, יראנו מקדשו באהבה, אכ"י"ר. עבד לאל אדון,
כפיר ברוך מבורך דדון ס"ט

הרה"ג יואל פרץ שליט"א
מקסיקו

על הרב חנון חסון.
לחפש באוצר החכמה חסאן עם אלי"ף ויש הרבה מקורות.

בברכה
הני"ל

א"ה ריחמ"א: מצאתי בס"ד בספר בקש שלמה לרבי שלמה
אבן דנאן בסימן ל"ו שהזכיר אותו וז"ל: וכה"ר חנון חסאן
מעיר סאלי זמנה ד' טבת תרפ"ב וכו'... עכ"ל. ועיי"ש כל הענין.
כמו כן מוזכר בספר "סאלי וחכמיה" של רבי אורי חנניה
אלנקווה בעמ' קט הערה ג, וז"ל: רבי חנון חסאן הסופר
המלומד שכל הרבנים ביקשווהו שיכתוב את איגרותיהם בכתו
המהודר. ממשפחת הרב אפרים חסאן. עכ"ל.

רבי חנון חסון זצ"ל
מראבט סאלי

מדור תמונות למערכת

קהל רב בכנס התחזקות וסעודת הילולא לרגל
הילולת הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע

קהל רב השתתף בסעודת הילולא וכנס התחזקות
לרגל ההילולא של מרן אוהב ישראל הרה"ק רבי
משה מקאברין זי"ע. תלמידים של מרן הרה"ק רבי
מרדכי מלעכוויטש ז"ל ובנו הרה"ק רבי נח
מלעכוויטש ז"ל.

מרן הרה"ק רבי משה ב"ר ישראל מקאברין זי"ע
הנהיג את עדתו הקדושה בקאברין עד להסתלקותו
לגנוי מרומים בכ"ט ניסן תרי"ח בקאברין, ושם
מנוחתו כבוד.

המוני בית ישראל הסתופפו בצילו והלכו לאורו,
ובהם גדולי תלמידיו הרה"ק רבי אברהם מסלונים
זי"ע ה"יסוד העבודה", הרה"ק רבי יהושע
מאוסטרווא זי"ע ה"תולדות אדם", הרה"ק רבי נח
נפתלי מקאברין זי"ע ה"ברכות לעד", הגה"ק רבי
מאיר מארים גאב"ד קאברין ובעל ה"ניר" על
הירושלמי.

מאמריו הטהורים המעוררים את לבבות בני ישראל,
לאמונה, עבודת השי"ת, תיקון המידות, ועוד, זכו
להתקבל בקרב המוני בית ישראל, נערכו ונלקטו
בספר 'אמרות משה' קאברין. השנה לקראת
ההילולא יצא לאור הספר 'אמרות משה' ח"ב-בית
קאברין במהדורה חדשה ומפוארת. הספר מכיל
תולדות עובדות וסיפורי קודש ממרן הרה"ק רבי
משה מקאברין זי"ע, בהמשך הספר -בית קאברין-
רוכזו מאמריו ותולדותם של ממשיכי דרכו מרן
האדמו"רים לבית קאברין זי"ע.

ביום ראשון כ"ט בניסן. התקיימה התנועות
חסידית וכנס התחזקות באולם באבוב בבני ברק,
השתתפו בה קהל רב של שוחרי תורה וחסידות
מבקשי השם, בהם גם רבים מצאצאי בעל ההילולא
זי"ע, שבאו לשמוע מפי חשובי המשפיעים החסידים
שליט"א. דברי אמונה, התחזקות והתעוררות
לעבודת השי"ת ולתיקון המדות, לאור משנתו של
בעל ההילולא מרן הרה"ק רבי משה מקאברין זי"ע.

את המעמד פתח בדברים הגה"צ רבי שלמה זלצמן
שליט"א, עורך הספרים "אמרות משה" קאברין רב
נווה ירק.

בכנס נשאו דברים: הגה"צ רבי גמליאל רבינוביץ
שליט"א ראש ישיבת המקובלים 'שער השמים',

**ידידי היקר ניסים גרידיש הי"ו (עפולה) השבוע
בקבר רבי ישמעאל כהן גדול מאחוריו נראה האברך
היקר הרה"ג יקיר שמו שליט"א (עפולה)**

הגה"צ רבי אברהם שלמה כץ שליט"א רב אב"ד ריסקעוו ומרבני קהילת סאטמאר בני ברק,

את משא הנעילה נשא הגה"ח רבי יעקב לייפער שליט"א ראש ישיבת פיטסבורג, סיום מסכת נערך ע"י הגאון רבי יחיאל מאיר זלצמן שליט"א מח"ס 'דברי משיב'.

בכינוס הובעה הערכה רבה להרה"ג רבי פנחס זלצמן שליט"א רבה של מולדובה מצאצאי הרה"ק מקאברין זי"ע שתרם תרומה נכבדה להוצאות ההילולא. ואף נתכבד בברכת המזון.

שיחות הקודש שנאמרו בכינוס הוקלטו לקו מיוחד מס' טלפון 025409108 בקו זה ניתן לשמוע שיחות קודש שנאמרו בימי ההילולא גם בשנים עברו מאת חשובי המשפיעים שליט"א.

את המעמד כבדו בנוכחותם: כ"ק אדמו"ר מקאמרנא גבעת שאול שליט"א, כ"ק הרה"צ רבי מאיר לייפער שליט"א מנדבורנא ארד ומרבני ישיבה גדולה טשערנאביל אלעד, הגאון רבי שמואל טורנהיים שליט"א רב ביהמ"ד לוקווע וולברוז', הגאון רבי אברהם יעקב סלמון רב ור"מ דקהל שטפנשט, הגאון רבי שלום גנץ שליט"א ר"מ ישיבת 'נועם התורה', הגאון רבי טוביה לנדא שליט"א מרבני גבעת שמואל, הרב שמעון זלצמן שליט"א נשיא מוסדות חורב ברמת גן יו"ר ארגון צאצאי קאברין.

